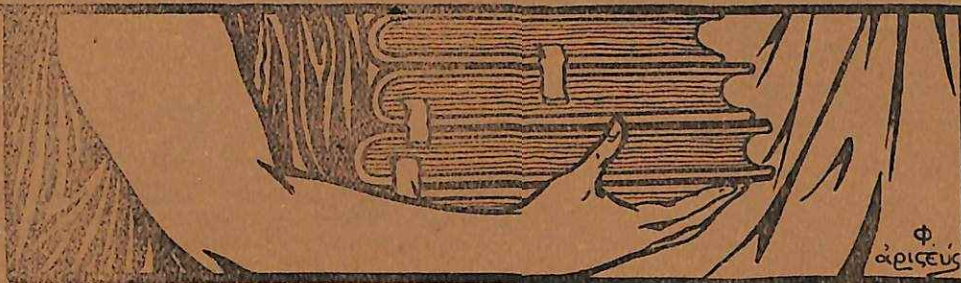

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΥ — 'Η Βασίλισσα' Όλγα.
 ΠΙΝΔΑΡΟΥ — Εἰς Ἡλίου ἔκλειψιν — μετάφρ. Σίμου Μενάρδου.
 Γ. Ν. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ — Δημοκρατία Ἀγίου Μαρίνου.
 Α. Π. ΚΟΥΡΤΙΔΗ — Ἡ Μηλιά τοῦ Βιζυηνοῦ.
 ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ — 'Ο Κόκκινος Βράχος — μυθιστόρημα — συνέχεια.
 ΘΕΟΦΩΡΟΥ ΟΥΣΠΕΝΣΚΥ — Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σεραγίου
 καὶ ἡ ἐν αὐτῇ εἰκονογραφημένη 'Οκτάτευχος.
 ΔΙΑΔΕΞΕΙΣ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» — Διάλεξις Γρηγορίου Ξενοπούλου. Ἀπαγγελία
 Δσος Ξανθάκη
 ΚΙΜΩΝΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ — Καλλιτεχνική Ζωή — Ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τῶν «Παρνασσῶν».
 ΙΩΝΟΣ — Ἐπιστολαὶ ἐκ Παρισίων.
 Α. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ — Τὸ Διεθνὲς Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον — Τμῆμα βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας.
 ΑΓΓΡΙΠΠΑ — Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις.
 ΝΙΚΟΥ Α. ΒΕΗ — Ἀντώνιος Μηλιαράκης.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ — Νέοι Μῦθοι. — Θέατρον. — Μουσική, δημῶδη ἑλληνικὰ
 ᾄσματα. — Διάφορα. — Εἰκόνες: Ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα Όλγα, ἐκτὸς τοῦ κειμένου, φωτογραφία Μπέργι-
 κερ. — 2 εἰκόνες τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἀγίου Μαρίνου. — Ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας Ἀλεξάνδρα. —
 Ἡ πανήγυρις τῶν Μεγάρων. — Ἀντώνιος Μηλιαράκης. — Δ. Βενετοκλῆς ἔργον Θωμᾶ Θωμοπούλου. — Ὁ
 κ. Παχτίκος ἐν Βιθυνία συλλέγων δημῶδη ᾄσματα.

Ἐκάστον τεύχος Δρ. 120.

Αι έγγραφαι λογίζονται άρχόμεναι από 15 Οκτωβρίου ή 15 Απριλίου.
Τα χειρόγραφα δέν επιστρέφονται.
Εν τεύχῳ άποστέλλεται δωρεάν ως δείγμα.
Αγγέλλεται πών νέον βιβλίον, τοῦ οποίου άποστέλλονται εις τὸ γραφεῖον δύο αντίτυπα.

ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΠΛΗΡΟΝΟΝΤΕΣ ΚΑΤΑ ΔΟΣΕΙΣ: Δρ.—Φρ. 5 κατά τήν έγγραφήν, Δρ.—Φρ. 5 μετά 2 μῆνας καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρις άποπληρωμῆς.

— Πάσα αἰτησις πρὸς έγγραφην συνοδεύεται άπαραιτήτως ὑπὸ τοῦ αντίτιμου εἰς τραπεζ. ἢ ταχ. ἐπιταγήν, πρὸς τὸν κ.

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Διευθυντὴν τῶν «Παναθηναίων» ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35, Ἀθήνας.

ἢ πρὸς τὴν

ΤΡΑΠΕΖΑΝ ΕΜΠΕΔΟΚΑΕΟΥΣ—ΑΘΗΝΑΣ

Όλα τὰ τεύχη τῶν προηγουμένων ἐτῶν πωλοῦνται ὑπερτιμημένα.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ τῶν «Παναθηναίων» εἰς ὅλην τὴν Ρωσσίαν ὁ κ. Ἀναστάσιος Μάλτος. Οδὸς rue Pouschkin № 66.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ εἰς ὅλην τὴν Αἴγυπτον ὁ κ. Τριαντάφυλλος Τσιτσέλης Βιβλιοπωλεῖον ὁ «Ερμής» ἐναντὶ τοῦ Ἀβερωφίου Γυμνασίου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΤΗΣ 31 ΜΑΡΤΙΟΥ 1905.

ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ — Ὁ Διάδοχος.

ΤΑΝΟΥ ΚΕΛΜΑ — Ποιήματα.

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΥ — Ἡ ζωὴ εἰς τὰ Ἀνάκτορα Ἀθηνῶν.

ΔΙΕΞΑΝΔΡΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ — Ἀρκούδα — παραμῦθι.

Α. ΚΟΥΡΤΙΔΗ — Φράντς Γκριλλπάρτσερ — τέλος.

Α. ΤΣΕΧΟΦ — Ὁ Βυσσινόκηπος — τέλος.

ΚΙΜΩΝΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ — Αἱ Διαλέξεις τῶν «Παναθηναίων» — Διαλέξεις Παύλου Νιρβάνα.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ — Φιλολογικὴ Ζωή. Τὸ νέον βιβλίον τοῦ κ. Ψυχάρη.

ΝΙΚΟΥ Α. ΒΕΗ — Τὸ σύνταγμα τῶν βυζαντινῶν καὶ νεοελληνικῶν γραμμάτων.

ΑΓΡΙΠΠΑ — Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις. Ἡ Κρητικὴ ἐξέγερσις.

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ — Ι. Πεσματζόγλου.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ — Τὸ νέον ἔργον τοῦ Γόρκυ. — Ἰούλιος Βέρν. — Βυζαντινά. — Ἀρχαιολογικά. Γαλλικὴ Σχολή. — Μέντζελ. — Αἱ βόρειαι φυλαὶ τῆς Κεντρικῆς Αὐστραλίας. — Τὸ βιβλίον τοῦ Βαμπέρν. — Πανιώνιοι ἀγῶνες Σμύρνης. — Δημοσιεύματα. Εἰκόνες: Ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Ν. Σπανδωνῆ. — Ἀλλαγὴ φρουρᾶς τῶν ἀνακτόρων. — Ἀνάκτορα τῶν Ἀθηνῶν. ἡ αἴθουσα τοῦ Θρόνου. Ἡ αἴθουσα τοῦ χοροῦ. — Η Α. Μ. ὁ Βασίλεὺς Γεώργιος Α'.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΤΗΣ 15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1905

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ — Ὁ Κόκκινος Βράχος — μυθιστόρημα.

ΔΙΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΥΡΟΥΔΗ — Μικρὰ Τραγούδια.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗ — καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου — Χὰν Κ. Ἀνδερσεν.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ — Ὁ Ρώσος προσκυνητής.

JEAN CSENGERI — Ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς τέχνης εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Δ. Κ. — Ὁ Κάϊζερ.

Ν. ΣΠΑΝΔΩΝΗ — Ἡ πλατεῖα τῆς Ὁμονοίας.

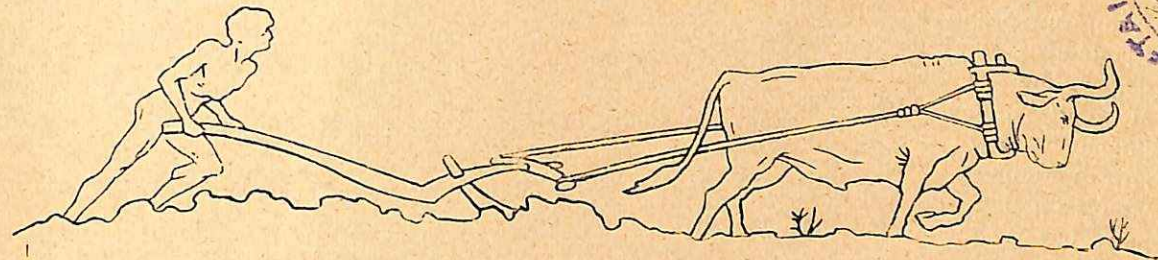
ΔΗΜ. ΒΟΛΙΔΗ — Τὸ Πάσχα ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 1772.

ΑΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» — Διαλέξεις Α. Ματσαί.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ — Ἡ τέχνη τοῦ πλέειν παρ' ἀρχαίοις ἀνακρίνωσις II. Ρεδιάδη. Τὸ Βυζαντινὸν τμήμα.

ΑΓΡΙΠΠΑ — Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ — Φιλολογία. — Μουσικὴ, αἱ συναυλίαι τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν. — Ἡ «Ἀντιγόνη» εἰς τὸ Στάδιον. — Διάφορα. — Δημοσιεύματα. — Εἰκόνες: Ἀπὸ τῶν Παρθενῶνα, ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Ν. Σπανδωνῆ, ἐκτὸς τοῦ κειμένου. — Ἡ παράστασις τῆς Ἀντιγόνης εἰς τὸ Στάδιον. — Τὸ Διεθνὲς Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον 3 εἰκόνες. — Ἡ πλατεῖα τῆς Ὁμονοίας. — Ἡ γελοιογραφία τοῦ δεκαπενθημέρου.

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΟΛΓΑ

ΕΤΟΣ Ε' 30 Α-
ΠΡΙΛΙΟΥ 1905

Ἡ το ὁ θλιβερός Ἀπρίλιος τοῦ 1897, αἱ ἡμέραι κατὰ τὰς ὁποίας μᾶς ἤρχετο εἰς δόσεις μεγάλας καὶ ἀλλεπαλλήλους ἡ θλίψις καὶ ἡ ἀπογοήτευσις. Μία πυκνὴ συνοδεία τραυματιῶν εἶχεν ἔλθει εἰς τὸ Νοσοκομεῖον τῆς Μασσαλίας, εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, καὶ ἐσπεύδαμεν ὅλοι πρὸς τὰ ἔκει νὰ ἴδωμεν τοὺς καλοὺς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι ἐγύρισαν ὀπίσω μὲ μίαν ἐντιμον πληγὴν. Ἐξω ἀπὸ τὸ Πολυτεχνεῖον πληθὺς πολὺ εἶχε συναθροισθῇ, καὶ ἀνέμενον ἀγωνιωδῶς τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀμαξῶν, διότι δυστυχῶς παρουσιάζοντο τότε καὶ αὐταὶ αἱ δυσάρεστοι ἐκπλήξεις, νὰ ἀνακαλύπτουν οἱ θεαταὶ μεταξὺ τῶν τραυματιῶν συγγενεῖς των ὅταν ἀκριβῶς δέν τοὺς ἀνέμεναν.

Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς αὐτάς, ἔως νὰ ἔλθῃ ἡ συνοδεία τῶν τραυματιῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον ὅπου ἐνοσηλεύοντο ἤδη ἑκατὸν καὶ πλέον ἄνδρες. Ἡ ἐπίσκεψις βεβαίως δέν ἦτο εὐχάριστος, ἀλλὰ τὸ καθήκον δέν ἐπιβάλλει πάντοτε ὑποχρεώσεις εὐχαρίστους.

Ἐξαφνα μία κίνησις ἑκτακτος ἐγένετο εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Ἀπὸ αἰθούσης εἰς αἰθούσαν κατὰ ἐπιθυροῦζετο, καὶ οἱ τραυματῆαι κατὰ ἐξαπέστειλαν ἀπὸ κλίνης εἰς κλίνην, μὲ τὴν συμπάθειαν ζωγραφισμένην εἰς τὸ πρόσωπον. Κάποιος συνάδελφος τῶν ἀπέθανεν ἐκείνην τὴν στιγμήν. Ἦτο ἕνας καλὸς ἐθελοντὴς ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, ὁ ὁποῖος ἤρπασε μίαν σφαῖραν εἰς τὸν λαίμονα εἰς τὴν μάχην τοῦ Γριμπόβου. Ἐπὶ ἡμέρας ἀρκετάς εἶχε παλαίσει μὲ θάρρος πρὸς τὸν θάνατον, ὅπως ἐπάλαισε μὲ θάρρος πρὸς τὸν ἐχθρόν. Ἀλλὰ ὁ θάνατος δέν εἶναι ἐχθρὸς ὁ ὁποῖος καταβάλλεται καὶ ὁ ἐθελοντὴς ὑπέκυψε.

Ἀπὸ ὅλας τὰς αἰθούσας τώρα ἔτρεξαν οἱ

νοσοκόμοι πρὸς τὸν νεκρὸν στρατιώτην, καὶ παρεσκευάσθη γρήγορα ὁ νεκρὸς διὰ νὰ ἀποσταλῇ εἰς τὸ νεκροταφεῖον. Εἰς τὸ δωμάτιόν του, ὅταν ἐτοιμάσθη, εὐρέθημεν ἐκτὸς τῆς ὑπηρεσίας, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Ἀλ. Σκουζές καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς αὐτάς, καὶ ἡ μικρὰ πένθιμος συνοδεία ἐξεκίνησε μὲ βῆμα βραδὺ καὶ ἐπίσημον διὰ μέσου τῶν σκοτεινῶν διαδρόμων, διευθυνομένη πρὸς τὴν αὐλήν, ὁπόθεν μία ἄμαξα στρατιωτικὴ θὰ παρελάμβανε τὸν νεκρόν.

Ἡ συνοδεία εἶχε κατὰ τὸ σπαρτακτικόν. Ἀπὸ τοὺς διαδρόμους τῶν σχολῶν τῆς γλυπτικῆς τὰ γύναια προπλάσματα τῶν μυητῶν μᾶς παρέτῃσαν μὲ συμπάθειαν, καὶ ἀπὸ τὰ ἀνοικτὰ παράθυρα φαῖον τὸ φῶς τῆς ἑαρινῆς ἡμέρας ἔριπτε κάπως πένθιμον ἀνταύγειαν εἰς τὸ πελιδνὸν πρόσωπον τοῦ νεκροῦ.

Ἐξαφνα, ἐνῶ ἐστρέφμεν ἕνα διάδρομον διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν θύραν τὴν ἀνοικτομένην πρὸς τὴν αὐλήν, εἰς μίαν σκοτεινὴν γωνίαν μία σκιὰ ἐρχομένη ἀντιθέτως, ἐσταμάτησε καὶ ἐγονυπέτησε. Καθὼς ἦτο ἀμυδρότατα φωτισμένον τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀπὸ τὴν σκιάν δέν ἐφαίνετο τίποτε ἄλλο, παρὰ αἱ γραμμαι αἱ εὐλαβῶς τεθλασμέναι εἰς τὴν στάσιν τῆς προσοχῆς καὶ τὸ λευκὸν χερὶ τὸ ὁποῖον ἐσημείωνε μὲ κατάνυξιν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ.

Οἱ νοσοκόμοι οἱ σηκώνοντες τὸν νεκρὸν δέν ἦσαν, φαίνεται, ἀσυνείδητοι εἰς αὐτὴν τὴν ἐμφάνισιν. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ἐστράφη πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀκολουθοῦντας καὶ ἐψιθύρισε:

— Ἡ Βασίλισσα!

Ἡ συνοδεία ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον τῆς μετὰ τὸ ἴδιον ἐπίσημον βῆμα, σπεύδουσα ν' ἀπο-

δώση τὸν νεκρὸν εἰς τὴν μητέρα γῆν. Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ διαδρόμου ἐστράφημεν διὰ τὴν ἰδίαν ἐξέλιξιν. Ἡ βασίλισσα, ἀλλ' ἡ σκιά εἶχεν ἐξαφανισθῇ πλέον. Ἡ βασίλισσα ἐχάθη εἰς τὸν διάδρομον ἀθροῦβως καὶ ἀνεπισήμως ὅπως εἶχεν ἔλθει, χωρὶς καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν σκιά, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμείνε διὰ τὴν παρακολουθήσῃ διερχόμενον τὸν πόνον.

***

Αὐτὴ ἡ εἰκὼν τῆς ἐμφανίσεως τῆς βασιλίσσης Ὀλγας εἰς τὸν δρόμον ποῦ ἐσκίαζεν ὁ θάνατος, μοῦ φαίνεται ὅτι συμβολίζει ὁλόκληρον τὸν βίον καὶ τὴν ψυχὴν τῆς Ἑλληνίδος ἀνάσσης.

Ἡ βασίλισσα Ὀλγα δὲν ἠθέλησε ποτὲ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ ἡμίφως τὸ ὁποῖον ἐκράτησαν δι' ἐαυτὰς πάντοτε αἱ ἀληθινὰ σύζυγοι τῶν καθημένων εἰς τοὺς θρόνους καὶ ἀντιθέτως πρὸς τὴν προκάτοχόν της Ἀμαλίαν, ἡ βασίλισσα Ὀλγα δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ μίαν σελίδα πολιτικῆς δράσεως. Ἡ φήμῃ τῶν μεγάλων βασιλισσῶν δὲν παρεδόθη ἀμόλυντος εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, καὶ διὰ τὴν ἐπιδείξῃ ἡ ἱστορία μίαν Αἰκατερίνην Β' καὶ μίαν Μαργαρίταν τοῦ Βαλουά καὶ μίαν Σεμιράμδα, ἐχρεώσθη νὰ σωρευθοῦν καὶ θρόνοι οἱ ὁποῖοι τινάσσουν τὴν γυναῖκα ὅχι μόνον ὑψηλότερα τῆς θέσεώς της ἀλλὰ καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν θέσιν της.

Ἡ βασίλισσα Ὀλγα δὲν αἰσθάνεται καμμίαν συμπάθειαν πρὸς τὴν πολιτικὴν, καὶ καμμίαν ἔλξιν πρὸς τὰν δημόσιον βίον· καὶ ἂν ἔλειπαν αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ θρόνου, εἶναι βέβαιον ὅτι δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἴσως ὀλιγότερον φιλόκοσμος ἀνθρώπος εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀπὸ τὴν Ἀνασσαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας νεωτάτη καὶ ὠραία, πρώτη βασίλισσα ὁρθόδοξος. Κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν, Ῥωσὶς παρ' ὀλίγον νὰ εἶναι καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Ὁθωνος καὶ μάλιστα ἡ Μ. Δούκισσα Ὀλγα, ἀλλ' ὁ γάμος ἐκεῖνος ἀπέτυχε καὶ ὁ Ὁθων ἐνυμφεύθη τὴν Ἀμαλίαν. Ὅταν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἀνήγγειλε τοὺς γάμους του μετὰ τὴν Μ. Δούκισσαν Ὀλγαν Κωνσταντινόβαν, πολλοὶ ἐνθυμήθησαν τὴν σύμπτωσιν καὶ τὴν ἐξακατήρυσαν ὡς καλὸν οἰωνόν.

Καὶ πραγματικῶς εἰς τὸν θρόνον τὸν κλονισθέντα ἀπὸ τὴν ζωηρὰν πολιτικὴν δραστηριότητα καὶ πολυπραγμοσύνην τῆς Ἀμαλίας, ἡ βασίλισσα Ὀλγα ἔφερε τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἡρεμίαν τῆς γυναικὸς τῆς ἀφοσιωμένης εἰς τὸν

οἶκον της, εἰς τοὺς πονοῦντας, εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην βοηθείας. Ἡ πολιτικὴ δὲν ἔχει κανὲν θέλητρον διὰ τὴν Βασίλισσαν· καὶ ὁσάκις ἔρχεται εἰς σχέσιν μετ' αὐτὴν, προσπαθεῖ μόνον νὰ ἐπιτύχῃ ὠφελήματα ὑπὲρ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνάγκην.

Μοῦ διηγήθησαν ἐπεισόδιον τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει ζωηρότητα τὴν Βασίλισσαν.

Μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Βασιλέως ὑπῆρχε διαφωνία εἰς δικαστικόν τι ζήτημα, διαφωνία ἀπὸ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ φέρουν σπουδαίας πολιτικὰς ἀνωμαλίας, ὅτε ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐζητήθη ἐσπενυσμένως ἐκ μέρους τῆς Βασίλισσης ν' ἀνέλθῃ εἰς τὰ Ἀνάκτορα. Ὁ ὑπουργός, πρῶτην φορὰν ὑπηρετῶν ὡς τοιοῦτος καὶ νέος καὶ ἀπειρος, ἠσθάνθη ζωηρότητας ἀνησυχίας. Ἀλλοίμονον — ἐσκέφθη — ἂν ἀναμειχθῇ καὶ ἡ Βασίλισσα εἰς τὸ ζήτημα. Καὶ πρὶν παρουσιασθῇ εἰς τὴν Ἀνασσαν, ἔσπευσε εἰς τὸν πρωθυπουργόν νὰ ζητήσῃ ὁδηγίας. Ὁ πρωθυπουργός — δὲν ἦτο, νομίζω, ὁ κ. Δηλιγιάννης — ἐμπειρότερος τοῦ ὑπουργοῦ του, προσεπάθησε νὰ τὸν καθυποχάσῃ, διαβεβαιῶν αὐτὸν ὅτι ἡ Βασίλισσα δὲν ἀνείμχθη ποτὲ εἰς ζητήματα διοικήσεως. Εἰς τὸ βέβαιον ὅμως τῆς ψυχῆς του καὶ αὐτὸς ἠσχίσε νὰ κλονίζεται, καὶ ἐπὶ τέλους μετὰ μακρὰν κόρον συζήτησιν μεταξὺ τῶν δύο πολιτικῶν ὁ ὑπουργός τῆς Δικαιοσύνης ἀνῆλθεν εἰς τὰ Ἀνάκτορα.

Ἡ Βασίλισσα τὸν ἐπερίμενε μετὰ διαφόρους σκέψεις καὶ σχέδια περὶ ἀναδιοργανώσεως τῶν φυλακῶν κατὰ τρόπον ὥστε οἱ τόποι αὐτοὶ νὰ μὴν εἶναι τόποι ἐκδικήσεως τῆς πολιτείας πρὸς τὸν ἐγκληματιαν. Καὶ ὁ ὑπουργός καθυσχάσας ἤρχισε ν' ἀκούῃ τὰς σκέψεις τῆς Βασίλισσης, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀνεδίδετο μόνον ἡ ὑπερόχος πνοὴ τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς μερίμνης ὑπὲρ τοῦ ἀτόμου, ἡ διαπνεύουσα ὁλόκληρον τὸν βίον τῆς Βασίλισσης.

Ὅταν ἡ συνεννόησις ἐτελείωσεν, ὁ ὑπουργός ἐξεδήλωσε μετὰ προσοχὴν καὶ μετὰ εὐλάβειαν τοὺς φόβους τοὺς ὁποῖους ἠσθάνθη εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς Βασίλισσης. Καὶ ἡ βασίλισσα Ὀλγα ἀπήντησε ἀδιαφόρως:

— Ναί, γνωρίζω ὅτι ὑπάρχει κάποιον ζήτημα εἰς τὸ ὁποῖον διαφωνεῖ ὁ Βασιλεὺς μετὰ τὴν Κυβέρνησιν. Ἀλλὰ εἰς αὐτὰ ἐγὼ δὲν ἀναμεινύμαι.

***

Μητέρα μαζί καὶ οἰκοδόμοινα, ἡ Βασίλισσα εἶναι ἀληθινὸν πρότυπον διὰ τὰς ὑπηκόους

της. Δὲν ὑπάρχει δραστηριότης εὐεργετικὴ εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ πρωτοστατῇ ἢ νὰ μὴ ἦλθε βοηθός. Ἀλλ' ἂν ἡ μεγάλη της κοινωνικὴ ἐργασία δὲν φθάνει εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν πολλῶν, οἱ πλησιάζοντες Αὐτὴν γνωρίζουν ἴσως ποῦ ἐκκνεῖται ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἐπιμέλειά της προκειμένου περὶ ἔργων τῆς δικαιοδοσίας της, καὶ πόση εἶναι ἡ ἀποτροπιάσις της πρὸς πᾶσαν διαφήμισιν τῶν μυστικῶν της ἐργασιῶν. Ὅταν κάποτε ἐζητήθησαν ἀπὸ ἀκολουθούσους της πληροφορίες σχετικαὶ πρὸς τὰς ἐργασίας αὐτὰς, καὶ αἱ ἀκόλουθοι ἐζητήσαν τὴν ἀδειάν της, ἡ Βασίλισσα ἀπήντησε αὐστηρῶς.

— Δὲν μοῦ χρειάζεται λιβάνισμα!

Ὡς μητέρα διηύθυνεν αὐτὴ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν παιδιῶν της μέχρι τοῦ σημείου ὅπου τὰ παιδιά της ἀνῆκον εἰς αὐτὴν. Καὶ ἀπὸ τὸ πρῶτον αὐτὸ στάδιον τῶν σπουδῶν των, οἱ Ἕλληνες πρίγκηπες κατηρτίσθησαν καὶ ἔλαβαν τὰς ἀρίστας βάσεις. Οἱ πρίγκηπες τῆς βασιλικῆς Οἰκογενείας ὑπῆρξαν ὅλοι ὑποδείγματα ἐπιμελείας ἀληθινῆς καὶ θετικῆς. Ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος εἶναι ὁ μεγαλειότερος ἴσως φιλαναγνώστης τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ ἀλησμόνητος πρίγκηπισσα Ἀλεξάνδρα ἔζητει διαρκῶς βιβλία ἑλληνικὰ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἐν δὲ τῶν βιβλιοπωλείων τῆς πόλεώς μας εἶχεν ἐντολὴν νὰ τῆς στέλλῃ τακτικῶς τὰ ἐκδιδόμενα ἐνταῦθα συγγράμματα.

Ἡ βασίλισσα Ὀλγα ὁμιλεῖ τὴν ἑλληνικὴν τελείως. Καὶ τὴν ὁμιλεῖ ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν προσώπων, ἐλεγκτὴν καὶ ἐπιμελημένην πρὸς τοὺς ἀνεπτυγμένους τοὺς παρουσιαζομένους εἰς αὐτὴν, ἀπλὴν καὶ ἀφελὴ πρὸς τοὺς ἀρρώστους τῶν νοσοκομείων καὶ τοὺς τροφίμους τῶν φυλακῶν. Κάθε πρωὶ σχεδόν, συνοδευομένη ἀπὸ μίαν κυρίαν ἀκόλουθον καὶ ἀπὸ τὸν κλειδοῦχον της κ. Μεσσαλᾶν, ἐπισκέπτεται καὶ ἓνα τόπον ἀπὸ ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποῖους ἡ παρουσία της φέρει τὴν παρηγορίαν καὶ τὴν ἀνακούφισιν. Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἡ Βασίλισσα μεταχειρίζεται τὴν γλῶσσαν ποῦ διενθύνεται εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὴν ὁποίαν ἐννοοῦν ὅλοι. Πόση εἶναι ἡ δραστηριότης εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ τῆς φιλανθρωπίας, ἴσως δὲν θὰ μάθωμεν ποτέ. Ἡ Βασίλισσα κρύπτεται ἐπιμόνως, καὶ ὅλοι οἱ γύρω της σφραγίζον τὰ χεῖλη ὁσάκις τολμήσῃ κανεὶς περιεργὸς νὰ ζητήσῃ πληροφορίας. Καὶ μόνον τὰ φωτεινὰ καὶ εὐγλωττα ἀποτελέσματα δὲν κατορθώνει νὰ κρύψῃ ἡ Βασίλισσα μετὰ ὅλας της τὰς προσπάθειας καὶ τὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα ὅλα, ἔ-

χουν ἀπὸ μίαν μαρμαρίνην στήλην, ἀρχίζουσιν στερεοτύπως ἀπὸ τὸ ὄνομά της.

Ἀπὸ τὴν θρησκόληπτον Ῥωσσίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μᾶς ἦλθε, ἔφερε καὶ τὸ βαθὺ θρησκευτικὸν αἶσθημα τὸ χαρακτηρίζον τὸν ὁμόδοξον λαόν. Ἡ θρησκεία διὰ τὴν βασίλισσαν Ὀλγαν δὲν εἶναι μόνον ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ, ὡς εἶναι ἐπιβεβλημένον εἰς κάθε ἄνθρωπον. Εἶναι ἐν μέρει τῆς ὅλης ζωῆς καὶ ἴσως τὸ ὅλον, ὑπολογιζόμενον ὅτι τὸ ἄλλο μέρος εἶναι ἐπίσης θρησκεία, ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον.

Εἶχε λεχθῇ κάποτε εἰς τὰς Ἀθήνας ὅτι ἓνας ἐκ τῶν πρίγκηπων, ὁ πρίγκηψ Χριστόφορος, ἐπρόκειτο νὰ γείνῃ κληρικὸς, κατ' ἐπιθυμίαν τῆς Βασίλισσης. Ἐπεστρέψαμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὰς βυζαντινὰς παραδόσεις, εἰς τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ θρόνος τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ὁ θρόνος τοῦ Πατριάρχου, συνεδέοντο τόσον συχνὰ διὰ στενῆς συγγενείας. Τὸ σχέδιον ἐκεῖνο δὲν ἐπραγματοποιήθη καὶ δὲν γνωρίζομεν βεβαίως ἂν εἶχε γίνοι πραγματικῶς καὶ διατὶ δὲν ἐπραγματοποιήθη. Ἐὰν ὁ μὲν ἀληθῶς ἡ Βασίλισσα εἶχε τὴν ὠραίαν αὐτὴν ἐμπνευσιν, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν πόσον θὰ τῆς ἐστοίχισεν ἡ ματαιώσις της, καὶ πόσον θὰ τὴν ἐλύπησεν ἡ ἰδέα ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθήσῃ εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῶν Ἀθηνῶν, ὡς κεφαλὴ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, βασιλικὸς πρίγκηψ, δίδων αὐτὸς τὸ σύνθημα τῆς προσελεύσεως εἰς τὸν κλῆρον τῶν εὐγενῶν, ὅπως ἐγένετο ἄλλοτε.

***

Ἡ Βασίλισσα προμηθεύουσα ἀναγνώσματα ἡθικὰ καὶ ἐποικοδομητικὰ εἰς τοὺς προστατευομένους της ἀσθενεῖς καὶ φυλακισμένους, φροντίζουσα περὶ μεταφράσεως βιβλίων κατὰ προτίμησιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ, διανέμουσα μυστικὰ καὶ ἀνεπισήμως διηγήματα εἰς τὰ περιοδικὰ καὶ τὰς ἐφημερίδας, ἐπιμελουμένη κομψῆς καὶ ὠραίας ἐκδόσεως, εἶναι ἀποκάλυψις διὰ τοὺς πολλούς.

Μοῦ ἔτυχε νὰ ἴδω ἓνα κομψότατον βιβλίσκον, τὸ ὁποῖον ἀπέστελλεν ὡς δῶρον εἰς παιδάκια ἡ Βασίλισσα. Φέρει τὸν τίτλον «Ψυγμάτα χρυσοῦ» καὶ εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὑγιεστάτα καὶ χυμώδη ἀγγλικά ἀναγνώσματα, τὰ ὁποῖα γεμίζουν τὴν ψυχὴν γαλήνην καὶ πεποθισιν. Μικροσκοπικὸν καὶ εὐμορφον, ἔχει εἰς τὰς σελίδας του τόσην ζωὴν, ὅσην δὲν θὰ εἶχαν ὁγκώδεις καὶ ἀτελείωτοι τόμοι. Τὸ βιβλίον

τοῦτο ἐκκυκλοφόρησεν εἰς πολυάριθμα ἀντίτυπα καὶ ἡ βασίλισσα ἐφρόντισεν ἀκόμη μίαν φορὰν διὰ τὴν ψυχὴν καὶ διὰ τὸ πνεῦμα ὅπως φροντίζει καὶ διὰ τὸ σῶμα.

Καὶ ὑπάρχει καὶ ἡμερολόγιον σημειωματῶριον, ἐκδοθὲν τῇ ὑποδείξει τῆς Βασιλίσσης, τοῦ ὁποῦν κάθε σελὶς φέρει μίαν παρηγορητικὴν ἐπικεφαλίδα ἀπὸ δύο ἢ τέσσαρας στίχους διαφόρων ποιητῶν. Ἡ βασιλικὴ καλαισθησία προσήρμοσε εἰς κάθε ἡμέραν καὶ μίαν σκέψιν. Δὲν εἶναι αὐτὸ μία ὡραία πραγματικῶς καὶ ὑψηλὴ ἔμπνευσις;

Καὶ εἶδαμεν ὅλοι διηγήματα δημοσιευόμενα εἰς μεγάλας εὐκαιρίας, τὰ Χριστουγεννα ἢ τὸ Πάσχα, ἀναγνώσματα ξένα ἀλλὰ ἐκλεκτά, καὶ ἴσως εἰς πολλοὺς ἐγεννήθη ἡ ἀπορία ποῦ εὐρίσκονται αὐτὰ τὰ ἀναγνώσματα, καὶ ποῖος κάμνει τὴν εἰδικὴν μελέτην, ἡ ὁποία χρειάζεται διὰ ν' ἀνακαλυφθοῦν. Ἐνα γυναικεῖον βασιλικὸν χέρι ἐρευνᾷ ὁλόκληρον ἔτος βιβλία καὶ περιοδικὰ διὰ νὰ εὑρῇ τὰς ὡραίας σελίδας αἱ ὁποῖαι ἡμποροῦν ν' ἀναγνωσθοῦν εὐχαρίστως καὶ ἀπὸ Ἑλλήνων. Κάποτε τὰ ἀναγνώσματα αὐτὰ ἔχουν κατὰ τὸ ὅσον ἀντιπροσώπων καὶ τὸ ἀλύγιτον τῶν ἡθικῶν ἀγγλικῶν ἀναγνωσμάτων. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους αὐτὰ εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἴσως ἐπὶ πολὺ ἀκόμη τὰ πλεῖστα αὐτοῦ τοῦ εἵδους τῆς εἰδικῆς φιλολογίας. Ἡ καλαισθησία τῆς ἐκλογῆς τὸ πολὺ κατορθώνει νὰ εὑρῇ μεταξὺ ὅλων αὐτῶν τὰ καλλίτερα.

Ἐν ἄρθρον περὶ βασιλίσσης θὰ ἔπρεπεν ἴσως νὰ εἶναι ἀφθονώτερον εἰς στοιχεῖα καὶ εἰς οὐσίαν, ἀφ' ὅ,τι εἶναι αἱ γραμμαὶ αὐταί. Ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς μίαν μορφήν ἐπιμόνως κρυπτομένην εἰς μετριόφρονα σκιά. Καὶ ἡ βασίλισσα Ὀλγα τὴν ἔχει μέχρις ὑπερβολῆς τὴν μανίαν αὐτήν.

Τὴν εἶχεν ἀνέκαθεν. Ἴσως μόνον ἡ Βασί-

λισσα τῆς Ἀγγλίας ἡμπορεῖ κάπως νὰ παραβληθῇ εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ζωῆς μετὰ τὴν Βασίλισσαν τῆς Ἑλλάδος. Ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐφοδιασθῇ μετὰ συστατικὰ φιλόκοσμον ἢ θέσεις ὅταν δὲν εἶναι τοιοῦτος.

Ἀλλὰ, ἀφ' ὅτου δύο πένθη ἐσκίασαν τὸν βασιλικὸν Οἶκον τῆς Ἑλλάδος, ἡ βασίλισσα Ὀλγα ἡσθάνθη ἀποθνήσκουσας μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῆς καὶ ὅλην ἀκόμη τὴν εὐπείθειαν πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις τῆς θέσεώς της. Δὲν εἶναι βεβαίως ἡ Βασίλισσα ἐρημίτις καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μοναχὴ περιφερομένη εἰς τὸν κόσμον. Ἐμφανίζεται ὅμως μόνον ὅπου τὸ ἀπαιτοῦν ὀρισμένως αἱ περιστάσεις, καὶ φεύγουσα ἀπὸ τὸ θέατρον αἰσθάνεσθαι ὅτι περιμένει νὰ ἐξημερώσῃ γρήγορα, νὰ σπεύσῃ εἰς τὸ νοσοκομεῖον.

Ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν εἰς τὴν διαρκὴ ἀτμοσφαῖραν τῆς θλίψεως καὶ τῶν πόνων, ἡ Βασίλισσα ἀπεκόμισε προῶς χιόνια διὰ τὰ μαλλιά της. Βεβαίως ἡ συναναστροφή μετὰ ἀνθρώπους πονοῦντας, δὲν εἶναι τὸ κατάλληλον τονωτικὸν τῆς ψυχῆς. Οἱ πόνοι εἶναι κατὰ ἓν μέρος τουλάχιστον μεταδοτικοί. Καὶ ἡ βασίλισσα Ὀλγα, χωρὶς ἀκόμη νὰ εἶναι πρεσβύτες, ἔχει πλέον κατάλευκα τὰ μαλλιά περιστέφοντα μόλις ἀνθηρὸν ἀκόμη τὸ πρόσωπον, ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον ζωγραφίζεται ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ συμπάθεια.

Ἡ βασίλισσα Ὀλγα ἔδωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ παράδειγμα τῆς τελειότερας συζύγου, ἀφοσιωμένης εἰς τὰ παιδιὰ της καὶ ἀπεχούσης ἀπὸ πᾶσαν ἀνάμειξιν εἰς πράγματα ἔξω τοῦ κύκλου της. Αὐτὸ εἶναι τὸ διπλοῦν κατόρθωμα τῆς γυναικὸς καὶ τῆς βασιλίσσης. Καὶ ὅσοι ἐρριψαν ἐν βλέμμα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου, γνωρίζουν ὅτι πολὺ συχνὰ εἰς αὐτὰς τὰς περιστάσεις ἡ μία ιδιότης βλάπτει τὴν ἄλλην.

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΙΝΔΑΡΟΥ

Εἰς Ἥλιου Ἐκλείψιν

Τοῦ Ἥλιου Ἀκτῖνα δλόθωρη, σὺ τῶν ματιῶν ἡ μάνα,
Ποῦ πᾶς; Ἀστρο θεόρατον, ποῦ ἐχάθης τὴν ἡμέρα,
Τὰνθρώπου ἐπῆρες τὰ φτερὰ τὰ πλάνα
Κ' ἐξόφωσες τοῦ νοῦ τοὺς δρόμους πέρα!
Στὸ μονοπάτι τώρα, ποῦ πατεῖς,
Τί μελετᾷς καινούργιο; τί ζητεῖς;
Σ' ὀρκίζω στόνομα τοῦ Διός, τὰ πύριν' ἄλογά σου
Στρέψε πρὸς ῥύμην ἀγαθὴν, πρὸς τὸ καλὸ τῆς Θήβης!
Ὡ δέσποινα, θαῦμα τοῦ κόσμου, στάσου!
Ἄν' ὅμως μῆνυμα πολέμου κορύβης,
Ἡ τοῦ καρποῦ χαμόν, ἢ βαρὺ χιόνι,
Ἡ ἀνομή καταραμένη στάσι,
Ἡ χύμισμα τῆς θάλασσας, ποῦ κάμπους θαλασσώνει,
Ἡ παγετόν, ἢ θέρος ποῦ νὰ πιάσῃ
Κεῖν' ἢ ὄργη καὶ λύσσα τῆς βροχῆς,
Ἄν' νὰ συγκλύσῃς θέλῃς τὴ γῆ πίσω
Κι ἄλλη γενιὰ νὰ πλάσῃς ξαναρχῆς,
Τίποτε δὲν μοιρολογῶ. Μ' ὅλους κ' ἐγὼ θὰ σβήσω!

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ἈΓΙΟΥ ΜΑΡΙΝΟΥ

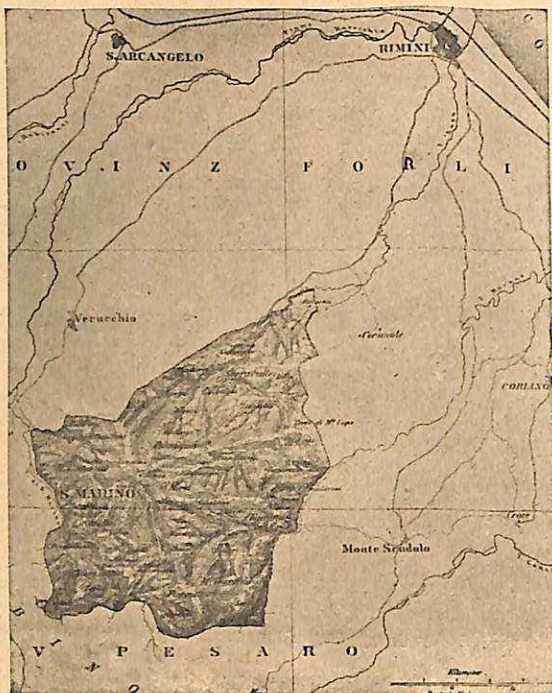
[Ἐξ ἀνεκδότου μελέτης τοῦ κ. Γ. Φιλαρέτου περὶ τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἀγίου Μαρίνου, δημοσιευμένης εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ πρῶτον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Ἑλλάδι μικροσκοπικῆς πολιτείας, τὰ «Παναθηναῖα» δημοσιεύουν τὸ μέρος, τὸ περιλαμβάνον τὴν σημερινὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν κατάστασιν αὐτῆς. Πλήρες πληροφοριῶν μεγάλου ἐνδιαφέροντος περὶ τοῦ ἰδιορρυθμοῦ βίου τοῦ κρατιδίου τούτου, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει στοιχεῖα τινὰ τῶν μικροπολιτειῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος].

Ἡ περιφέρεια τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἀγίου Μαρίνου, κειμένη ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ ὄρους Τίτανος (Titan), μετὰ τῶν νομῶν Forlì καὶ Pesaro, ἔχει σχῆμα τετραπλεύρου καὶ ἐξαπλοῦται πρὸς τὴν ἀνατολικὴν διακλάδωσιν τῆς σειρᾶς τῶν Ἀπεννίνων, ἅτινα, ἀποχωρίζόμενα ἐκ τῶν Ἀλπεων, καταλήγουσι πρὸς τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν νοτιοδυτικῶς

τοῦ Ἀριμίνου (Arimini). Ἡ ὑψηλότερα ἀκρόρεα κεῖται μετὰ τὴν Marecchia πρὸς βορρᾶν καὶ Conca πρὸς νότον εἰς ὕψος 738 μέτρων, σχηματίζουσα τρεῖς κορυφάς, ἐφ' ὧν ἀνυψοῦνται τρεῖς ἀρχαῖα φρούρια, δεσπόζοντα τῆς πόλεως τοῦ Ἀγίου Μαρίνου καὶ τῶν προαστείων αὐτῆς.

Ὁ ποταμίσκος Rio Marignano, ὁ χεῖμαρρος Marano ἢ Ancorano καὶ ὁ ῥυαξ Fiume, κινούμενες δέκα ὁκτὼ ἀλευρομήλους καὶ ἐν πυριτιδοποιεῖον, ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν. Εἰς τὰς ὑπώρειας τοῦ Ἀγίου Μαρίνου, πλησίον τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀγίου Τίτανος, πλησίον τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀγίου Τίτανος, εἰς ἀπόστασιν τριῶν ἀπὸ τῆς πόλεως χιλιομέτρων καὶ πρὸς τὴν μεθόριον τῆς δημοκρατίας γραμμὴν, ἀναβρύνουσι τρεῖς πηγαὶ μεταλλικῶν ὑδάτων.

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὅλου κρατιδίου, κατὰ τοὺς πιθανωτέρους ὑπολογισμούς, δὲν εἶναι μεγαλειτέρα τῶν 62 περίπου τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, ἡ δὲ περίμετρος αὐτοῦ εἶναι 30 χιλιομέτρων. Ἐπὶ τῆς ἀκροτάτης τοῦ ὄρους κορυφῆς φαίνεται τὸ ἀρχαῖον ἄστυ. Τὴν πρωΐαν, κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐκ τῆς κορυφῆς τῶν Ἀλπεων τῆς Ἰλλυρίας ὁσάκις ὁ οὐρανὸς εἶναι διαυγής, δύναται τις διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ νὰ διακρίνῃ ἐκ τοῦ Τιτάνος ἑνδεκα πόλεις καὶ πλέον τῶν ἑκατὸν κωμῶν καὶ ἐπαυλῶν.

Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν πόλιν γίνεται διὰ δύο πυλῶν, τῆς τοῦ Κρημνοῦ (Ripa) καὶ τῆς τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου ἢ τῆς Νέας Πύλης. Ἐν τῇ πλατείᾳ Pianello, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ὁποίας πηγὴ, ἐφ' ἧς ἴσταται μαρμάρινον ἄγαλμα τῆς δημοκρατίας, ὑψοῦτο ἄλλοτε τὸ μέγαρον τοῦ Ὑπάτου συμβουλίου μετὰ σπιρτιατικῆς ἀπλότητος. Ἀλλ' ἤδη ἀνηγέρθη ἐκεῖ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα, κεκοσμημένον ὑπὸ ἀγαλμάτων τῶν εὐεργετῶν τοῦ Ἀγίου Μαρίνου. Ἐν αὐτῷ ἡ αἴθουσα τοῦ ἐξηκονταμελοῦς συμβουλίου, περὶ οὗ κατωτέρω. Ἀνωθι τῶν τεσσάρων πυλῶν τοῦ μεγάρου γέγραπται ὁ συνταγματικὸς οὗτος κανὼν:

In votis dirimendis oequanimitas.

Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας πλατείας, ἥτις δεσπόζει τῆς τοῦ Pianello, κεῖται ὁ καθεδρικός ναὸς τοῦ Ἀγίου Μαρίνου, ἀνακαινισθεὶς ἐν ἔτει 1838

κατὰ ρυθμὸν ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ναοῦ. Ἡ πρόσοψις αὐτοῦ στολίζεται ὑπὲρ ὅκτων κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, ἐν δὲ τῇ προμετωπίδι εἰσὶ γεγραμμένα τὰκόλουθα:

Divo Marino Patrono
Libertatis Auctori
D. C. S. P.

Τὸ μνημεῖον, ὅπερ ὑψοῦται πρὸς τιμὴν τοῦ προστάτου τῆς πόλεως, συνίσταται εἰς φέρετρον, περικλειὸν τὴν σορὸν τοῦ ἁγίου, ὑπέρχεται δὲ καὶ γιγάντιον ἄγαλμα αὐτοῦ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ἱστάμενον ἐπὶ στυλοβάτου ἐκ μαρμάρου, χρώματος πρασίνου ἀρχαίου. Τὸ ὥραιον ἀληθῶς τοῦτο ἄγαλμα κατεσκευάσθη ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τοῦ ἐκ Βονονίας Ἀδάμ Ταδολίνῃ, μαθητοῦ τοῦ Κανόβα.

Τὸ ἐπὶ τοῦ Βράχου φρούριον δεσπόζει ἀπάσης τῆς περιφερείας τῆς πολιτείας τοῦ Ἀγίου Μαρίνου. Ἀνωθι τῶν ἀρχαίων τειχῶν αὐτοῦ ὑψοῦται τετραγωνικὸν κωδωνοστάσιον, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ κώδων ἐκάλει ἄλλοτε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ ἢ ἔδιδε τὸ σύνθημα τοῦ πολέμου. Ἡ Rocca ἤδη χρησιμεύει ὡς φυλακὴ ἐλαφροποιῶν.

Τὸ θέατρον ἐκτίσθη ἐν ἔτει 1800 καὶ δύναται νὰ περιλάβῃ 600 θεατὰς.

Τὸ Borgo ἠνοῦτο μετὰ τῆς Citta διὰ λιθοστρώτου ὁδοῦ κοπιώδους. Ἐνεκα λόγων τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, ἀπηγορεύετο ἄλλοτε ἐπὶ ἀπειλῇ ἀστηρῶν ποινῶν ἡ δι' ἄλλης ὁδοῦ μετὰ βασις εἰς τὴν πόλιν. Ἦδη κατεσκευάσθησαν δύο μεγαλοπρεπεῖς ὁδοί, δι' αἷς ἐδαπανήθησαν οὐχὶ ἔλαττον τῶν 255.000 φράγκων. Ἀπασαι δὲ αἱ ὁδοὶ τῆς δημοκρατίας συντηροῦνται κάλλιστα.

Τὸ μέρος, ἐνθα κατῴκει ὁ πρῶτος ἐρημίτης, καλεῖται Balme, ἐκεῖ δὲ προσφεύγουσιν οἱ ἐκ πυρετοῦ πάσχοντες προσκυνηταί.

Ἐπαυλὲς καὶ συνοικίαι εἰσὶν αἱ ἀκόλουθοι: Serravalle, Faetano, Mongiardino, Acquaviva, Chiesanuova, Domagnano, Fiorentino, Piagge, Casolo, Cailungo, San Giovanni, Valle S. Anastasio, Corianino, Valdragone, Ca Gangi, Teglio, etc.

Τὸ ἔδαφος εἶναι ἡφαιστειῶδες καὶ ἀμμῶδες. Οὐδὲν σχεδὸν μετεβλήθη ἐκ τῆς πρὸ αἰώνων καταστάσεως τῶν μερῶν ἐκείνων, μόνον δ' ἐξηφανίσθησαν τὰ μεγάλα δάση, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐκρύπτετο ὁ ἐρημίτης Ἅγιος Μαρῖνος, συμβίων κατὰ τὰς παραδόσεις μετ' ἄρκτων, λύκων καὶ ἐλεφάντων! Διατηροῦνται ὅμως εἰσέτι ἐνιαχοῦ πυκνὰ δάση, ἔχοντα τὰς ὥραιότερας τῆς Ἰταλίας δρυς, περικυκλουμένας ὑπὸ δαφνῶν,

μυρσινῶν, κυπαρίσων, ἐλατῶν, σκίνων, μωρεῶν, ἐνθα κρύπτονται εἰσέτι ἀγριόχοιροι.

Λίθοι πρὸς οἰκοδομὴν γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Marmo de San Marino παρέχουσι πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐργασίαν εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἐργατῶν τοῦ Τιτάνος. Ἡ γῆ τοῦ Ἀγίου Μαρίνου ἔχει μαγανήσιον, ἀλάβαστρον ἐνιαχοῦ καὶ φλέβας τινὰς γαιανθράκων καὶ σιδήρου, δὲν εἶναι ὅμως εὐφορος, διὰ τοῦτο τινὲς τῶν κατοίκων μεταναστεύουσιν, ἀναζητοῦντες ἀλλαχοῦ ἐργασίαν. Ἡ ἰδιοκτησία δὲν εἶναι κατατετμημένη, διότι οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ πατρίκιοι διετήρησαν μεγάλας ἐκτάσεις. Τὰ πρῶτα προϊόντα εἰσὶν ὁ οἶνος, φημιζόμενος διὰ τὴν καλὴν ποιότητα, οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ἰδίως ὁ σίτος καὶ ὁ ἀραβόσιτος, αἱ ὀπωραὶ, ἡ βομβυκοτροφία, τὸ ἔλαιον, ἡ ξυλεία καὶ αἱ βοσκαί. Ἡ χώρα δὲν εἶνε σιτάρης, διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν πτωχῶν τρέφονται διὰ τῶν καρπῶν τῆς κερατέας.

Ἡ περιφέρεια τῆς δημοκρατίας εἶναι πλουσία εἰς θηρεύματα. Τὸ φθινόπωρον φρονέονται εἰς μεγάλας ποσότητας ἄγρια νήσσαι, σκολόπακες, πέρδικες, καὶ ὄρνυκες. Ἡ κτηνοτροφία συνίσταται κυρίως εἰς τοὺς βόας καὶ τοὺς χοίρους, τὸ δ' ἐμπόριον εἰς οἶνον, εἰς προϊόντα σκηροτροφίας, εἰς ξυλείαν, εἰς λάχανα, εἰς βοοδέρματα καὶ εἰς ἀρνόδέρματα, εἰς τυρόν, εἰς ὄπλα κτλ. Ἡ ἀρωματοποιία εἰσέχθη μόλις πρὸ εἰκοσαετίας, ἡ δὲ σχολοποιία εἶναι πεφημισμένη. Εἰς τὸ Serravalle λειτουργεῖ σαπωνοποιεῖον καὶ ἀγγειοπλαστεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ κατασκευάζονται μεγάλα πήλινα δοχεῖα, χρῆσιμα πρὸς διακόσμησιν κήπων. Οἱ κάτοικοι τῆς Acquaviva ἐργάζονται μετὰ πολλῆς τέχνης τὸ ἀλάβαστρον καὶ τὸ κοράλλιον.

Ὁ Ἅγιος Μαρῖνος συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Ἀρμίνου δι' ὥραιας ἀμαξητῆς ὁδοῦ μήκους δέκα πέντε περίπου χιλιομέτρων. Ἐγένετο μελέτη καὶ περὶ κατασκευῆς σιδηροδρόμου, ἀλλ' ἔνεκα τῆς ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1892 οἰκονομικῆς κρίσεως, δὲν ἐξετελέσθη ἡ σχεδιασθεῖσα σιδηρὰ γραμμὴ. Διὰ τοῦ ἰταλικοῦ ὅμως σιδηροδρόμου μετὰ τοῦ Ἀγίου Ἀρχαγγέλου καὶ τοῦ Fagniano, οὗ ἡ λειτουργία ἤρξατο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1897, ὁ σιδηροδρόμος προσήγγισεν εἰς τὴν μεθόριον γραμμὴν μέχρις ἀποστάσεως μιᾶς ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως.

Τὸ κλίμα εἶναι ἡπιον καὶ ὁ ἀήρ ἱξωογόνος, ἀλλὰ δὲν ἀντέχουσιν εἰς αὐτὸν οἱ ἔχοντες τὸ στήθος ἀδύνατον. Συνήθως πνέοντες ἀνεμοὶ εἶναι ὁ εὐρὸς καὶ ὁ βόρειος.

Ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει ἐπαισθητῶς, κατὰ τὴν στατιστικὴν δὲ τοῦ ἔτους 1895 ἀνήρχετο εἰς 9535 κατοίκους, ἥτοι 153 κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον. Μετὰ τὴν Σαξωνίαν καὶ τὸ Βέλγιον, ὁ Ἅγιος Μαρῖνος εἶναι ἐξ ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ὁ πυκνότερον κατοικούμενος.

Τὰ κοινωνικὰ ἥθη τῶν Ἀγιομαρινιτῶν εἰσὶ χρηστά. Διακρίνονται οὗτοι ὡς ἐκ τοῦ ἀρίστου οἰκογενειακοῦ τῶν βίου καὶ τῆς ἀκρας φιλοξενίας αὐτῶν. Ὁ βράχος τοῦ Τιτάνος ἐρησήμευσεν ἀείποτε, ἐν ἐποχῇ κινδύνων καὶ ἀγώνων, τὸ ἄσυλον τῶν προγεγραμμένων καὶ τῶν καταδιωκόμενων. Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, περιφρονοῦντες τὰ πλούτη, αἶψα δὲν παρέχουσι τὴν εὐτυχίαν, ἀγαπῶσι πρὸ παντὸς τὸ καθῆκον καὶ ἀρέσκονται εἰς τὰς ἡδονὰς ἐκείνας, αἵτινες ἀποτυπῶσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν εἰρήνην καὶ ἐνυπάρχουσιν ἐν τῇ ἀρετῇ.

Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία, ἀνήκουσα ἄλλοτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ, ἐνασκειται ἤδη ὑπὸ ἐξηκονταμελοῦς συμβουλίου καλουμένου: Consiglio Principe et Sovrano della repubblica di San-Marino. Τὰ μέλη αὐτοῦ ἀπαντᾶ εἰς λαϊκὰ καὶ δέον νὰ ἔχωσι συμπληρωμένον τὸ 25^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν. Εἵκοσιν ἐξ αὐτῶν εἶναι εὐγενεῖς ἐκ τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως, εἵκοσιν ἀστοὶ καὶ εἵκοσιν ἀγρόται ἐκ τῶν ἐχόντων ἰδιοκτησίαν. Ἐκλέγονται ἰσοβίως καὶ ἀνακαλοῦνται μόνον ἔνεκα βαρέος ἀδικήματος. Ὁ τίτλος δὲν εἶναι κληρονομικὸς. Ἀλλαις λέξεσιν ἡ μορφή τοῦ πολιτεύματος εἶναι ἀριστοκρατικὴ δημοκρατία. Ἐν περιπτώσει θανάτου, ἀνικανότητος ἢ μεταναστεύσεως μέλους, οἱ 59 σύμβουλοι ἐκλέγουσι τὸν διάδοχόν του, τηρουμένης πάντοτε τῆς ἀναλογίας ὡς πρὸς τὰς τρεῖς μνησθείσας κατηγορίας. Εἰ καὶ δὲν ἐκλέγονται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ, γίνεται ἀείποτε καλὴ χρῆσις τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος ὑπὸ τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου.

Τὸ συμβούλιον τοῦτο ἀποφασίζει περὶ ὅλων τῶν διοικητικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων ἐκλέγει τοὺς δικαστὰς καὶ τοὺς δημοσίους λειτουργοὺς· ψηφίζει τοὺς νόμους καὶ μεταρρυθμίζει αὐτούς· ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τῶν κατοίκων τῆς περιφερείας, τὰ δικαιώματα τῆς ἀμνηστείας καὶ τῆς χάριτος, ἐπίσης τὸ ἀπονέμειν τίτλους εὐγενῶν καὶ πατρικίων. Αὐτὸ ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα τῆς ἰθαγενείας.

Τὸ ὑπάτον συμβούλιον ἐκλέγει ἐκάστοτε καὶ τοὺς δύο κυβερνήτας. Ἡ ψηφοφορία γίνεται μυστικῶς διὰ σφαιριδίων λευκῶν καὶ μελανῶν.

Η ΜΗΛΙΑ ΤΟΥ ΒΙΖΥΗΝΟΥ

Η χαριτωμένη « γλωσσική αυτοβιογραφία » τοῦ κ. Νιρβάνα, ὁ ὁποῖος με δάκτυλα εὐκίνητα καὶ παιγνιδιάρικα ἐνέδυσσε τόσον κομψὰ ὄχι σῶμα τόσον νέον, ἔφερεν εἰς τὸν νοῦν μου μίαν ἀνάλογον αυτοβιογραφίαν τοῦ Βιζυηνοῦ.

Τὸν ποιητὴν τοῦ « Ἀμαρτήματος τῆς μητρὸς μου » ἐγνώρισα πολὺ. Ἐπρόφθασα τὰς τελευταίας ἀναλαμπὰς τῆς μεγαλοπρεπείας του, ἡτις ἔσβυσεν ἀποτόμως, μόλις ἔσβυσεν ὁ εὐεργέτης, παρηκολούθησα τὸ τρεμόσβυσμα τοῦ πνεύματός του, καὶ « πιστὸς ἕως θανάτου » μετέφερα μετὰ τὸν κ. Γ. Νάζον, τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ὁδείου, ἀπὸ τὸ Δρομοκαίτειον τὸ θλιβερόν ὑπόλειμμά του — ἰδιαιτέραν μελαγχολίαν μοῦ γεννᾷ ἀκόμη ἡ ἐνθύμησις τοῦ φερέτρου ταλαντευομένου εἰς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τῆς ἀμάξης — καὶ τὸν ἀπεχαιρέτισα μετὰ τὸν κ. Παλαμᾶν παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ τάφου του.

Ὁ Βιζυηνὸς εἰς μερικά πράγματα εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ εὐρεθῇ πρῶτος καὶ νὰ ἀνοίξῃ δρόμον. Εἰς τὸ διήγημα ἡ θέσις τοῦ εἶνε ἐξαιρετική, καὶ μετὰ δύο δεκάδας ἐτῶν, καὶ περισσότερον, παραμένει ἴσως ἀκόμη ἀνυπέρβλητος. Πρὸ εἴκοσι χρόνων — τῷ 1885 — ὅταν ὅλοι ἔγραφον μίαν καθαρεύουσιν δυσκίνητον μὴ ἀπαξιοῦσαν καὶ τοὺς μέσους ἀορίστους, μετὰ δ' αὐτῶν καὶ τὰ σημερινὰ ἀδιάλλακτα πρωτοπαλλήκαρα τῆς ὑπερδημοτικῆς, ὁ Βιζυηνὸς ἐδημοσίευσεν τὸ « διατὶ ἡ μηλιά δὲν ἔγεινε μηλέα ». Ἡ προσπάθειά του ἔχει κατὰ πρωτοπορείας καὶ ἀξίζει εὐλαβὲς παραμῆρισμα.

***

Ὅταν ἦτο μαθητὴς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τῆς πατρίδος του, μᾶς διηγείται, εἶχεν ἰδιαιτέραν ἀδυναμίαν εἰς τὴν γλυκομηλιάν, ἡ ὁποία ἐστόλιζε τὸν κήπον των. Περίεργον δένδρον αὕτη ἡ μηλιά. Ἐκαμνεν ἄνθη καὶ καρποὺς ὅχι μόνον τὸ θέρος, ὅπως κάθε ἄλλη μηλιά, ἀλλὰ καὶ τὸ φθινόπωρον. Ἦτο ἡ πρώτη μηλιά, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισε εἰς τὴν ζωὴν του. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον μία ἀμειψία ἔλξης δύο τέκνων τῆς φύσεως συνέδεσε τὸ παιδίον καὶ τὸ δένδρον. Ὁ μέλλων ποιητὴς, μέσα εἰς τὴν παιδικὴν ψυχὴν τοῦ ὁποίου ἐμαζεύοντο μυστηριωδῶς χυμοὶ διὰ μέλλουσιν φουσκοδενδριάν, ἦτο διαρκῶς ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς μηλιάς καὶ ἐκάθητο « ἱπαστί » ἐπάνω εἰς τοὺς κλάδους τῆς ὡς ἐπάνω εἰς μη-

τρικὰ γόνατα. Ἀλλὰ μετὰ ὅλην τὴν ἀγάπην των δὲν ἐγνώριζεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ὁ μικρὸς, πρὸ πάντων τὸν καιρὸν τῆς ἀνθήσεως τοῦ δένδρου, ἐστέκετο ὀλίγον μακρὰν ἀπὸ τὴν μηλιάν, μετὰ τὰς χεῖρας στηριγμένας ἐπὶ τῶν λαγόνων καὶ τὰ μάτια προσηλωμένα εἰς τὸν θαυμάσιον ἀσπροκόκκινον στολισμὸν τῆς, καὶ ἐσκέπτετο « τί πρᾶγμα » ἀρὰ γε νὰ εἶνε αὐτὸ τὸ δένδρον;

Ἐξαφνα εἰς τὸ χωρίον των ἦλθε νέος διδάσκαλος. Αὐτὸς χωρὶς ἄλλο θὰ ἔλεγεν εἰς τὸ παιδί τί πρᾶγμα εἶνε ἡ μηλιά. Ἀλλ' ὁ φραγκοφορεμένος καχεκτικὸς νεανίσκος πρῶτα πρῶτα ἐσκέφθη νὰ διορθώσῃ τὰ ὀνόματα τῶν παιδιῶν. — Πῶς σὲ λέγουν ἐσένα; — Θόδωρο! ἀπεκρίθη τὸ παιδί. — Ὅχι, βρέ, Θουκυδίδη σὲ λέγουν. — Ἐσένα πῶς σὲ λέν; — Δημήτρι. — Ὅχι βρέ, Δημοσθένη. Τὸ μικρὸ Γιωργὶ τῆς Βιζύης ἔγεινε Γοργίας. Τὸ ἀναβάπτισμα αὐτὸ δὲν τὸ ἐπέειρε καὶ πολὺ. « Ἐγώ, λέγει, δὲν ὠνόμαζα ποτὲ τὸν ἑαυτόν μου. Ἡ ἀλλαγὴ ἐνδιέφερε ὅσους ἐμελλον νὰ με φωνάζουν μετὰ τὸ νέον μου ὄνομα ».

Ὁ διδάσκαλος συνήθιζε δύο - τρεῖς φορὰς τὴν ἐβδομάδα ν' ἀγγαρεύῃ τὰ παιδιά νὰ ξεβοτανίζουν τὸν κήπον τῆς μητροπόλεως. Τὸ Γιωργὶ δὲν ἔβλεπε τὴν ὥραν νὰ ἔλθῃ καὶ ἡ ἰδική του σειρά. Ἐκεῖ ἦτο ἐν δένδρον ἀνθισμένον ὡς τὸ ἰδικόν των· τώρα χωρὶς ἄλλο θὰ ἐμάνθανε τί πρᾶγμα εἶνε αὐτὸ τὸ δένδρον. Ἦλθεν ἡ κρίσιμος στιγμή. Ὁ μικρὸς εὐρέθη μετὰ τὸν διδάσκαλον πρὸ τῆς μηλιάς. — Τί πρᾶγμα εἶν' αὐτὸ τὸ δένδρον, δάσκαλε; ἠρώτησε. — Μηλέα, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος. — Ὅχι, ἀπάντησε τὸ Γιωργὶ, δὲν τὸ ξέρεις! Αὐτὸ ν' μηλιά.

Κακὴ ὥρα ποῦ τὸ εἶπε. — Πῆς πῶς τὸ λέν μηλέα! ἐφώνησεν ἔξω φρενῶν τὸ γλωσσὸν δασκαλάκι, ἐνῶ ἐκράτει τὸ αὐτὶ τοῦ μικροῦ καὶ ἔδειχνε τὸ δένδρον. — Μπα! π' ἀνάθεμά τον ἐσκέπτετο καταθυμωμένον τὸ Γιωργὶ, εἰμπορεῖ ποτὲ ἡ μηλιά νὰ γείνη μηλέα; Αὐτὸ εἶνε τὸ ἴδιο δένδρον ποῦ ἔχομεν εἰς τὸν κήπον μας, κάμνει τὰ ἴδια ἄνθη, τὰ ἴδια φύλλα καὶ τοὺς ἴδιους καρποὺς· καὶ αὐτὸ χωρὶς ἄλλο εἶνε μηλιά σὰν τὴν ἰδικήν μας. Μετὰ τὸ ἔμαθεν ἡ μητέρα μου. Τὸ λέγει ὅλος ὁ κόσμος! Αὐτὸν τὸν ξένον θὰ πιστεύσω ποῦ ἦλθε νὰ μας ἀλλάξῃ τὰ ὀνόματά μας; — Ὅχι, δάσκαλε δὲν τὸ ξέρεις, ἀπεκρίνετο ὅσας φορὰς τὸ ἠρώτα, αὐτὸ ν' μη-

λιά. — Μπα! ἔτσι θὲς ἐσύ; Τώρα νὰ σοῦ δείξω ἐγὼ πῶς τὸ λέν. Καὶ δός του ξύλο!.

Τὸ δυστυχισμένο τὸ Γιωργὶ! Τοῦ ἦτο, θαρρεῖτε, εὐκόλον νὰ εἴπῃ μηλέα; Εἰς τὴν πατρίδα του ἐπικρατεῖ φυσικὴ ἀντιπάθεια κατὰ τῆς χασμωδίας, καὶ δι' αὐτὸ αἱ περισσότεραι λέξεις ὑπόκεινται εἰς ἐκθλίψεις ἢ συνιζήσεις, ἐνῶ ἄλλαι λαμβάνουν μετὰ τῶν φωνηέντων ἐν ἐμφωνικὸν γ. Ὁ θεὸς γίνεται θεγὸς καὶ ὁ νέος νέγος. Ἐπρεπε λοιπὸν ὅχι μόνον νὰ θυσιάσῃ τὴν μηλιάν εἰς τὴν μηλέαν, ἀλλὰ καὶ νὰ κατορθώσῃ νὰ προφέρῃ μηλέα. Εἰς τὴν ψυχικὴν ἐκ τοῦ συνειρμοῦ ἀντιπάθειαν ἐπροστίθετο καὶ ἡ ὁρμέμφυτος ἀντιπάθεια τῶν ἀνυποτάκτων φωνητικῶν ὀργάνων.

Μίαν ἡμέραν ἐπὶ τέλους ψυχὴ καὶ γλωσσικοὶ μῦς ἐδαμάσθησαν καὶ ὁ μικρὸς μάρτυς, ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ βασανιστοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡ μηλιά εἶνε μηλέα.

Ἀλλ' αἱ τύψεις τῆς συνειδήσεως ἦλθαν γρήγορα εἰς τὸν μικρὸν ἔξωμότην. Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὸν κήπον των, καὶ εἶδε τὸ ὠραῖον δένδρον ν' ἀνθοβολῇ καὶ νὰ μυροβολῇ καὶ νὰ βομβοῦν ὀλόγυρά του ὡς νὰ τὸ ὑμνοῦσαν αἱ μέλισσαι, ἠσθάνθη ἐντροπήν. « Ἐνόμιζα, λέγει, ὅτι ἕκαστος τῶν πρασίνων ὀφθαλμῶν του μετ' ἔβλεπε θυμωμένος· ἕκαστον τῶν ἀνθέων του ἦνοιγε τὰ χεῖλιν νὰ με εἴπῃ ὅτι τὸ ἐπρόδωσα ». Ὅλην τὴν νύκτα ἔβλεπεν εἰς τὸν ὕπνον του τὰ ἄνθη τῆς μηλιάς « ὡς ἄπειρον πληθὺν μικροσκοπικῶν ὠραίων λευκοφύρων κορασιῶν » τὰ ὁποῖα ἐβόμβουν τριγύρω του μετὰ παράπονον καὶ μομφήν.

Ὅταν τὴν ἐπαύριον ἐμβῆκεν εἰς τὸ σχολεῖον, ἔρριπεν ἐπὶ τοῦ διδασκάλου περιφρονητικὸν καὶ προκλητικὸν βλέμμα. — Πῶς τὸ λέγουν τὸ δένδρον ποῦ σὲ εἶπα; ἠρώτησεν ἐκεῖνος μετὰ χαιρεκακίας. — Μηλιά, δάσκαλε, ἀπάντησε τὸ Γιωργὶ μετὰ πείσμα, καὶ ἐπῆγε νὰ καθίσῃ εἰς τὴν θέσιν του. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασεν· ὥρμησεν ἐπάνω του ὁ βασανιστὴς καὶ τὸ μαρτύριον ἤρχισε πάλιν. Ὁ μικρὸς μάρτυς ἀντέστη πολὺ. Ἀλλ' εἶδεν ὅτι ἐκινδύνευεν ἡ ζωὴ του ἀπὸ τὸν ἐξηγριωμένον τύραννον· τότε ἔκαμε τὸν ἑξῆς λογαριασμὸν μετὰ τὴν συνειδήσιν του: « Αὐτὴ ἡ μηλιά ποῦ εἶνε μέσα εἰς τὸν κήπον τῆς μητροπόλεως εἰμπορεῖ νὰ εἶνε μηλέα καὶ εἶνε μηλέα ὅχι δι' ἄλλον λόγον

Η Α. Μ. Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

παρά... διότι ο δάσκαλος δέρνει. 'Η μηλιά όμως που είναι μέσα εις τὸν κήπον μας είναι μηλιά διότι είναι μηλιά». Τοιουτοτρόπως τὸ Γιωργί διετῆρει εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του τὴν πίστιν του πρὸς τὴν μηλιάν, ὅπως οἱ διὰ τῆς βίας ἀλλαξοπιστοῦντες τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των.

'Αλλὰ ἔλα τώρα, μᾶς λέγει, ὅπου ἤρχισε μία τρομερὰ διαμάχη μέσα εἰς τὴν κεφαλὴν του μεταξύ τῆς μηλιάς καὶ τῆς μηλέας!

Τὸ Γιωργί, τὸ ὁποῖον ἐπορεύσασε φιλοσοφίαν πλησίον τοῦ Λότσε, κάμνει ἀναδρομικῶς μίαν ψυχολογικὴν παρατήρησιν. 'Η παράστασις τῆς μηλιάς, λέγει, ἐμβήκεν εἰς τὴν ψυχὴν του συγχρόνως μετὰ τὴν παράστασιν τοῦ δένδρου καὶ εἰς καιρὸν ὁπότε αἱ αἰσθήσεις του εἶχον ἀνοικτὰς τὰς θύρας καὶ ἐδέχοντο εὐχαρίστως κάθε τι τὸ ὁποῖον ἤρχετο συστημένον ἢ ἀπὸ τὴν μητέρα του ἢ ἀπὸ τοὺς ἰδιούς του νὰ κατοικήσῃ μέσα εἰς τὴν κεφαλὴν του. 'Επειδὴ δὲ ἦτο πολὺς τόπος διαθέσιμος, κάθε παράστασις εἰσερχομένη «ἔστηνε τὸν θρόνον της καὶ ἐκάθιζεν ὅσον καὶ ὅπως τῆς ἤρεσκε καλλίτερα καὶ ἦτο ὡσάν οἰκοκυρὰ μέσα εἰς τὸ σπῆτι της. 'Ετσι τὸ ἔκαμαν τόσαι ἄλλαι, ἔτσι τὸ ἔκαμε καὶ ἡ μηλιά».

'Αλλ' ἡ μηλιά ἡ ὁποία εἶχε συνδέσει τόσας σχέσεις καὶ συγγενείας ἐκεῖ μέσα, βλέπει μίαν ἡμέρα τὴν κυρὰ μηλέα νὰ ἐμβαίνει μέσα εἰς τὸ κεφάλι του ἔξαφνα ἔξαφνα «τόσον μονάχη καὶ ὅμως τόσον ξεπασμένη, νὰ τῆς λέγῃ τῆς μηλιάς «σῆχω σὺ νὰ κάτσω γώ». — Μπα! εἶπεν ἡ μηλιά καὶ πῶς γίνεται αὐτό! 'Εγὼ εἶμαι δὴ τόσα χρόνια... Καὶ ἐφώναζε τὰς σχετικὰς καὶ τὰς φίλας της: — Ποιὰ εἶνε, παρακαλῶ, τοῦ λόγου της; Τὴν γνωρίζετε; — 'Οχι ὄχι! ἀπῆντησαν ὅλαι ὁμοφώνως καὶ ἤρχισαν νὰ ἐκδιώκουν τὴν μηλέαν: — 'Εξω! ἔξω ξένη! δὲν σὲ γνωρίζομεν! δὲν σὲ θέλομεν! » 'Η μηλέα μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀγρίου διδασκάλου καὶ τῶν ὀαβδισμῶν του ἐπροσπάθει νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῆς βίας εἰς τὴν συνειδήσιν του, ὡς καταπατητῆς οἰκοπέδου μετὰ τὴν βοήθειαν χωροφυ-

λάκων· ἀλλὰ τὸ Γιωργί ἔστειλε τοὺς εἰσβολεῖς κατὰ διαβόλου. Μετ' ὀλίγον ἐδιώχθη ὁ διδάσκαλος, ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ μικροῦ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ χωρίον.

«'Η μηλιά, συμπεραίνει ὁ ποιητής, δὲν ἔγεινε μηλέα, καὶ ἐγὼ μὲ ὅλους ἐκείνους τοὺς δαρμούς καὶ τὰ μαλώματα ἔμεινα χωρὶς νὰ μάθω ἐν τῷ σχολείῳ τί πρᾶγμα εἶνε ἡ μηλιά».

***

Κάποτε συμβαίνει ἐν ᾧ ἀκούομεν μίαν μελωδίαν, κάτω ἀπ' αὐτὴν καὶ μαζί μ' αὐτήν, ν' ἀκούωμεν μίαν ἄλλην. Κ' ἐδῶ δύο ἰδέαι συνηχοῦν ταυτοχρόνως καὶ ἁρμονικῶς· ἡ μία εἶνε ὅτι αἱ ζωηραὶ ἀρχικαὶ γλωσσικαὶ ἐντυπώσεις δὲν εἰμποροῦν ποτὲ ν' ἀντικατασταθοῦν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας. καὶ ἡ ἄλλη, φιλοσοφικὴ συγχρόνως καὶ διδακτικὴ: ὅτι πρῶτα πρῶτα πρέπει νὰ μανθάνουν οἱ ἄνθρωποι τὰ πράγματα μετὰ τὰ γνωστά των ὀνόματα, διότι, ὅπως λέγει καὶ ὁ ἴδιος, ἡ μανία τοῦ ν' ἀπαιτοῦν οἱ διδάσκαλοι νὰ ὀνομάζονται «ἀγνωστα πράγματα μετὰ ἀγνώστους λέξεις καθιστᾷ τὴν ἐλληνικὴν μόρφωσιν οἰσύφειον μόχθον».

Σημαντικὴ ἰδίως εἶνε ἡ ψυχολογικὴ ἐξήγησις τῆς ἐκφραστικῆς δυνάμεως τῶν λέξεων διὰ τοῦ συνειρμοῦ. 'Ο Βίτσηνδρος χωρὶς νὰ μᾶς τὸ λέγῃ ρητῶς, φαίνεται φρονῶν ὅτι εἰς τὸν αἰσθητικὸν — δὲν λέγω τὸν γραμματικὸν — ἡ λέξις, ἅμα κοπῇ ὁ δεσμός της μετὰ τὴν ψυχὴν, δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν, ὅπως οὔτε εἰς τὸν βοτανικὸν ὁ κλάδος ἅμα κοπῇ ἀπὸ τὸ δένδρον· ἐνδιαφέρει εἰς τὸν ἕνα ἡ λέξις, εἰς τὸν ἄλλον ὁ κλάδος ἐφ' ὅσον ὁ χυμὸς τῆς ζωῆς φθάνει μέχρις αὐτῶν. Δι' αὐτό: ἔξω, ἔξω! ξένη! φωνάζει ἡ μηλιά καὶ αἱ σχετικαὶ της καὶ αἱ φίλαι της μέσα εἰς τὰς ψυχὰς πρὸς τὴν μηλέαν, ἀλλὰ ἔξω, ἔξω! ξένη! φωνάζουν, μετὰ τὸ ἴδιον δικαίωμα, καὶ αἱ ἄλλαι παραστάσεις αἰτίνες πρῶται ἐμβήκαν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ κάθισαν «ὡσάν οἰκοκυραὶ εἰς τὸ σπῆτι των» εἰς τὴν ἐπανωσίαν, τὴν δρομοσίαν, τὸ φιδροσιόν, τὸ σιγανόσαχλα. 'Εξω ὁ ἐπιδρομεύς!.. 'Απὸ ὅπου καὶ ἂν εἰσβάλλῃ. 'Ο, τι καὶ ἂν φορῇ!..

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΑΝΗΣ

Ο ΚΟΚΚΙΝΟΣ ΒΡΑΧΟΣ *

Β'.

Η ΦΩΤΕΙΝΗ, χωρὶς νὰ σιάξῃ καθόλου τὰ τακτὰ μαλλιά της, τὰ ἐσκέπασε ἁπλῶς μ' ἓνα ψάθινο καπελάκι.

— Δὲν παίρνεις καὶ τὴν ὀμπρέλλα σου, παιδί μου; ἐσυμβούλευσε ἡ κυρία Σάντρη.

— Ναί... θὰ τὴν πάρω... γιὰ μπαστοῦνι. 'Ηλιο ἐγὼ δὲ φοβάμαι! ἐφώναζε ἡ Φωτεινὴ.

Καὶ γυρίζοντας πρὸς τὸν 'Αγγελο:

— 'Εχω, ξέρετε, 'στὸ χέρι μου Μάρτη!

Εἶπε κ' ἐσήκωσε τὸ πλατὺ μανίκι της ὡς τὸν ἀγκῶνα, καὶ τοῦ ἔδειξεν ἓνα λεπτὸ βραχιολάκι ἀπὸ χρυσόγεννα στρηφτὸ μετὰ κόκκινη κλωστή.

— 'Α μπράβο! εἶπε ὁ 'Αγγελος γελῶντας.

Στὸν ἴδιον καιρὸ ἐσυλλογίσθηκε: «τί παιδί με τόσο μπόδι!» Τὸ κάτασπρο ἐκεῖνο μπράτσο, ἀβρότατο 'στὴν ἐπιδερμίδα, εὐρωστο καὶ καλοκαμωμένο, μ' ἐλαφρότατο χνοῦδι. ποῦ ἐχούσιζε σὰ νὰ τὸ ἐφώτιζεν ἥλιος, τοῦ ἔκαμεν ἐντύπωσι, — τόσο πιδὸ παράξενη, ὅσον ἡ ὥραία καὶ μεστή ἐκεῖνη ἐμφάνισις ἀποτελοῦσε ἀντίθεσι ζωηρὴ μετὰ τὸ κίνημα καὶ μετὰ τὰ λόγια... 'Εξαφνα ὅμως ἄκουσε τὴ Φωτεινὴ νὰ τοῦ λέγῃ:

— Μὲ περιπαίξετε, τὸ ξέρω... Τώρα λέτε μετὰ τὸν νοῦ σας: τί ἀνόητο κορίτσι! Μὰ ὄχι, δὲν ἔχετε δίκιο. Δὲν πιστεύω πῶς λίγη κλωστή μπορεῖ ἀληθινὰ νὰ προφυλάξῃ ἀπὸ τὸν ἥλιο. 'Αλλὰ κάθε χρόνον τὴ δένω 'στὸ χέρι μου, ἔτσι γιὰ γούστο καὶ ἀπὸ πικρὸν συνήθειο. Νά, κι ὁ Μίμης τὸ ἴδιο... ἔχει Μάρτη!

'Η Μίμης κατακοκκίνησε κ' ἐβιάστηκε νὰ προπορευθῇ γιὰ νὰ ξεφύγῃ.

— Ψέμματα λέει! ἐφώναζε ἀπὸ τὸν διάδρομο. 'Ελάτε λοιπόν. Σᾶς περιμένω ἔξω.

'Εβγήκαν.

— 'Απὸ ποῦ θάρχισωμε; ἐρώτησε ὁ Μίμης.

— 'Απὸ τὸ περιβόλι βέβαια, εἶπε ἡ Φωτεινὴ. 'Ελάτε νὰ ἰδῇτε τί ὥραϊα ἄνθη ποῦ ἔχω! Σᾶς ἀρέσουν τὰ ἄνθη;

— Καὶ τίνος δὲν ἀρέσουν;

— 'Εχετε δίκιο... Ἡ Μαρτίττα, ἡ ὑπερήτρια ποῦ εἶδατε, τὰ λέει μυριστικά. 'Ομως εἶνε ἄνθη ποῦ δὲν μυρίζουν καθόλου ἢ μυρίζουν ἄσχημα, κι' αὐτὰ ἴσα ἴσα εἶνε ὁ ὁραότερος στολισμὸς τοῦ περιβολιοῦ... Κυντάξετε τὰ ἔξω ῥάνια, τίς μαργαρίτες, τὰ χρυσολούδα, τίς

δενδρομολόχες, τίς διπλὲς παπαροῦνες... Τὸ χειμῶνα πάλι βασιλεύουν οἱ θάλασσες, τὰ χρυσάνθεμα ποῦ τὰ λέτε σεῖς... 'Αν δὲν ἦταν αὐτοὶ οἱ ἄσπροι κρίνοι μετὰ τὴ βαρεῖα μυρωδιὰ ποῦ πνίγει τίς ἄλλες καὶ σὲ ζαλίζει, τὸ περιβόλι θὰ ἦταν μόνο χροῖμα.

— 'Αλήθεια, εἶπε ὁ 'Αγγελος, ἀκολουθώντας τὴν ἐξαδέλφη του 'στὰ δρομάκια τοῦ περιβολιοῦ. Πάντα ὅμως τὰ λουλούδια ποῦ εὐωδιάζουν, ἔχουν τὴ χάρι διπλῇ. Εἶνε σὰν εὐμορφα κορίτσια ποῦ εἶνε καὶ καλά.

— Κ' ἔξυπνα! ἐδιόρθωσε ἡ Φωτεινὴ.

— 'Ο 'Αγγελος ἔμεινε μιὰ στιγμὴ μ' ἀνοικτὸ στόμα.

— Ναί... ἔξυπνα ἤθελα νὰ 'πῶ, ἐπιθύρισε.

— 'Εγὼ δὲν εἶμαι ἔξυπνη, τὸ ξέρω! εἶπε τότε ἡ Φωτεινὴ. Εἶμαι τοῦλάχιστο εὐμόρφη; Τί λέτε;..

Αὐτὸ χωρὶς νάξῃ, χωρὶς γέλιο· ἀπλούστατα σὰ νὰ ρωτοῦσε τί ὥρα εἶνε.

'Αν ἀόρατο χέρι τοῦ ἔδινεν ἓνα μπατσάκι, ὁ 'Αγγελος δὲν θὰ ἐσάστιζε περισσότερο.

— Αὐτὸ δὲν τὸ ξέρω, τῆς εἶπε. Δὲν σὲ εἶδα ἀκόμη καλά.

'Η Φωτεινὴ ἐγύρισε ἀπότομα κ' ἐστάθη.

— 'Ορίστε λοιπόν, ἰδέτε με!

Καὶ ἀπῆλθε τὰ δύο της χέρια 'στὸς δύο τοῦ ὅμου, καὶ τὸν ἐκύτταξε κατὰμματα, μ' ἓνα μορφασμὸ κομικὸ, ποῦ σχεδὸν τὴν ἀσχίμιζε. Τότε ὁ 'Αγγελος εἶδε πῶς τὸ κορίτσι μετὰ τὰ κοντὰ φουστάνια εἶχεν ἐπάνω-κάτω τὸ ἀνάστημα τὸ δικό του.

— Τίποτα, τίποτα! τῆς εἶπε. 'Η εὐμορφιά, ξέρετε... εἶνε τὸ μόνο πρᾶγμα ποῦ ἀπατᾷ. Πρόπει νὰ σὲ ἰδῶ πολλές φορές καὶ σὲ διάφορες περιστάσεις. Χαρούμενη, θυμωμένη, φουρκισμένη, πεισματωμένη, νὰ κλαῖς, νὰ γελάς, νὰ τραγουδῇς, νὰ νυστάξῃς, νὰ κοιμᾷσαι... 'Αφῆσε, ἔχουμε καιρὸ. 'Αργότερα... ἅμα ἔλθῃ ἡ ὥρα, θὰ σοῦ 'πῶ.

— Καλά, εἶπε ἡ Φωτεινὴ καὶ τὸν ἀφῆσε. 'Αφοῦ θέλετε νὰ με ἰδῇτε καὶ νὰ κλαῖω...

— Ἀς πᾶμε τώρα λίγο 'στὸ κήπον.

— Πιστεύω, Φωτεινὴ, ἐφώναζε τότε ἀπὸ πίσω ὁ Μίμης, νὰ κατάλαβες τί ἤθελε νὰ 'πῇ ὁ 'Αγγελος...

— Τὸ ξέρω, ἀποκρίθηκε ἡ κόρη κ' ἐγύρισε μιὰ στιγμὴ τὸ πρόσωπο, προσποιητὰ λυπη-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ τεῦχος τῆς 15 'Απριλίου.

μένο· ο κύριος με βρίσκει άσχημη και δεν θέλει να μου το πη.

— Καθόλου! διαμαρτυρήθηκε ο νέος. "Αν ήταν, — ξένος είμαι 'γώ; — θα σου τώλεγα. Μά δεν είν' έτσι Δέκα φορές από την στιγμή που σέ είδα... είνε δυο ώρες; — (κ' έδω έκύταξε το ρολόγι του,) — είπα «είνε εύμορφη» και άλλες δέκα, είπα «δεν είνε». Μά την αλήθεια!

Η Φωτεινή δεν είπε λέξι. "Επήγαινε μπροστά, κατά το κίоски. "Ο "Αγγελος έγύρισε προς τον Μίμη με γέλιο και του έκλεισε το μάτι. Κι' ο Μίμης του έγνεψε: Μπα! δεν τη νοιάζει!

ΤΟ κίоски, καταμεσής του κήπου, — οκτάπλευρο στρογγυλευτό, από πρασινοβαμμένο ξύλο με δικτυωτά στολίδια, — ήταν υψωμένο επάνω σε τρία πέτρινα σκαλοπάτια. Είχε τρία παράθυρα και τη γυαλένια του πόρτα. Τριγύρω, 'ς τα σκαλοπάτια, ήταν άραδιασμένες μικρές γάστρες με σπάνια φυτά.

— Μά γιατί δεν έχετε και κανένα κισσό να περιπλέκεται 'ς τα ξύλα; έρώτησε ο "Αγγελος.

— Είχε πολλούς μά τους έβγαλα, αποκρίθηκε η Φωτεινή. "Ετσι γυμνό μάρεσει καλλίτερα. "Η πρασινάδα το παραφόρτινε, σκέπαζε τα παράθυρα κ' ήταν κάτι βαρύ, άσχημο κ' ένοχλητικό. "Ενα κίоски 'ς τη μέση ενός περιβολιού, τί τη θέλει την ξεχωριστή πρασινάδα; Πρασινάδα του είνε όλο το περιβόλι. Ψέμματα;

"Ο "Αγγελος έφραντάσθηκε το κίоски σκεπασμένο με φυλλώματα, κ' είδε πώς εκεί-μέσα πραγματικώς θα ήταν άσχημιά. Κι' αναγνώρισε πώς η εξαδέλφη του είχε δίκιο και γούστο.

— Καλά που σάφησαν! τής είπε.

— "Α! έφώναξε η Φωτεινή. Το περιβόλι έγώ τ' όρίζω! Είνε δικό μου, το κάνω όπως θέλω. "Ο μπαμπά "Αναστάσης έχει διαταγή να μὴν ακούη άλλον από μένα.

Είχαν μπη πια 'ς το κίоски. Η Φωτεινή, καθώς τάλεγε αυτά, άκουμπούσε τώνα χέρι 'ς το τραπέζακι τής μέσης, και με τάλλο έκτύπησε δυο-τρεις φορές το στήθος της, ανασηκόνοντας το κεφάλι 'ς ένα κίνημα 'περήφανο, εγωϊστικό, που τής επήγαινε θανιάσια. Τα μάτια της, σά νάλλαξαν χρώμα, έχυσαν μιαν αδύνατη λάμψη στακτερού μετάλλου.

— Νά, είδες εκείνο που σου έλεγα προτήτερα; είπε άξαφνα ο "Αγγελος.

— Τι; άπόρησε η Φωτεινή.

— "Ακόμα δεν μπόρεσα να καταλάβω ούτε τί χρώμα έχουν τα μάτια σου!

— Γαλανά είνε! είπε με προθυμία παιδικία ή Φωτεινή. "Ιδέτε τα.

Κ' εστάθηκε αντικρύ του, να του τα δείξη 'ς το φώς.

— Πίι! έφώναξε ο "Αγγελος: όλα τα χρώματα του κόσμου. Για... για να ιδώ. "Η κόρη είνε μαύρη μ' άκτίνες καστανές: έπειτα έρχεται μιὰ ζώνη από γαλάζιο βαθύ: έπειτα το γαλάζιο ανοίγει, ξανθαίνει, ξανθαίνει, και 'ς το τέλος του κύκλου καταντᾷ στακτοκίτρινο. Περισσότερο τα μάτια σου θυμίζουν τη θάλασσα, παρά τον ούρανό. Το άσπραδι κλίνει ελαφρότατα προς το χρυσοκίτρινο κ' οί βλεφαρίδες είνε κατάμυρνες.

"Η Φωτεινή έγέλασε το τρελό της γέλιο.

— "Αν κλείσω τώρα τα μάτια μου, είπε, θα τα θυμηθίτε όλ' αυτά απόξω;

Και τα έκλεισε.

— Μή... μὴν τάνοιξης! έφώναξε ο νέος: κρατήσέ τα έτσι λίγην ώρα κλειστά.

Γιατί έξαφνα η μορφή τής κόρης με τα κλειστά μάτια έλαμψ' εμπρός του από εύμορφιαν άπροσδόκητη. "Ηταν κάτι πολύ έντονώτερο, από τις λίγες στιγμές που έμεινε άκίνητη μέσα 'ς τ' άμάξι. "Η μύτη προπάντων είχε πάρει ένα παράξενο σχηματάκι που έχάρριζε 'ς όλο το πρόσωπο άγνότητα και γαλήνη. Κι' όλες οί γραμμές είχαν καθαρίσει. "Όπως μιὰ τοποθεσία, που την βλέπει κανείς διαφορετική το δειλινό παρά το μεσημέρι, έτσι εφάνηκε καθαρώτερο και το πρόσωπο εκείνο, μόλις σκεπάσθηκαν οί δυο μικροί ήλιοι, που το έγέμιζαν με φώς και με σκιές.

"Η Φωτεινή βρήκε το πράγμα άστείο κ' έξακολουθούσε να κρατῇ τα μάτια κλειστά. Στο τέλος εξέχασε γιατί τα είχε κλείσει κ' άρχισε να παίζη τυφλόμυγα. "Ετριγύριζε κ' έπασπάτευε να πιάση τον Μίμη... Τα δυο παιδιά έκνηγήθηκαν άρκετη ώρα γύρω 'ς το τραπέζι με γέλια και με φωνές. Κι' ο "Αγγελος, άποτραβηγμένος σε μιὰ γωνία, τα έκαμάρονε και τα εξήλενε.

"ΑΛΛΑ έπιπλα δεν είχε το κίоски, παρά το τραπέζι, ένα ψάθινο καναπέδακι και λίγες καλαμόπλεκτες καρέκλες. Δυο-τρία βιβλία ήταν πεταγμένα επάνω 'ς το τραπέζι, καθώς και κάποιο εργόχειρο, — σκέπασμα κεντητό, από εκείνα που λές ποτέ δεν τελειόνουν. "Όποτε το έδυ-

μόταν, η Φωτεινή έκεντούσε κανένα φρεστόνι. Το σκέπασμα ήταν προσωρισμένο για την "Αγία Τράπεζα τής εκκλησιούλας των Σάντρηδων, τής "Αγίας Φωτεινής, και γι' αυτό δεν ήταν μεγάλη βία να τελειώση.

— "Η "Αγία Τράπεζα μπορεί να περάση ακόμα με το παλιό της, που είνε όλοκαίνουργο, — έξήγησε η Φωτεινή. — έπειτα λίγα φρεστόνια μου μένουν, κι' όσο να μὴ θέλω, πάντα θα έλθη μέρα που θα βάλω την τελευταία βελονιά.

"Ο "Αγγελος χαμογελούσε αδιάφορος. "Ούτε 'ς τον ύπνο του δεν θα μπορούσε να φαντασθῇ τί συγκίνησι του εφύλαγεν εκείνο το σκέπασμα!

Σε μιαν άκρη, κάτω 'ς το πάτωμα, ήταν άραδιασμένα μερικά σακκουλάκια με σπόρους, καθώς και μερικοί βολβοί. Και κοντά 'ς το παράθυρο που στεκόταν ο "Αγγελος, ήταν κρεμασμένο ένα στεφάνι από κοκκινωπό ξύλο γυαλιστερό, και πέντ' έξη μπαστούνια λεπτά και μακρινά.

— Τ' είνε τούτο; έρώτησε ο νέος, πέρνωντας 'ς το χέρι του το στεφάνι.

— Παιγνίδι, είπε ο Μίμης: δεν το ξέρετε;

— "Οχι πώς το παίζουν;

— Με αυτά τα μπαστούνια. Καθένας παίρνει από δυο... πετούν το στεφάνι ψηλά και όποιος το πιάση... "Ετσι!

— Στάσου! έφώναξε τότε η Φωτεινή: πάμε καλλίτερα έξω να του το δείξουμε, αν θέλῃ, και να παίζουμε.

— Μετά χαράς, είπε ο "Αγγελος.

Ποῖν βγούν όμως απ' το κίоски, έσίμωσε και 'ς τα τρία παράθυρα για να ιδῇ το περιβόλι απ' όλες τις μεριές. Του έκαμ' έντύπωσι μεγάλη η άφθονία κ' η ποικιλία των λουλουδιών. Τέτοια πρασινάδα, πλουμισμένη κοντά- κοντά μ' όλα τα σχήματα και μ' όλα τα χρώματα, μονάχα σε ζακυνθινό περιβόλι μπορούσε να βλαστήση. Και μέσα 'ς όλη εκείνη την δομή και τον πλούτο των ανθών, 'ς τα κόκκινα, τα όθονα, τα λιλὰ και τα κίτρινα θαύματα, ήταν μοναδική η λιτανεία των άσπρων κρίνων με τους κατακίτρινους σπόρους, που λές κ' εσιγόκαιαν κέρινοι, επάνω 'ς τα όλόρθα κλωνιά, αναμμένοι με φλόγα χλωμή μες 'ς τον ήλιο, και σκορπίζοντας τη μέθη τής διαπεραστικής ευωδίας των.

— Τι άνθος σάρεσει καλλίτερα, Φωτεινή; έρώτησε ο "Αγγελος.

— Από τούτα; αποκρίθηκε η κόρη: κανένα! Δε δίνω ένα κλωνάρι άνθισμένης βερυκοκκιάς, να τα πάρω όλα.

— Μ' από τα μυριστικά, καταπώς λείει και η Μαριέττα;

— "Η ρεζεντά! είνε η μοναχή μυρωδιά που μάρεσει.

— Δεν έχεις άδικο... Βλέπω όμως, — καθώς έλέγαμε προτήτερα, — πώς έδω προτιμᾷς ένα κορίτσι έξυπνο βέβαια... μὰ όχι και ώραϊο.

— Αλήθεια; διαμαρτυρήθηκε η Φωτεινή: δεν σᾷς άρέσει η ρεζεντά; αυτή η ψιλοκοπία δεν είν' εύμορφη; αυτά τα χρώματα τα θαμπά και τόσο ευγενικά; "Α, έχετε άδικο! "Εμένα θα μου άρεσε η ρεζεντά, και αν δεν έμύριζε καθόλου.

Κ' έπήρε από το γελέκι του "Αγγέλου το μπουκετάκι που του είχαν χαρίσει το πρωί, για να του δείξη την εύμορφία τής αγαπημένης της ρεζεντάς, το έμύρισε με ήδονή, και πριν του το ξαναδώση, έκουσε δυο-τρεις κορφούλες κι' εστόλισε το στήθος της.

Τότε ο "Αγγελος ανακάλυψε πώς το λουλουδι του βράχου τής εταίριάζε. Και σάν χρώμα, και σάν σχήμα, και σάν ευωδία, η ρεζεντά είχε κάποια σχέσι με την ξανθή και ψηλόσωμη κορασιά. "Ο νέος δεν μπορούσε βέβαια να την εξηγήση και να την προσδιορίση: αλλά την ώρα εκείνη τόσο κτυπητή του εφάνηκε, ώστε δεν έβίασταξε να μη το πη:

— Ξέρεις πώς η ρεζεντά σου μοιάζει;... Είνε το λουλουδι σου. "Ισως πρέπει να είνε και τ' όνομά σου.

— "Α! έκαμε η Φωτεινή. Αυτό λείπει τώρα, να με βγάλετε και ρεζεντά! Ευχαριστώ πολύ! Μια φορά ένας κύριος μ' έβγαλε παπαρούνα, — ξέρετε, πιδ μικρή, ήμουν κατακόκκινη, σωστή παπαρούνα, — κ' είδα κι' έπαθα ως να το ξεκολλήσω. Μπα!

ΟΛΟΓΥΡΑ 'ς το κίоски ήταν άρκετός τόπος ελεύθερος, στρωμένος με άμμο και με πολύ-χρωμα πετραδάκια τής άκρογαλιάς. "Η Φωτεινή κι' ο Μίμης άχισαν να παίζουν εκεί το στεφάνι. "Ο "Αγγελος τους έβλεπε για να το μάθῃ... Δεν ήταν δα και καμιά φιλοσοφία αυτό το παιγνίδι!

— "Ελα, το έμαδα! τους έφώναξε σε λίγο: τώρα παίζω κ' εγώ.

— "Εμπρός! άρπάχτε το!

"Η Φωτεινή του έρριξεν ευθύς το στεφάνι. "Ο "Αγγελος όμως είδε πώς δεν ήταν και τόσο εύκολο, καθώς έπεφτε, να το διαπεράση και με τα δυο μπαστούνια, και να το κρατήση 'ς τις δυό τους άκρες ψηλά, — χωρίς να το αφήση να πέση ως τα χέρια του, — για να το ξαναερίξη από 'κει-πάνω. "Ούτε μιὰ φορά δεν έπέτυχε η

δοκιμή του ἑστὴν ἐντέλεια. Τίς περισσότερες δὲν ἐπρόφθανε οὔτε μὲ τὸ ἓνα μπαστοῦνι νὰ τὸ πιάσῃ, κ' ἂν κάποτε κατόρθωνε νὰ τὸ περάσῃ καὶ μὲ τὰ δύο, πάλι δὲν τάνοιγεν εὐθὺς ὅσο ἐπρεπε, καὶ τὸ στεφάνι κατακυλοῦσε ἑστὰ χέρια του. Ὁ Μίμης τοῦ ἔδινε θάρρος· ἡ Φωτεινὴ ὅμως ἐγελοῦσε κατὰμουτρα μὲ τὴν ἀδεξιότητά του.

— Τὸ ἓνα μπαστοῦνι ἐμποδίζει τᾶλλο, ἅμα δὲν ξέρεи κανεῖς, τοῦ ἔλεγε πειρακτικά.

— Ἀλήθεια, εἶπεν ἐκεῖνος· εἶτε ἓνας κυνηγᾷ πολλοὺς λαγούς, εἶτε πολλοὶ κυνηγοῦν ἓνα λαγόν, τὸ ἴδιο τὴν παθαίνουν.

Κ' ἐπέταξε τὸ ἓνα μπαστοῦνι, γιὰ νὰ παῖξῃ πιδό ἐλεύθερα. Πραγματικῶς, τώρα τὸ στεφάνι λίγες φορὲς τοῦ ἐξέφευγε. Ἡ Φωτεινὴ ὅμως ἐγελοῦσε περισσότερο.

— Ἔτσι τὸ ξέρεи κ' ἡ γάτα μου! τοῦ ἔλεγε. Στὸ τέλος ὁ Ἀγγελος ἀπελπίσθηκε. Κ' εἶδε πῶς πολὺν πιδό διασκεδαστικὸν θὰ τοῦ ἦταν νὰ σταθῇ καὶ νὰ τοὺς βλέπῃ.

Στὸ παιγνίδι ὁ Μίμης ἦταν ἐπιτηδειότερος. Ἐλογόριαζεν ἐξ ἀρχῆς ποῦ θὰ ἔλεφτε τὸ στεφάνι, κ' ἐπῆγαινε νὰ τὸ περιμένῃ χωρὶς νὰ πολυτρέξῃ καὶ νὰγωνίζεται. Ἡ Φωτεινὴ ἀπεναντίας ἔτρεχε σὰν τρελή, πολεμοῦσε, ἔβλεπε καὶ πάθαινε γιὰ νὰ τὸ πιάσῃ· ἀλλὰ τὸ ἔρριχνε ὥραιότερα, μὲ περισσότερη χάρι αὐτῇ. Κι ὁ Ἀγγελος κοντοζύγανε κάθε τόσο γιὰ νὰ βλέπῃ τὸ κίνημά της. Καθὼς ἐσήκωνε τὰ δύο της χέρια ψηλά, κ' ἔπειτα καθὼς τὰ κατέβαζε μὲ ὀρμὴ καὶ τὰ ἔφερνε πρὸς τὰ ὀπίσω, τὸ στήθος της ξεπετοῦσεν ἔμπρός, ἐτέντωνε τὸ φῶρεμα νὰ τὸ σχίσῃ, κ' ἔδειχνε γιὰ μιὰ στιγμὴ καθαροὺς τίς καμπύλες δύο ὥραιων σφαιρῶν. Ὁ ἐφηβικὸς θώρακας ἦταν πλατύς· κ' ἐκεῖνες ἐφρούσκοναν σὲ τόσο ὁρμονικὴ ἀπόστασι ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη! Κανένα σφίξιμο, κανενὸς εἶδους στρέβλωμα δὲν ἀσχῆμιζε τὴ φυσικὴ πλαστικότητα τοῦ κορμοῦ, κ' ἡ ἐλεύθερη μέση, ὅχι καὶ τόσο λεπτὴ, ἐνθῦμιζε γραμμὲς μαρμαρίνων παρθένων. Ἡ ζωὴ ὅμως, ἡ πνοή, τὸ ἐμφύχωμα τοῦ κορμοῦ μέσα ἑστὸ γαλαζόλευκο πουκαμισάκι, ἦταν τὸ αἰώνιο σάλευμα, τὸ τρεμούλιασμα, ποῦ ἀκολουθοῦσε πιστά, γοργὸ ἢ βραδύ, δυνατὸ ἢ ἄτονο, ρυθμικὸ ἢ ἄτακτο, κάθε κίνημα τῆς κόρης. Ὅταν ἔτρεχε μάλιστα, τὸ θέαμα ἦταν τόσο ἐλκυστικόν, ὥστε ὁ Ἀγγελος ἀντικρὺ της ἐκάρφονε τὰ μάτια του ἑστὸ στήθος της σὰν ξεχασμένος, καὶ μόνον ἅμα ἐπλησίαζε πάρα πολὺ ἡ Φωτεινὴ, θυμότανε πιά κ' ἐκεῖνος νὰ τὰ σηκώσῃ καὶ νὰ κυττάξῃ, λιγάκι

σαστισμένος, τὸ πρόσωπο ποῦ τοῦ χαμογελοῦσε.

ΚΑΙ τώρα τί κάνουμε; εἶπε ἡ Φωτεινὴ ὅταν ἐβαρέθησαν τὸ στεφάνι. Χωνόμαστε ἑστὸ ληροστάσι ἢ κατεβαίνουμε ἑστὴ θάλασσα;

— Καλλίτερα ἑστὴ θάλασσα, εἶπε ὁ Ἀγγελος.

— Πᾶμε... Ἐδῶ τὰ μέρη τὰ εἶδατε. Σὰς ἄρεσε λοιπὸν τὸ περιβόλι;... Ἀ, μὴ μοῦ πῆτε πῶς τὸ θυμᾶστε ἀπὸ τὴν ἄλλη φορὰ, γιατί ἐγὼ ἤμουν ἀκόμα μικρὴ καὶ δὲν τῶρίζα. Ἄς εἶνε... Ἀπὸ κεῖ βλέπετε τὸ σταῦλο καὶ τὴν καμαρούλα τοῦ Νιόνιου, τοῦ ἁμαξᾶ. Σὲ κεῖνο-κεῖ τὸ σπιτάκι κάθεται ὁ μπάρμ' Ἀναστάσης...

— Ἀμὴ ἑστᾶλλο, ἐκεῖ-κάτω, ποῦ μισοφαίνεται;

— Ἀ, κάθεται ὁ σέμπρος μας. Ἐκεῖ-κοντὰ εἶνε κ' ἡ ἐκκλησοῦλα μας, ἡ Ἀγία Φωτεινή, — Φωτεινὴ, ξέρετε, ἔλεγαν καὶ τὴ νόνα μου, — μὴ πέφτει πιδό χαμηλά καὶ δὲν φαίνεται ἀπὸ δῶ.

Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐξαρκήματα, ἡ ἐκκλησοῦλα καθὼς καὶ ὁ χαμηλὸς τοῖχος ποῦ ἐτριγύριζε τὸν κῆπο, εἶχαν τὰ ἴδια χρώματα τῆς βύλλας, ὠχροκίτρινο μὲ ζῶνες τριανταφυλλίες. Καὶ τὰ σκόρπια σπιτάκια φαίνονταν ἔτσι σὰν παιδιὰ τοῦ μεγάλου, τῆς σπιτομάνας, ἀνυπότακτα καὶ παραστρατισμένα ἑστὴν ἐρημίᾳ τῆς ἐσοχῆς.

Ὁ παραθαλάσσιος λόφος, ὅπου τὸ κτῆμα τοῦ κ. Σάντη, εἶχεν ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέρος ἐλαφρὴ, ἀνεπαίσθητη σχεδὸν κατωφέρεια πρὸς τὸ ληροστάσι καὶ τὴ μεγάλη ἐξοχή· ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ ὅμως, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ βορεινόν, ἐσημάτιζε κρημνὸν ἀπότομο πρὸς τὴ θάλασσα. Ὁ κρημνὸς ἄρχιζεν ἐκεῖ ὅπου ἐτελείονε ἡ μικρὴ πλατεῖα τοῦ λόφου, δηλαδὴ καμμιὰ ἑκατοστὴ βήματα μακρὺν ἀπὸ τὰ ἀγγελά της βύλλας. Ἀμα ἔφθανε κανεῖς ἑστὴν ἄκρῃ, ἔβλεπε ὅλη τὴν ἀνατολικὴ πλευρά, βραχώδη πλέον καὶ ἀνώμαλη καὶ κοκκινωπὴ, νὰ κατακυλᾷ ὡς κάτω ἑστὴν ἀκρογιαλιά, σὰ μιὰ γιγαντιῖα σκάλα, κυκλώπεια, ἐρειπωμένη, κατασκαμμένη κ' ἀναστατωμένη ἀπὸ σεισμό. Τὸ ὕψος ἀπὸ τὴ θάλασσα θὰ ἦταν ἐκεῖ ὡς ὀγδόντα μέτρα· ἡ ἀπόστασι ὅμως πολὺ μεγαλήτερη, γιατί παρεκτὸς ποῦ ἡ σκάλα εἶχε τὴν κλίσι της, — δὲν ἦταν ὀλωςδιόλου κάθετη, — κάτω, ἀπὸ τὸ ριζοβοῦνι ὡς τὸν γιαλόν, ἐμεσολαβοῦσε ὁ παράλιος δρόμος, ποῦ ἔβγαζε ἑστὴ χώρα, τόσο πλατὺς ἑστὸ κεῖνο τὸ μέρος, ὥστε ἐσημάτιζε σὰν ἓνα πλά-

τωμα. Ἦταν ἡ πλατεῖα τοῦ Κόκκινου Βράχου, ὀλόκληρη σινοικία, μὲ τὴν ἐκκλησίαν της, — τὴν Παναγίαν τὴν Κοκκινοβραχιώτισσα, — μὲ τὸ καφεενδάκι της καὶ μὲ τὰ κάτασπρα σπιτάκια της ἓνα-γῦρο, ποῦ πολλὰ τὰ ἐνοίκιαζαν γιὰ τὸ καλοκαίρι· ξένοι κ' ἐντόπιοι.

Ἀπὸ τὸ βορεινὸ μέρος, ὁ κρημνὸς τοῦ λόφου ἦταν ἀπότομος, τραχύς, φοβερός. Σ' ἔπιανε ζάλη νὰ στέκεσαι ἑστὴν ἄκρῃ καὶ νὰ βλέπῃς ἐκεῖνο τὸ χάος. Ἡ κατακάθετη πλευρά, ἴσια σὰν τοῖχος, μόνον ἐδῶ κ' ἐκεῖ παρουσίαζε κάποια ἐξογκώματα. Θάταν ἀδύνατο νὰ καταιβῇ ἀπὸ κεῖ ἄνθρωπος, κ' ὁ πιδό γυμνασμένος, κ' ὁ πιδό ἄφοβος! Κάτω ἡ θάλασσα ἔγλυφε βράχους πρασινοκόκκινους, ἀφοῦ ἐτριγύριζε καὶ σκοπέλους. Δρόμος παράλιος ἐδῶ δὲν ὑπῆρχε· γιατί τὸ πλάτωμα ἐσταματοῦσε ἴσια στὴ γωνία, χωρὶς νὰ γυρίξῃ μαζί μὲ τὸ γύρισμα τοῦ λόφου, ποῦ ὑπονότανε σὰν ἀκρωτήρι. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ τοποθεσία ὀνομάζεται «Κόκκινος Βράχος», γιατί ἀπὸ μακρὺν, ἡ βορεινὴ πλευρά τοῦ λόφου φαίνεται σὰν πελώριος βράχος κοκκινωπός, ὀρθωμένος ἑστὴν ἀκροθαλασσίᾳ, — καὶ μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα εἶνε γνωστὴ ὅλη ἐκεῖνη ἡ περιοχὴ, τὸ κτῆμα τοῦ Σάντη καὶ ἡ κάτω συνοικία, ὡς τὰ μισὰ σχεδὸν τοῦ παράλιου δρόμου ποῦ βγαίνει ἑστὴ χώρα.

Ὁ Ἀγγελος καὶ τὰ ξαδέλφια του εἶχαν σταματήσει πρῶτα ἑστὸ χεῖλος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, κ' ἔβλεπαν πρὸς τὰ κάτω. Ἀνάμεσα ἑστὰ σκαλοπάτια τῆς βράχινης σκάλας ἐφύτρωναν λογιῶν-λογιῶν ἀγριόχορτα κ' ἀγριολούλουνδα, — ζοχοί, χαμωμήλια, μαργαρίτες, παπαροῦνες, τσουκνίδες, ρεῖκια καὶ ἀγκάθια. Ἡ ἀνθισμένη αὐτὴ πρασινάδα ἐσημάτιζε ζῶνες, σὰν γιρλάντες διακοσμητικὲς ἐπάνω ἐστὸ φυσικὸ ἐκεῖνο μεγαλούργημα, κ' ἓνα στενὸ μονοπάτι, λοξόν, πλαγιαστό, ἰδιότροπον, τὸ ἐσχίζε ἀπὸ πάνω ὡς κάτω, σὰν διάδρομος χαλασμένος, κομμένος, μετατοπισμένος κ' αὐτὸς ἀπὸ τὸν πανάρχαιον σεισμό.

— Ὅποιος εἶνε ἀγριοκάτσικο κατεβαίνει ἀπὸ δῶ, εἶπε ὁ Μίμης, δείχνοντας τὴν ἀρχὴ τοῦ μονοπατιοῦ.

— Εἶδεμή, κάνει τὸ γῦρο καὶ... δύο ὄρες! ἐπρόσθεσε ἡ Φωτεινὴ.

— Σταθῆτε νὰ ἰδῶ καὶ τὸν Κόκκινον Βράχον, ἐπρότεινε ὁ Ἀγγελος, κ' ὕστερα βλέπουμε ἀπὸ ποῦ θὰ καταιβοῦμε.

Κ' ἐπροχώρησαν κατὰ τὰ βορεινά.

***

Ὁ ΝΕΟΣ ἐσταμάτησε ἑστὸ ἀπροχώρητο, κ' ἔκαμε σὰ νὰ ἐξελίσθηκε, μόλις ἔσκυψε κ' ἀντίκρυσε τὸ χάος. Ἀλλὰ φόβος δὲν ἦταν νὰ πέσῃ ἀπὸ ἐκεῖ. Ὑπῆρχαν πρῶτα κατὶ βαθουλώματα, σὰν γοῦρνες, μὲ διάστημα ἀρκετὸ γιὰ νὰ σταθῇ μέσα καὶ νὰ περπατήσῃ μάλιστα ἄνθρωπος. Ἀν τυχὸν ἔλεφτε κανεῖς, ἐκινδύνευε τὸ πολὺ νὰ στραγγουλίσῃ τὸ πόδι του καὶ νὰ μὴν ξέρῃ πῶς νὰνεβῇ. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ δύο-τρία τέτοια λακκώματα, τὸ ἓνα κάτω ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἔχασκε ὁ μεγάλος κρημνός.

— Ἐ! ἂν βαρεθῇ κανεῖς τὴ ζωὴ του, δὲν ἔχει παρὰ νὰ κάμῃ ἓνα σάλλτο! εἶπε ἡ Φωτεινὴ.

Ὁ Ἀγγελος ἐγύρισε καὶ τὴν ἐκύτταξε... Τὸ ἔλεγε μὲ τόση ἀφέλεια, μὲ τόση περιπαίχτρα χαρά, μὲ τόση ἀκόμη εὐτυχία κ' ἀφροντισία, ὥστε ποτὲ δὲν θὰ ἐπερνοῦσε ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ τοῦ πλέον ἀπαισιόδοξου ἀνθρώπου, πῶς μπορούσε νὰ βρεθῇ καμμιὰ μέρα ἑστὴ αὐτὴ τὴν ἀνάγκη ἡ ἴδια. Ὁ Ἀγγελος ὅμως, πῶς πολὺς φορὲς ὡς τώρα εἶχε συλλογισθῇ πῶς ἡ ζωὴ τοῦ ἦταν βάρος, — μάλιστα τὴν ἐποχὴ ποῦ ἦταν πτωχὸς κ' ἐδοῦλενε γιὰ νὰ ζῇ, — εἶδε τὸν κρημνὸ ἀληθινὰ σὰν ἓνα πειρασμὸ θανάτου, κ' ἔφριξε. Ἀλλὰ μπροστὰ ἑστὰ ὥραια, ἑστὰ ἀδῶα κ' εὐτυχισμένα ξαδέλφια του, ἐξακολούθησε νὰστειεύεται καὶ νὰ γελᾷ.

— Πί! τὸν κακόμοιρον! εἶπε ἑστὴ Φωτεινὴ· ρουθοῦνι ἀπὸ δαῦτον δὲ θάμνησκε!

Ἡ κόρη ἐμόρφασε πονετικά.

— Ἀλήθεια, τί φοβερός θάνατος! εἶπε.

— Ἀπὸ τόσο ὕψος; ἔκαμε ὁ Ἀγγελος· δὲν τὸ πιστεύω!

— Μὰ πῶς;

— Ἐχὼ διαβάσει πῶς τὸ γκρέμισμα ἀπὸ μεγάλο ὕψος εἶνε ὁ ὥραιότερος, ὁ γλυκύτερος θάνατος. Ὅχι μόνον δὲν ὑποφέρει κανεῖς, ἀλλ' ἀπεναντίας αἰσθάνεται μιὰν ἀνέκφραστη ἡδονή. Ζαλίζεται, μεθᾷ, καὶ πρὶν νὰ λιγοθυμῇ, τοῦ φαίνεται πῶς πετᾷ, πῶς πλέει σὲ φῶς, πῶς ὀνειρεύεται... Οἱ μυτεροὶ βράχοι τὸν τρυποῦν, τὸν ξεσχίζουν, τὸν κάνουν κομμάτια, ἀλλὰ πόνο διαρκεῖ τὸ πέσιμο, τοῦ φαίνονται σὰ χρόνια ὀλόκληρα εὐδαιμονίας. Ξαναβλέπει ὅλη τὴν ζωὴ, τίς πιδό εὐτυχισμένες στιγμὲς τῆς ζωῆς του, ξαναγεννημένες σὲ ὁράματα γλυκά. Ἐπιτέ, πῶς σὰ ἑστὸν οὐρανόν, σὰ ἑστὸν παράδεισον, καὶ λιγοθυμᾷ γιὰ πάντα. Θὰ φθάσῃ κάτω ἀναίσθητος, μισοπεδαμένος, πρὶν γίνῃ λυόμενός με τὸν

τελευταίο βρόντο. Κι' η θάλασσα, — αν είνε θάλασσα κάτω, — θα δεχθῇ ένα πτώμα.

— Η Φωτεινή τάκουεν έκστατική.

— Καί ποῦ τὰ ξέρουν αὐτά; εἶπε ὁ Μίμης δὺςπιστος· μήπως ἐρώτησαν κανένα γκρεμοτσακισμένο;

— Ἀκριβῶς, ἀποκρίθηκε ὁ Ἀγγελος. Ἐτυχε νὰ κατακυλήσουν μερικοὶ ἀπὸ βουνά, ἀλλὰ νὰ πέσουν μαλακὰ καὶ νὰ γλυτώσουν. Αὐτοί, ἅμα συνήλθαν ἀπὸ τὴ λιποθυμία, ἐξιστόρησαν καταλεπτῶς τί ἐδοκίμασαν τὴν ὥρα ποῦ ἔπεφταν.

— Ἐλάτε τώρα νὰ γκρεμοτσακιστοῦμε καὶ μεῖς ἀπὸ τὸ μονοπάτι! — εἶπε ἡ Φωτεινή, καὶ τὸν ἐτραβήξε ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. — νὰ ἰδοῦμε, θὰ αἰσθανθοῦμε τὰ ἴδια; . . . Ἡ μήπως δὲν μπορεῖτε σεῖς;

— Πῶς ὄχι; εἶπε ὁ Ἀγγελος λιγάκι πειραγμένος ἀπὸ βουνά ἐγὼ εἶμαι συνειδησμένος· δὲν τὸ ξέρετε πῶς ἀνέβηκα καὶ ἑστὰς Ἀλπεῖς;

— Λοιπὸν ἐμπρός! ἐφώναξε ἡ Φωτεινή. Ἰδοὺ αἱ Ἀλπεῖς.

— Ἰδοὺ καὶ τὸ πῆδημα! ἐσυμπλήρωσε γελῶντας ὁ Μίμης, καὶ μὲ δυὸ διασκελισμοὺς ἀπὸ τὸ χεῖλος τῆς πλατείας, βρέθηκε στὸ μονοπάτι.

Απὸ πίσω του ὤρμησε ἀμέσως ὁ Ἀγγελος κι' ἄρχισε νὰ κατεβαίνει. Ἡ Φωτεινή τοὺς ἄφησε νὰ προχωρήσουν λιγάκι, κ' ἔπειτα τοὺς ἀκολούθησε, ἀλλὰ μὲ τόση ὁρμή, ποῦ τοὺς ἔφθασε ἐπὶ στιγμῇ, καὶ τοὺς ἐτραβήξε, καὶ τοὺς συνεπῆρε, καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ τρέχουν ἀκόμη πρὸ γρήγορα, γιὰ νὰ μὴν πέσουν. Ἀδικα ὁ Ἀγγελος τῆς ἔκαμνε τόπο γιὰ νὰ προπεράσῃ. Ἐκείνη, ἀπὸ πίσω του πάντα, τὸν εἶχε ἀρπάξῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ ὄμους, καὶ τὸν ἐκρατοῦσε, καὶ τὸν ἐσκουντοῦσε, καὶ τὸν ἔρριχνε ἀπάνω στὸν Μίμη, ποῦ κοντοστεκόταν ἐπίτηδες γιὰ νὰ τοῦ δίνη ἀντιστήριγμα. Ἐτοὶ ἐνωμένοι, σχεδὸν ἀγκαλιασμένοι κ' οἱ τρεῖς, — ὁ Ἀγγελος ἐπὶ τῇ μέσῃ τῶν δυὸ παιδιῶν, — ἐρροβόλησαν ὅλο τὸ μονοπάτι μὲ γέλια καὶ μὲ φωνές.

— Ἀχ, ψυχὴ μου! ψαλμωδοῦσε μὲ φωνὴ περιπαίχτρα καὶ λαχανιασμένη ἡ Φωτεινή. Μέθησα... ζαλίστηκα... μοῦ φαίνεται πῶς πετῶ... πῶς πλέω... μέσα σὲ φῶς...

— Κ ἐγὼ... βλέπω ὁράματα γλυκά! ἀπαντοῦσε ὁ Μίμης ἐπὶ τὸν ἴδιο τόνο. Ἀχ!... νὰ ἕνας ψαράς ἐκεῖ-πέρα... ποῦ βγάνει καβούρια!...

— Τὰ μυτερά χαλίκια μοῦ ξεσχίζουν τὶς γόβες, — ξανάρχισε ἡ Φωτεινή, — ἀλλὰ πόνο κανένα δὲν αἰσθάνομαι... Νὰ τὸ μεγάλο φῶς!... Ὁ οὐρανός! ὁ παράδεισος!... Ἀχ, λιποθυμῶ!

— Μάγκες! ἐφώναξε λιγωμένος ἑστὰς γέλια ὁ Ἀγγελος.

Κ' ἐκτυποῦσε ἐπὶ τοὺς ὤμους τὸν Μίμη, καὶ προσπατοῦσε νὰ κουτήσῃ ἀπὸ πίσω τῇ Φωτεινῇ, ἀλλὰ δὲν κατόρθωσε ἄλλο παρὰ νὰ τοῦ πέσῃ τὸ ψαδάκι του. Ἀδιάφορο κανεὶς δὲν ἐννοοῦσε νὰ σταματήσῃ γι' αὐτό, καὶ οὔτε ποῦ τὸ συγχωροῦσεν εὐκολα ἡ «κεκτημένη ταχύτης». Καὶ μόνο σὰν ἔφθασαν κάτω κ' ἐπάτησε τὸ πόδι τοὺς γερά, ὁ Μίμης ξανανέβηκε μιὰ στιγμὴ καὶ τὸ ἔπιασε.

Τὸ τρελλὸ αὐτὸ κατέβασμα τοὺς ἐδιασκέδασε, τοὺς ἐξώηρεψε κι' ἀκόμη τοὺς ἐξοικειώσε. Τὸ ἀγκάλιασμα, ἡ συνάφεια ἐκείνη τῶν σωμάτων, ἔκαμε τὸ θαῦμα τῆς σὲ λίγες στιγμές, ὅπως δὲν θὰ μπορούσαν τόσο εὐκολα νὰ τὸ κάμουν οὔτε μιὰ πολυκαιρινὴ συμβίσις, οὔτε κὰν ἡ ἰδέα τῆς στενῆς συγγενείας. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη, ἐπὶ τὴν καρδίαν τοῦ Ἀγγέλου ἡ ἀπλὴ περιέργεια γιὰ τὰ ξαδέλφια του ἄρχισε νὰ δίνη τόπο ἐς ἓνα συνθετώτερο αἶσθημα, ποῦ ἔμοιαζε λίγο μὲ στοργή. Καὶ τὰ παιδιὰ πάλι ἐκατάλαβαν πῶς τὸν ἀγαποῦν ἀληθινὰ σὰ δικό τους, κι' ἀπὸ τὴν ἴδια στιγμῇ, σὰ νὰ συνεννοήθηκαν, ἔπαυσαν πιά νὰ τοῦ μιλοῦν μὲ πληθυντικό.

Ἡ ἀλήθεια εἶνε πῶς ὁ Ἀγγελος δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἐκείνους ποῦ φοβίζουν. Τὸ πρόσωπό του, εὐμορφο ἀκόμη, — κι' ἄς τοῦ ἔλειψαν τὰ πλούσια μαλλιά ποῦ ἐθαύμαζε ἐπὶ τὴν παλὰ φωτογραφία ἡ Φωτεινή, — εἶχε κάτι τὸ παιδικό. Τὸ ἀνδρικό του μουστάκι, κατὰ μαυρο, μόνο μὲ δυὸ-τρεῖς ἄσπρες τρίχες ἐπὶ τῇ μέσῃ, ἔκλινε εἰρηνικώτατα, ἀφελέστατα πρὸς τὰ κάτω, καὶ κάθε σοβαρότητα ἐμυδρύνει ἓνα συχνὸ χαμόγελο μελαχρινοῦ μὲ ὠραῖα κάτασπρα δόντια, γλυκὸ καὶ συμπαθητικό. Τὰ παιδιὰ, ὅσο λίγο κι' ἂν ἐπρόσεχαν σὲ τέτοια, δὲν μπορούσαν νὰ μὴν ἀναγνωρίσουν ἐδῶ τὸ χαμόγελο τῆς μητέρας τους. Ἦταν τὸ ἴδιο. Καὶ τὰ μάτια του, μεγάλα, φωτεινά, ἔξυπνα, ἀτρόμητα ἐπὶ τὸ κύταγμα, εἶχαν τὸ ἴδιο σχῆμα, τὸ ἴδιο ἀνοιγμα, τὴν ἴδια ἐκφράσι τῶν ματιῶν τῆς Φωτεινῆς, μὲ μόνον τὴ διαφορά πῶς ἐκεῖνα ἦταν κατὰ μαυρο. Εἰς αἰτίας τῶν ματιῶν ὁ Ἀγγελος κ' ἡ Φωτεινὴ ἔμοιαζαν, εἶχαν τὸν ἴδιο ἀέρα. Εὐκολὰ θὰ τῷ βλεπε κανεὶς, μὰ δύσκολα θὰ τὸ ἐξηγοῦσε.

Τριανταεπτὰ χρονῶν ἀλλὰ δὲν τὰ ἐμαρτυροῦσε οὔτε τὸ πρόσωπο, ὅλωςδιόλου ἀρροτίδωτο, οὔτε καὶ τὸ σῶμα, λεπτὸ, λυγρὸ καὶ

κάπως μικροκαμωμένο. Τὰ μαῦρα μαλλιά, ποῦ ἄσπριζαν λιγάκι ἐπὶ τοὺς κροτάφους, οὔτε αὐτὰ δὲν ἔλεγαν τίποτε. Κ' ἔπρεπε νὰ προσέξῃ κανεὶς μόνο κάτω ἀπ' τὰ μάτια, ἐκεῖ ὅπου τὸ δέριμα ἐκυνάριζε κ' ἐγυάλιζε κ' ἐβαθοῦλονε κ' ἐκολλοῦσε ἐπὶ τὸ κόκκαλο τῆς κόγχης, προδοτικά, γιὰ νὰ συμπεράνῃ τὴν πραγματικὴν ἡλικία. Ἡ Φωτεινὴ ὁμῶς δὲν ἤξευρε ἀκόμη ποῦ κυττάζουν τοὺς ἡλικιωμένους... Καὶ ὁ ἐξαδέλφος τῆς τῆς ἐφάνηκε νέος. Ὅχι βέβαια σὰν τὸν Μίμη ἢ σὰν τὸν Στέφανο... μ' αὐτοὶ ἦταν καὶ παιδιὰ. — Τελος πάντων, ἡ σοβαρότης ποῦ εἶχε φοβηθῇ ἀπὸ τὴ φωτογραφία του καὶ ἀπὸ τὴν σαραντάρια του, δὲν ἐδείχτηκε ἀκόμη, καὶ μὲ μεγάλη τῆς ἐκπληξί καὶ χαρὰ, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ποῦ τὸν ἀντίκρινε ἐπὶ ἀμάξι, εἶδε πῶς ἦταν τοῦ χειροῦ τῆς.

ΤΑ παιδιὰ τὸν ἔβαλαν ἐπὶ τῇ μέσῃ καὶ σουλατσάρησαν λίγο ἐπὶ ἔρημο πλάτωμα. Ἐπειτα ἐκάθησαν ἐπὶ καφεενάκι κ' ἔφαγαν ἀπολιθωμένα λουκούμια, γιὰ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ πιοῦν κρύο νερό. Ἀπὸ κεῖ ἐτραβήξαν κατὰ τὴ θάλασσα κ' ἐπλανήθηκαν, φλύαροι κι' ἀργοπερπατητοὶ, ἐπὶ τοὺς βράχους καὶ ἐπὶ τοὺς ἄμμους τῆς ἀκρογιαλίας.

Ὁ Ἀγγελος ἐθαύμαζε τὸ πανόραμα. Στὸν μεσημεριώτικο ἥλιο, γῆ καὶ θάλασσα ἐλαμποκοποῦσαν κάτω ἀπὸ ἱλαρώτατον οὐρανό. Κάπου-κάπου ἐφυσοῦσε ἀδύνατη αὔρα ὁλόδροση, πελαγήσια, κι' ἀερόπλεαν χρυσὰ συννεφάκια, ἀνεβασμένα ἐπὶ τῇ γαλανῇ δόξῃ τοῦ ζενίθ. Γύρω, τὰ νέα σπιτάκια, κάτασπρα καὶ γελαστά καὶ πάρα-πέρα, πανύψηλος, κατακόκκινος κι' ἐγῶ στίς, ἓνας καινούργιος φουγάρος ἀτμομηχανῆς Μακρυνά, μέσα σὲ φωτεινὴ δμίχλη, ἀσπρογάλιαζε ἓνα γραφικὸ κομμάτι τῆς χώρας μὲ καμπαναριὰ καὶ κορυφές καταρτιῶν. Ἐδῶθε λόφοι καταπράσινοι, καὶ πέρα κεῖθε, ἐπὶ λαμπερὰ σὰ σματωμένα οὐρανοθέμελα, μακρινὰ χρυσογάλαζα ἢ μενεξεδένια βουνά.

— Νά, εἶπε ἡ Φωτεινή, — κ' ἔδειξεν ἓνα σπιτάκι, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ παραλιακοῦ δρόμου ποῦ ἔβγαζε ἐπὶ τὴν χώρα. — κεῖ-μέσα κάθεται μιὰ νέα, φθισική. Ἦλθε ἡ κακομοῖρα ἀπὸ τὸν Πύργο, γιὰ νὰ βοῇ ἐδῶ τὴν ὑγειά της, μὰ ποῦ!... Ἀπὸ μέρα σὲ μέρα χλωμαίνει καὶ σβύνεται... Ἀχ, πῶς λυπᾶμαι νὰ τὴ βλέπω! Δὲν θέλω νὰ περῶ ποτὲ ἀπὸ κεῖ...

— Γιατὶ φοβάσαι μὴν κολλήσῃς! εἶπε ὁ Μίμης.

(Ἐλα, ἀνόητε!...) Ἀλήθεια, Ἀγγελε, πάνω γι' αὐτὸ ποῦ μὰς ἔλεγε προηγήτερα: Ἐγὼ ἀκουστὰ πῶς ὁ θάνατος τοῦ φθισικοῦ εἶνε ὁ πρὸ γλυκός. Λυώνει, σβένεται χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει, καὶ τί παράξενο! πεθαίνει τὴ στιγμὴ ποῦ νομίζει πῶς ἔγινε πιά καλὰ κ' ἐλπίζει νὰ ζήσῃ ἐκατὸ χρόνια.

— Ναί... ἔτσι λένε, ἀποκρίθηκε ὁ νέος. Μὰ τί, ὅλο καὶ γιὰ θάνατο θὰ μιλοῦμε σήμερα; Ἡ φύσις τριγύρω μας εἶνε ὅλη χαρὰ καὶ ζωὴ. Κύτταξε!

Εἶχαν φθάσει κάτω ἀπ' τὸν μεγάλο Βράχο. Μὲ πολλὴ δυσκολία, πατώντας ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα, μέσα ἐπὶ φύκια, ἐπὶ τοὺς ἄμμους καὶ ἐπὶ νερά, ἐμαζεῦθηκαν κ' οἱ τρεῖς ἐς ἓνα σκόπελο, ποῦ πλατὺς ἔδειξε δυὸ μέτρα ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἐσαρκάλωσαν ἐπάνω κ' ἐκάθησαν ἀναπαυτικά. Μπροστά τους ὁ Κόκκινος Βράχος ὑψονόταν σὰν τοῖχος ἐρειπίου, φουσκωμένος ἐδῶ, γουβιασμένος ἐκεῖ, κιτρινωπὸς σὲ κάποια μέρη, κοκκινωπὸς σὲ μερικά ἄλλα, βαθυκόκκινος ἐπὶ τῇ μέσῃ καὶ πρὸς τὰ κάτω. Ὁ Ἀγγελος τὸν παρατηροῦσε μὲ θαυμασμό. Πολ-λὲς φορὲς, ἀπὸ τὴν ἴδια ἐκείνη θέσιν, τὸν εἶχε ἰδῇ νὰ αἰμοσταζῇ ὑγρὸς ἀπὸ βροχὴ καὶ φωτισμένος ἀπὸ τὶς ὑστερες ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, καὶ ἐπὶ τὴν μνήμην τοῦ ἡ εἰκόνα αὐτὴ εἶχε μείνει χαραγμένη βαθειά.

— Τί παράξενο χρῶμα! ἐπιθύρισε.

— Ἐδῶ ἡ γῆ μας ἔχει τὴ μεγαλύτερη θύμωσι, εἶπε ἡ Φωτεινή.

Θύμωσι λέγουν τὸν ἐρεθισμό τοῦ σπυριοῦ, ποῦ πρωτοφανερόνεται μὲ δυνατὴ κοκινάδα. Καὶ δὲν ἦταν ἄστοχη ἡ μεταφορά. Ὡς ὅλη ἐκείνη τὴν περιοχὴ, ἡ γῆ πραγματικῶς ἐκοκκίνιζε σὰ ζωντανή, θυμωμένη κ' ἐρεθισμένη. Καὶ τὸ σημεῖον ὅπου ἡ κοκινάδα τῆς ἔφτανε ἐπὶ τῇ μεγαλύτερῃ ἔντασι, κ' ἐβυσσίνιζε καὶ σχεδὸν ἐμαύριζε, ἦταν ἡ βορεινὴ αὐτὴ πλευρὰ τοῦ Βράχου μὲ τὰ σπαραγμένα σπλάχνα, ποῦ κρημνίζονταν ἀπότομα ἐπὶ τὴ θάλασσα.

Τί σημαίνει αὐτό; ἐρωτοῦσε ἀπὸ μέσα τοῦ ὁ Ἀγγελος.

Τὴν ἄλλη φορὰ, ἄπραγος ἀκόμη καὶ ἀνίδεος, δὲν εἶχεν ἰδῇ ἐπὶ τὴν ἔξωσιν τοῦ Κόκκινου Βράχου, παρὰ μιὰ παράξενη κι' ἀγριωπὴ εὐμορφία. Τώρα ὁμῶς ποῦ μὲ τὰ χρόνια καὶ τὴν πείρα τῆς ζωῆς ἡ ἀντίληψις εἶχε γίνῃ βαθύτερη καὶ σοφώτερη μέσα του, καὶ ποτὲ δὲν ἀνέβαινεν ὡς τὰ σύννεφα τοῦ ρεμβασμοῦ του παρὰ σὰν ψυχὴ πολύτροπη, ἐνωμένη ἀχώριστα μὲ τὴν ὕλη, μὲ τὸ ἔδαφος, μὲ τὸ χῶμα, ἐπὶ τὸν

Κόκκινο Βράχο ἔβλεπεν ἓνα μυστήριο τῆς ζωῆς. Τοῦ φαινόταν σὰ μιὰ ὑλικὴ ἐκδήλωσις ψυχῆς, ποῦ αὐτὸς ἦταν ἀκόμη ἀνίκανος νὰ τὴν ἐξι-

χνιάσῃ καὶ ἑστὴ φαντασία τοῦ ἐθέριευσεν σκεπα-
σμένος μὲ μοιραῖα ἱερογλυφικά, ποῦ αὐτὸς δὲν
μποροῦσε νὰ τὰ ξεδιαλύνῃ.

(Ἔπεται συνέχεια) ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΣΕΡΑΓΙΟΥ ΚΑΙ Η ΕΝ ΑΥΤΗ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ ΟΚΤΑΤΕΥΧΟΣ

[Ο κ. Οὐσπένσκυ ὁμίλησε εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν
Συνέδριον περὶ τοῦ κατωτέρω χειρογράφου, τὸ ὁποῖον
ὀνομάζει τὸ πολυτιμώτερον κειμήλιον τῆς Σεραγιακῆς
βιβλιοθήκης καὶ τὸ ὁποῖον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα
ἀνάγεται εἰς βυζαντιανὴν ἐποχὴν. Ο κ. Οὐσπένσκυ
ἐνθουσιάζεται νὰ μᾶς παραχωρήσῃ τὴν ἀνακοίνωσίν
του, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἑλληνιστί, καὶ τῆς ὁποίας δη-
μοσιεύομεν τὰ κυριώτερα μέρη].

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 8 χειρόγραφον, τὸ περιέχον
τὴν εἰκονογραφημένην Ὀκτάτευχον, μᾶς πα-
ρουσιάζει σήμερον οἰκτρὰν ὄψιν προχωροῦσης
σήψεως καὶ ἀφανισμοῦ ὁλοκλήρων τεμαχίων
τῆς περμαμηνῆς. Τὸ σπουδαῖον τοῦτο χειρόγρα-
φον, ἀποτελοῦν βεβαίως τὸ λείψανον προερ-
χόμενον ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῶν βυζαντινῶν
αὐτοκρατόρων, περιέχει 568 φύλλα ἢτοι 1136
σελίδας ἐκ 54 στίχων ἐκάστην. Ἀνεξαορτήτως
τοῦ περιεχομένου τοῦ ὡς συλλογῆς σχολίων
τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς Ὀκτατεύ-
χου, ἡ ἰδιαίτερα ἀξία τοῦ ἐν λόγῳ χειρογρά-
φου συνίσταται ἐν τῇ ἀφθονίᾳ καὶ τῇ ἐντελείᾳ
τῆς τέχνης τῶν μικρογραφιῶν, ἐξ ὧν διετηρή-
θησαν ἄνω τῶν 300. Λαμβάνων τις μάλιστα
ὑπ' ὄψιν ὅτι χειρόγραφα εἰκονογραφημένης Ὀ-
κτατεύχου ἐν πάσαις ταῖς εὐρωπαϊκαῖς βιβλιο-
θήκαις διεσώθησαν ἐλάχιστα, δύναται νὰ κατα-
νοήσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ση-
μασίαν τοῦ σεραγιακοῦ κώδικος.

Χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας, αἰ-
τινες ἐκτεθήσονται ἐν ἰδιαίτερά ἑξερευνήσει, ἐν
τῷ παρόντι συνεδρίῳ νομίζομεν ἀπαραίτητον
νὰ ἐμμείνωμεν ἐπὶ ἐκείνου τοῦ χαρακτῆρος
τοῦ κώδικος, ὅστις ἀναδείκνυσιν αὐτὸν μονα-
δικὸν εἰς τὸ εἶδος του καὶ ὅστις μέχρι τινὸς
προσεπιμαρτυρεῖ περὶ τῆς ἐκ τῆς βασιλικῆς
βιβλιοθήκης προελεύσεώς του.

Εἰς τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ κώδικος ὑπάρ-
χει ἐπικεφαλὶς ἀναφερομένη εἰς τὴν ἀπαρχὴν
τοῦ χειρογράφου. Ἐν ἀρχῇ τῶν τοῦ εἶδους
τούτου κωδίκων τίθεται ἡ περὶ τῆς μεταφρά-

σεως τῶν «ἐβδομήκοντα» ἐπιστολῇ τοῦ Ἀρι-
στεύου πρὸς τὸν Φιλοκράτην· τὸ ἐν λόγῳ χει-
ρόγραφον ἀρχεται ὡσαύτως διὰ τῆς ἐπιστολῆς
ταύτης, τοιουτοτρόπως «Τὸ τῆς Παλαιᾶς προ-
οίμιον ὅπερ ὁ Ἀριστεύς πρὸς Φιλοκράτην ἐκ-
τέθεικεν μακρογορία καὶ ἀσαφείᾳ· ὁ δὲ πορ-
φυρογέννητος κύρ Ἰσαάκιος καὶ υἱὸς τοῦ με-
γάλου βασιλέως κύρ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ
εἰς συντομίαν μετερρύνησε καὶ σαφήνειαν».

Ὁ πρόλογος οὗτος πρὸ παντὸς ἐπιχέει νέον
φῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς βυζαντινῆς φιλολογίας,
ἀναφέρων περὶ ἀγνώστου μέχρι τοῦ νῦν συγ-
γραφῆως, τοῦ πορφυρογενήτου Ἰσαακίου, υἱοῦ
τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐξ ἁλ-
λου δὲ εἰσάγει νέαν σελίδα ἐν τῇ εἰδικῇ περὶ
τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀριστεύου πρὸς τὸν Φιλο-
κράτην λογογραφίᾳ καὶ εἰκονίζει τὴν πρὸς τὸ
ὑπόμνημα τοῦτο ἰδέαν τοῦ XII αἰῶνος. Περὶ
τοῦ συγγραφῆως τοῦ προλόγου τούτου σημειω-
τέον τὰ ἑξῆς: ὁ πορφυρογενήτης Ἰσαάκιος
εἶνε γνωστὸς ἐκ τῶν καταλόγων τῶν χειρογρά-
φων ὡς συγγραφεὺς «περὶ τῶν καταλειφθέν-
των ἐπὶ τοῦ Ὀμήρου» ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὄνομα
τοῦτο ὑπετίθητο συνήθως ὁ συνώνυμος αὐτῷ
τοῦ 1059. Ἰδοὺ ὁμοῦς ἐν τῷ Σεραγιακῷ κώ-
δικι ἀναφέρεται ἄλλος Ἰσαάκιος Πορφυρογέ-
Κομνηνοῦ καὶ ἐπομῶς ζήσας 100 ἔτη ὕστε-
ρον τοῦ πρώτου.

Παραβάλλοντες πρὸς ἀλλήλας τὴν ἐκδοθεῖ-
σαν συγγραφὴν ἐπ' ὀνόματι Ἰσαακίου τοῦ Πορ-
φυρογενήτου «περὶ τῶν καταλειφθέντων ὑπὸ
τοῦ Ὀμήρου» καὶ τὴν παραλειφθέντων ὑπὸ
στολῆς τοῦ Ἀριστεύου, εὐρίσκομεν πληθύν ὁ-
μοιομόρφων ἐκφράσεων, τὰς αὐτὰς προσφιλεῖς
γραφικῶν ἐκδοχῶν διακρινουσῶν τὸν ἴδιον πάν-
τοτε συγγραφέα. Ἐκτὸς τούτου ὁ λόγιος l'abbé

Louis Petit μὲ εἰδοποίησε ὅτι ὑπάρχει καὶ
ἄλλο ἀνέκδοτον σύγγραμμα ἀνήκον εἰς τὸν αὐ-
τὸν Ἰσαάκιον. Εἶναι δὲ τοῦτο τυπικὸν τοῦ μο-
ναστηρίου τὸ ὁποῖον ἔκτισεν ὁ Ἰσαάκιος. Ἐν-
ταῦθα ὁ κτίτωρ τοῦ μοναστηρίου καὶ συγγρα-
φεὺς τοῦ τυπικοῦ ὀνομάζει ἑαυτὸν σεβαστο-
κράτορα Ἰσαάκιον καὶ υἱὸν τοῦ μεγάλου βασι-
λέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Τὸ οὐσιῶδες
ὁμοῦς δι' ἡμᾶς εἶναι χωρίον τι τοῦ τυπικοῦ
ἐν ᾧ ὁ ἱδρυτὴς τοῦ μοναστηρίου κάμνει μνείαν
περὶ τῶν ἰδίων συγγραμμάτων. Ἐντεῦθεν δὴ-
λον ὅτι ὁ συγγραφεὺς Ἰσαάκιος Πορφυρογέ-
νητος εἶναι υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ
ὅτι ὁ συγγραφεὺς σεβαστοκράτωρ Ἰσαάκιος
εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

Τοιουτοτρόπως ἐν τῷ Σεραγιακῷ ὑπ' ἀριθ 8
κώδικι οὐ μόνον διεσώθη σπουδαιότατον καὶ
ὑπὸ ἔποψιν ὕλης καὶ ὑπὸ ἔποψιν καλλιτεχνίας
χειρόγραφον, ἀλλ' ἀκόμη ἴσως ἔχομεν ἐν αὐτῷ

ἐνδείξεις περὶ τῆς προελεύσεως μέρους τῶν χει-
ρογρ. τῆς Σεραγιακῆς βιβλ. θήκης ἀπὸ τῆς
ἀρχαίας τοιαύτης τῶν βασιλέων Κομνηνῶν.

Ἡ μετάφρασις τῆς πρὸς τὸν Φιλοκράτην
ἐπιστολῆς τοῦ Ἀριστεύου, ἡ ἀνήκουσα τῷ Πορ-
φυρογενήτῳ, εἶναι μέχρι σήμερον γνωστὴ ἐξ
ἐνὸς μόνου ἐγγράφου τῆς Σεραγιακῆς βιβλιο-
θήκης, τὸ ὁποῖον ἐπίσης κατὰ πᾶσαν πιθανό-
τητα προέρχεται ἐκ τῶν βιβλίων αὐτοῦ τοῦ
Ἰσαακίου. Χάις εἰς τὴν εὐτυχὴ σύμπτωσιν τῶν
περιστάσεων, ὁ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν δια-
σωθεὶς κώδιξ ὑπ' ἀριθμὸν 8 δέον τοιουτοτρό-
πως ν' ἀναχθῇ ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν αὐτοῦ
εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν ἐκ τοῦ γένους τῶν
Κομνηνῶν βασιλέων.

Τοῦτο τὸ συμπέρασμά μου ἔχω τὴν τιμὴν
καὶ τὴν μεγάλην εὐχαρίστησιν ν' ἀναφέρω εἰς
τὸ Διεθνὲς Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον τῶν Ἀ-
θηνῶν.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΟΥΣΠΙΕΝΣΚΥ

Η ΠΑΝΗΓΥΡΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΡΩΝ

καί, ποῦ καί ποῦ, εὐτυχῶν ἁρμονικῶν συνδυασμῶν, ἢ ἐκ τῆς ἀκροάσεως αὐτῶν τῶν πρώτων ἔργων τέριψις εἶνε μετρία, δὲν φαίνονται δὲ ἔργα ἀνώτερα τοῦ χρόνου καὶ τῶν διαφορῶν αἰτίνες χωρίζουν τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαοὺς.

Τὴν εἰσαγωγικὴν αὐτὴν διάλεξιν ἐπεσφράγισε τὸ ῥῆμα τῆς δεσποινίδος «Babayan» καθηγητρίδος τοῦ Ὁδείου τῆς Τιφλίδος, ἣτις κατεμάγευσεν ὅλους μὲ τὴν εὐπαλμον καὶ δροσερὰν φωνήν της εἰς διαφόρους συνθέσεις τῶν πρώτων ῥώσων μουσουργῶν ἀλλ' ἰδίως εἰς τὰς λαϊκὰς μελωδίας γεμάτας ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τῆς σλαβικῆς ψυχῆς καὶ τὴν μελαγχολίαν τῆς ἀχανοῦς ῥωσικῆς πεδιάδος, τὰς ὁποίας ἡ αὐτοδὸς ἀπέδωκε μὲ πάθος καὶ μὲ περισσὴν τέχνην.

Εἰς τὴν δευτέραν τοῦ διάλεξιν τῆς 10/23 Μαρτίου ὁ κ. Καλβοκορέσης ὁμίλησε περὶ τῆς λαμπρᾶς πλειάδος ἣτις συνεπλήχθη περὶ τὸν ἡγέτην τῆς νεοτέρας μουσικῆς διαπλάσεως ἐν Ρωσίᾳ περὶ τὸν Balakireff, περιλαβοῦσα τὸν Borodine, τὸν Cui, τὸν Mussorgski καὶ τοὺς ἀκόμη ζῶντας καὶ συνθέτοντας Glazounoff καὶ Rimsky Korsakoff, ὅλους διαλάμποντας διὰ τῆς πρωτοτυπίας καὶ τοῦ πλούτου τῆς ἐμπνεύσεως, προσέτι δὲ διὰ τῆς τελειότητος τῆς προσοργανώσεως καὶ τῆς τέχνης περὶ τὸν χειρισμὸν τῶν ἀποχρώσεων καὶ τῶν ἁρμονιῶν. Τὰ ἔργα δὲ αὐτῶν, περιλαμβάνοντα ὅλα σχεδὸν τὰ εἶδη τῆς μουσικῆς παραγωγῆς ἀπὸ τοῦ μουσικοῦ δράματος μέχρι τοῦ ῥήματος καὶ τῆς συμφωνίας, ἐξασφαλίζουν εἰς τὴν ῥωσικὴν σχολὴν θέσιν ἐξέχουσαν ἐν τῇ συγχρόνῳ μουσικῇ. Μετὰ σύντομον ἀνάλυσιν τῶν κυριωτέρων ἐκ τῶν συνθέσεων αὐτῶν, ὁ ὁμιλητὴς αἰνιττόμενος τὰς τάσεις τῆς νεωτέρας μουσικῆς ἐν τῇ Δύσει, ἐτόνισε τὸν ἀκραϊκὴν μουσικὸν χαρακτήρα τῶν ῥωσικῶν συνθέσεων τὰς ὁποίας, λέγει, δὲν ταράττουν μεταφυσικαὶ θεωρίαι καὶ φιλοσοφικαὶ ἀπαιτήσεις ἀλλὰ διαφλέγει πάθος καὶ συγκινήσεις εἰσχωροῦσα εἰς τὰ μύχια τῆς ψυχῆς τοῦ ἀκροατοῦ.

Καὶ εἰς τὴν διάλεξιν αὐτὴν ὡς καὶ εἰς τὴν προτέραν, ὁ κ. Καλβοκορέσης ἐπέδειξε καλλιπείαν καὶ χάριν τοῦ ὕφους τὰ ὁποία περιέβαλον τὴν σαφήνειαν τῶν ἰδεῶν, τὴν δξύτητα τῆς σκέψεως καὶ τὴν ἀκριβείαν τῶν συμπερασμάτων. Ὁ δ' ἐνθουσιασμός τοῦ ἀκροατηρίου ἔτι μᾶλλον ἐπετάθη κατὰ τὴν ἀρίστην ἐκτέλεσιν διαφόρων τεμαχίων.

Ἡμεῖς ὅμως οἱ Ἕλληνες μετὰ τῆς τέρψεως ἦν μᾶς ἐνεποίησεν ἡ τόσῃ ἐπιτυχῆς διάλεξις τοῦ κ. Καλβοκορέσης, ἡσθάνθημεν καὶ κάποιαν

κρυφὴν δυσθυμίαν ἀναλογιζόμενοι τὴν παρ' ἡμῶν παραμέλησιν τῆς λαϊκῆς μας μουσικῆς, πλουσιωτέρας ἴσως πάσης ἄλλης καὶ μᾶλλον πρωτοτύπου, τόσον δὲ μᾶλλον ἀξίας προσοχῆς ὅσον δονοῦνται μέσα της οἱ τελευταῖοι παλμοὶ τοῦ ἀρχαίου μέλους. Πότε θὰ εὐρεθῶν ἄρα γε οἱ μουσικοὶ ποῦ θὰ ἀντλήσουν ἀπὸ τὴν λαμπροτάτην αὐτὴν ἔκφανσιν τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, ἀπὸ τὰ τραγούδια τῶν βουνῶν καὶ τῶν δασῶν καὶ τῶν αἰγιαλῶν τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ παραγάγουν ἔργα ζωντανά, ἔργα πρωτοτύπου προωρισμένα διὰ τὴν ἀθανασίαν; Ἄλλ' ἴσως ἕως τότε ἡ λαϊκὴ μοῦσα νὰ ἔχη διαφθαρεῖ ἀπὸ τὴν ταπεινότητα τῆς σημερινῆς ζωῆς ἴσως τὸ ὑπερήφανον καὶ γλυκὺ τραγούδι νὰ ἔχη λησμονηθῇ καὶ νὰ ἔχη σβύσει. Εἶνε λοιπὸν ἀνάγκη, ἐν ὅσῳ τὰ λαϊκά μας ῥήματα ὑπάρχουν καὶ σώζονται, νὰ τὰ περισυλλέξωμεν ἐν στοργῇ καὶ νὰ τὰ ἐκδώσωμεν μὲ πίστιν καὶ ἀκριβείαν ὧν στεροῦνται ὅλοι αἱ μέχρι τοῦδε ἐκδόσεις των. Πρὸς τὴν ἐργασίαν αὐτὴν θὰ ἐκρεῖζοντο ἄνδρες εἰδικοί, ἔξ ἴσου γνωστοὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Τὴν μόρφωσιν δὲ τῶν νεωτέρων αὐτῶν ἡραυδῶν καὶ τὴν φροντίδα καὶ δαπάνην πρὸς εὐδωσιν τοῦ δυσχεροῦς αὐτοῦ ἔργου θὰ ἡδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἐν Ἀθήναις Ὁδεῖον, ὅπερ οὕτω θὰ παρείχε, νομίζομεν, καὶ εἰς τὸ ἔθνος καὶ εἰς τὴν καθόλου τέχνην μεγίστας ὑπηρεσίας.

Ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς διαδόσεως τῆς μουσικῆς εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Σπένσερ εἶνε ἡ ἐξόχως κοινωνικὴ τέχνη, ἡ περισσότερον ἰσχύουσα νὰ συνενώνῃ ἐπὶ ταῦτο καὶ νὰ ἐξαίρῃ ὑπεράνω τῆς ταπεινότητος τοῦ βίου τὴν ψυχὴν τοῦ πλήθους, μέγα διαφέρον παρέχουν αἱ ἐπιτυχεῖς ἀπόπειραι λαϊκῶν συναυλιῶν αἱ γενόμεναι ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις λαϊκοῦ λεγομένου Πανεπιστημίου, ἐνὸς τῶν σωματείων ἅτινα ἐδῶ ἐπιδιώκουν τὴν ἀνύψωσιν τοῦ λαϊκοῦ πνεύματος. Εἰς ὥραϊον κτῆμα παρὰ τὸ δάσος τῆς Βουλώνης, τὸ σωματεῖον ἔχει ἐγκαταστήσει κέντρον ψυχαγωγίας καὶ μορφώσεως διὰ τὰς ἐργατικὰς τάξεις εἰς τὴν λαϊκὴν ἑπανίαν, ὅπως ὀνομάζεται, περιβαλλομένην ἀπὸ χλοερούς κήπους καὶ λειμῶνας διὰ τὰ ὑπαίθρια ἀθλητικὰ παίγνια, ὑπάρχουν αἱ θουσαι διαλέξεων, συναυλίας δὲ δίδονται κάθε τόσον δωρεὰν χάριν τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰ κάλλιστα μουσικὰ σωματεῖα τῆς πόλεως κατ' αὐτὰς παίζονται κυρίως συνθέσεις κλασικῶν συνθετῶν πρὸς μόρφωσιν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ γούστου τοῦ

κοινοῦ οὕτω τελευταίως ἐπαίχθησαν συνθέσεις τοῦ Χάυδν, τοῦ Βάχ, τοῦ Χαίνδελ καὶ τοῦ Μπετόβεν εἶνε δ' ἄξιον ἀπορίας πόσον ἐνθουσιασμόν ἔδειξαν οἱ παριστάμενοι ἀπλοῖ ἐργάται καὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ πρὸ τῶν αὐστηρῶν καλλονῶν τῆς μουσικῆς αὐτῆς.

IQN

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Τὸ Κρητικὸν ζήτημα. — Ἡγεμονικαὶ περιοδεῖαι. — Ἡ ἐξίς τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας.

Τὸ Κρητικὸν ζήτημα περιέχεται ὁλονὲν εἰς ὀξυτέραν κρίσιν. Ἡ τηρηθεῖσα μουσικὴ δευτέρα διάσκεψις τῶν πρέσβων ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Τιτόνι δὲν φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε διόλου εὐνοϊκὴ διὰ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν κατασταλικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἔλαβαν οἱ πρόξενοι τῶν Δυνάμεων ἐν Χανίοις. Ἡ ἀναπετασθεῖσα ἑλληνικὴ σημαία ἐπὶ τῶν δημοσίων καταστημάτων τῶν Χανίων ἀντεκατεστάθη ὑπὸ τῆς κρητικῆς ἐνῶ ὁ βασιλόπαις Ἀρμοστής ἀπεξεδύετο τῆς εὐθύνης τῶν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας ἡδύνατο νὰ ἔχη τὸ μέτρον τοῦτο ἐν ὥρᾳ διεγέρσεως ἐθνικῶν αἰσθημάτων. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἐκδηλοῦται σαφέστερον καὶ ὀριστικώτερον ἡ ἀπόφασις τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ καθεστώτος, ἐπὶ τοσούτου καὶ ἡ ἐμμονὴ τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὸ κήρυγμα τῆς ἐνώσεως παρουσιάζεται σταθερώτερα, μὴ διατυπωμένη μόνον διὰ θεσπισμάτων ἀλλ' ἐκδηλουμένη καὶ δι' ἔργων. Οὕτω ἐπαναστατικὰ ἀποσπάσματα στέλλονται πρὸς κατάληψιν ἀποκέντρων τελωνειακῶν σταθμῶν καὶ ἄλλων δημοσίων καταστημάτων, σκέψις δὲ γίνεται εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Θεορίσσου πρὸς ὁργάνωσιν προσωρινῆς τῆς ὑπαίθρου χώρας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐπαναστατῶν. Εἰς τὸ μέσον τῶν ἀντιθέτων τούτων κινήσεων ἀγωνιζόμενος νὰ συγκρατήσῃ ἐν ἁρμονίᾳ καθήκοντα ἀντιμαχόμενα, ἀμυχάνων περὶ τοῦ πρακτεῖν, ἀγνοῶν τὸ ἀπορησόμενον, ἵσταται ὁ ἡγεμὼν Γεώργιος. Τὴν ἀγωνίαν ἡ ὁποία πλημμυρίζει τὴν καρδίαν τοῦ μαρτυρεῖ ὁ ἐπικήδειος λόγος, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ χωροφύλακος, ὅστις ὑπῆρξε θῦμα τῆς συγκρούσεως τῶν Βουκολίων. Σπανίως πρώτος καὶ τελευταῖος Πολιτείας προσήγγισαν τόσον ἀφελῶς, ἐγκαρδίως καὶ θλιβερώς, σπανίως ἐπικήδειος λόγος ὑπῆρξε συγκινητικώτερος, σπανίως ἡγεμὼν ἐρωτοτύπησε μὲ τόσον ἐγκαρδίον ἀπλότητα.

Ἐν τῇ μεταξὺ αἱ Δυνάμεις ἐπιμένουν. οἱ ἐπαναστάται ἀνθίστανται καὶ ὁ ἡγεμὼν ἀγωνιά. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εὐρίσκεται τὸ Κρητικὸν ζήτημα. Νὰ παραταθῇ τοιαύτη κατάστασις δὲν εἶνε δυνατόν. Καμμία πιθανὴ πρόβλεψις δὲν δύναται νὰ γίνῃ διὰ τὸ μέλλον. Ἡμεῖς εἰς τοιοῦτο ἀδιέξοδον, τὸ ὁποῖον ἐνδεχόμενον ἴσως νὰ παρουσιάσῃ εὐαρέστους ἐκπλήξεις πιθανότερον ὅμως νὰ ἀπολήξῃ καὶ εἰς δυσάρεστον ἔκβασιν, μίαν μόνον ἴσιν διαβλέπομεν: τὴν παρέμβασιν τοῦ Σφακιανᾶκη.

Μόνος ὁ βαθύνους αὐτὸς Κρητικὸς, δυνάμενος νὰ ἀντιληφθῇ ὀξύτερον τῶν παριστάσεων καὶ διατηρῶν γόητρον ἀκαίτων ἐν Κρήτῃ, ὥστε νὰ ἔχη ὀριστικὴν ἀπήχησιν ἢ γνώμην του, ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ τὴν διέξοδον. Πρὸς τοῦτο, καὶ ἐνεκα τοῦ γόητρον τοῦ ἀκριβῶς, ἔχει καὶ ἡθικὴν ὑποχρέωσιν ὁ φιλότατος οὗτος ἀνὴρ, ὁ ὁποῖος τόσας προσέφερεν ἕως τώρα εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὸ ἔθνος ὑπηρεσίας.

Αἱ ἡγεμονικαὶ περιοδεῖαι. αἱ δὴθεν χωρὶς πολιτικῆν χροιάν, ἔγειναν πολὺ τοῦ συρμού. Περιέχεται τὰς αὐτὰς, ἐκλαπαρῶν τὸ βασιλικὸν στέμμα, ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας, ταξιδεύει εἰς τὸ Μαρόκον ὁ γερμανὸς Καῖσαρ διὰ νὰ ἐκδηλώσῃ πανηγυρικώτερον τὴν ἀπόφασίν του, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῆς ἀγγλογαλλικῆς συμβάσεως περὶ τοῦ Μαρόκου. Ὁ βρεττανὸς μονάρχης συγχρόνως περιοδεύει τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν ἐπιδιώκει στενωτέραν φιλικὴν συνενόησιν καὶ ἀμοιβαίαν ἀλληλεγγύην διὰ πάσαν ἔκβασιν τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς παρούσης καταστάσεως. Τὸ μόνον εὐχάριστον ἐκ τούτων ὅλων εἶνε ὅτι τὸ εἰρηνευτικὸν πνεῦμα ἐπικρατεῖ καὶ ἡ πεποιθήσις ἐνισχύεται ὅτι, ὁ πόλεμος τῆς πέραν Ἀνατολῆς πιθανὸν νὰ παραταθῇ, θὰ παραμείνῃ ὅμως πάντοτε ἐντοπισμένος.

Ἡ διάστασις μεταξὺ Σουηδίας καὶ Νορβηγίας, τῆς ἰδίας περὶτον φύσεως μὲ τὴν μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας διχόνοιαν, δὲν θὰ βραδύνῃ καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα νὰ τεθῇ ἐπὶ τάττης. Εἶνε γνωστὸν ἱστορικῶς ὅτι ἡ Δανία εἰς τὴν ὁποίαν, ἀνευ αὐθυπαρξίας τινός, ὑπῆγετο ἄλλοτε ἡ Νορβηγία, ἡγαγασθῇ κατόπιν στρατιωτικῶν καὶ διπλωματικῶν ἀποτυχιῶν νὰ παραχωρήσῃ ταύτην εἰς τὴν Σουηδίαν. Ἡ Νορβηγία ὅμως ἐξηγήθη τότε ἐνοπλὸς καὶ ἐκρηγῶν ἀνεξάρτητος. Τέλος συγκατετέθη νὰ προσαρτηθῇ προσωπικῶς οὕτως εἰπεῖν εἰς τὴν Σουηδίαν ὡς κράτος «ἐλεύθερον, ἀνεξάρτητον καὶ ἀδιαίρετον». Ἀπὸ τοῦ 1814 ἔχει τὸ ἐθνικὸν τῆς Κοινοβουλίου πρὸ τοῦ ὁποῖου ἡ Κυβέρνησις εἶνε ὑπεύθυνος. Δύο μόνον πράγματα φαίνονται πάντοτε θίγοντα ἐν Νορβηγίᾳ τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα. Ἀφ' ἐνός ὅτι ὁ σουηδὸς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν διευθύνει τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, καὶ τὰ προξενεῖα τῶν δύο χωρῶν, ὑπαγόμενα εἰς τὸ σουηδικὸν ὑπουργεῖον, εἶνε συγχωνευμένα ἐνῶ τὰ ἐμπορικὰ συμφερόντα εἶνε ἀντίθετα. Ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια εἶνε σουηδικὴ καὶ ὄχι νορβηγικὴ. Ἡ ἀπαιτησις τώρα τῆς Νορβηγίας εἶνε νὰ χωρισθῶν τὰ προξενεῖα. Ἐκ τούτου ἐγεννήθη ἡ κρίσις ἡ ὁποία ὀξυνομένη, πιθανὸν εἶνε νὰ ἀπολήξῃ εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν δύο Κρατῶν.

ΑΓΡΙΠΠΑΣ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

Τμήμα βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας.

Συνεδρία τῆς 29 Μαρτίου. — Ὁ κ. Γαβριὴλ Μιλλὲς καθηγητὴς εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀνωτάτων Σπουδῶν ἐν Παρισίοις, ὁμιλεῖ μετὰ βαθύτητος περὶ τοῦ Συναγματος χορσικῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, τοῦ ὁποῖου πρῶτον ἐτὼν διέγραψε τὸ σχέδιον ὁ κ. Ὁμόλ. Ἐν συντόμῳ θὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτατα σημεῖα τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ κ. Μιλλὲς, διότι ὁ συμπληρὸς διδάσκαλος θὰ δώσῃ δλόκληρον τὸν λόγον του εἰς τὰ «Παναθήναια» θὰ προσθέσωμεν δὲ μετ' αὐτὸν καὶ ἡμεῖς τὰς σπουδαίας συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου ἔγιναν καὶ εἰς τὴν συνεδρίαν τοῦ βυζαντινοῦ τμήματος καὶ εἰς τὴν ἰδιαίτερον συνδιάσκεψιν τῆς ὁρισθείσης ἐπιτροπῆς πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος. Εἰς ποίους χρόνους θὰ περιορισθῇ τὸ τοῦ ζητήματος; Ὁ κ. Μιλλὲς, διότι ὁ συμπληρὸς διδάσκαλος τῶν ἐπιγραφῶν; Ὁ κ. Μιλλὲς, διότι ὁ συμπληρὸς διδάσκαλος τῶν ἐπιγραφῶν; αἱ ὁποῖαι πιθανὸν νὰ εὐρεθῶσιν ἐν ἑλληνικαῖς χώραις, θὰ ἐπεκαθῇ καὶ εἰς τὰς ἐπὶ τῶν ἐλλοίων ἐπιγραφῶν, τὰς εὐρισκόμενας ἐπὶ σκευῶν ἀμφορίων, ἐικόγων; Τὸ πρῶτον εἰς τοιαύτην μεγάλῃ ἐπιχείρησιν

1 «Παναθήναια» τεύχος 15 ἀπριλίου 1905 σελ. 26

είναι το σαφές και ομοιόμορφο του έργου. Αι άλλόγλωσσοι επιγραφαι δύνανται ν' αποτελέσσει συλλογὰς παρομοίας η' και ν' ακολουθήσωσι τὰ ἑλληνικά κείμενα ὡς παρομήματα. Πολλοὶ ἐπιστήμονες ἐστειλαν τὰς γνώμας των εἰς τὸν κ. Μιλλέ. Ὁ κ. Reinach π. χ. ἀποκλείει τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων· οἱ κ. Schlumberger και Bayet ἐπιθυμοῦν ἐκλογὴν ὡς πρὸς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας· ὁ δὲ κ. Diehl φοβεῖται μήπως τὰ καθ'αυτὸ βυζαντινὰ κείμενα ταφῶσιν ὑπὸ τὴν πληθὺν τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Ὡς πρὸς τὰς ἐπιγραφὰς ἐπὶ σκευῶν και εἰζόνων εὐρίσκομεν ἐνίοτε εἰς ταύτας εἶτε ἀντιγραφὰς παλαιότερων κειμένων, ὡς ἐπιγραμμάτων τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ, ἢ και ἄλλας ἐνδείξεις πολυτίμων διὰ τὸν καθορισμὸν ζητημάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἱστορίαν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.

Ὁ κ. Δημήτριος Καμπούρογλου, ἑφορος τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, μᾶς ἔκαμε γνωστὰς τὰς ἐπωνυμίας τῆς Θεοτόκου ἐν Ἀθήναις, ἀφοῦ πρότερον ἀνεκοίνωσεν, ὅτι μία ἐπιστολὴ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου πρὸς κάποιον Σεβαστιανὸν τῆς Μονεμβασίας, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ἀπολεσθεῖσα, και ἡ ὁποία θὰ δημοσιευθῇ εἰς προσεγγεῖς τεύχος τῶν «Παναθηναίων», προσεκτήθη ὑπ' αὐτοῦ και κατετέθη ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς Βιβλιοθήκης.

Αἱ ἐπωνυμιαί τῆς Θεοτόκου ἐν Ἀθήναις εἶναι ποικίλαι, διότι ἐθεωρεῖτο κατὰ τὸν μεσαιῶνα προστάτις τῆς πόλεως και ἰδιαίτερος ἐλατρεῖτο ἐν αὐτῇ, μετὰ τὴν Παναγίαν δὲ και ἄλλοι τινὲς τοπικοὶ ἄγιοι ὡς ὁ Ἅγιος Διονύσιος και ἡ Ἁγία Θέκλη. Ἐκ τῶν ποικίλων ἐπιθέτων τῆς Παναγίας, περὶ τῶν ὁποίων ἔγινε λόγος εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην, ἀναφέρονται τὰ ἐπώνυμα Χρισσοκαστριώτισσα, Πυργιώτισσα, Ροδίτισσα, Γεροεπήκοος· ὡσαύτως δὲ και Ἁγία Κυρά ἢ Κυρά και Ἁγία Δύναμις. Εὗρε δ' ὁ κ. Καμπούρογλου ἐν παλαιᾷ εἰκόνι αὐστηροῦ βυζαντινοῦ τύπου και τὸ ἐπώνυμον Νέα Κυρά, ὑποθέτει δ' ὅτι Νέα Κυρά ἦτο ἡ Παναγία, και ἡ ἐπωνυμία ἐπλάσθη κατ' ἀντίθεσιν τῆς Παλαιᾶς Κυράς, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἑθνή.

Ὁ κ. Π. Καρολίδης ἀντιλέγει, ὅτι Ἁγία Δύναμις εἶναι ἁγία νῦν λατρουμένη ἐν Ἀθήναις, οὐχὶ δ' ἐπίθετον τῆς Θεοτόκου. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ἐπωνυμία τῆς τοῦ Θεοῦ Δυνάμεως, ὑστερότερον δ' ἐπροσωποποιήθη ὡς συνῆθη και μετὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν και τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἔκτισεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸν τῆς Ἁγίας Δυνάμεως. Τὸ δ' ἐπώνυμον Γεροεπήκοος ὡς και κ. ὁ Λάμπρος λέγει ἐν τῷ «Νέφ. Ἑλληνομνημόνι»¹, εὐρηται και ἄλλαχού πλην τῶν Ἀθηνῶν, και ἐν Σικελίᾳ, εἶναι δὲ παλαιὸν ἐπώνυμον τῆς Θεοτόκου. Ἐκαλοῦντο δ' ἐπήκοοι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πάντες οἱ θεοί, οἵτινες ἐπήκουον τῶν δεήσεων και Γεροεπήκοος εἶναι ἡ ἐπακούουσα γοργῶς και ἀρήγουσα τοῖς δεομένοις βοηθείας παρ' αὐτῆς.

Ὁ κ. Γεώργιος Λαμπάκης ὁμίλησε περὶ τῶν κατακομβῶν τῆς νήσου Μήλου, ἐπέδειξε δὲ διάγραμμα τῶν κατακομβῶν τούτων. Μία ἐπιγραφὴ τῶν κατακομβῶν μᾶς μαρτυρεῖ, ὅτι ἐν Μήλῳ ὑπῆρχον αἱ Διακόνισσαι τῆς πρωτογενεῖς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Ἐν τῇ εἰσόδῳ, ἐν μέτρῳ κάτω τῆς ἐπιφανείας τῶν κατακομβῶν, εὐρέθη τάφος κλεισμένος. Αἱ κατακόμβαι αὗται εἶναι τὸ σέμνωμα τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος και ἀνέρχονται εἰς τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας. Πρὸς Β. δὲ τῆς νήσου εὗρεν ὁ κ. Λαμπάκης ἀρχαῖον βαπτιστήριον εἰς σχῆμα σταυροῦ.

Ὁ κ. Λάμπρος ἀναγνωρίζει τὸν ζῆλον τοῦ κ. Λαμπάκη, και ὅτι σπουδαία εἶναι ἡ παρατήρησις του περὶ δύο ἐπιστροφῶν χριστιανικῶν τοῦ ἐδάφους, ὁφείλομεν ὁμῶς ν' ἀναγνωρίζωμεν τὴν προτεραιότητα ἐκά-

στου και ν' ἀποδίδωμεν τὸ suum cuique, ὁ δὲ κ. Λαμπάκης δὲν ἔπρεπε νὰ λησμονήσῃ, ὅτι ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσεν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κατὸν τῶν κατακομβῶν τῆς Μήλου εἶναι ὁ κ. Bayet εἰς τὸ Δελτίον (Bulletin) τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς.

Ὁ κ. Ὁράτιος Μαρούγκης, ἀπεσταλμένος τοῦ Παπᾶ, εὐρίσκει μεγάλην διαφορὰν ὡς πρὸς τὸ σχῆμα μεταξὺ τῶν τόφων τοῦ νεκροταφείου τῆς Μήλου και τῶν ῥωμαϊκῶν κατακομβῶν. Πρέπει ὁμῶς νὰ ἐτετάθη κἀνείς ἐὰν ὑπάρχῃ καμία σχέση τῶν κατακομβῶν τῆς Μήλου πρὸς τὰς κατακόμβας τῆς Ἀφρικῆς.

Συνεδρία τῆς 30 Μαρτίου. Κατὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὁ διευθυντὴς τοῦ Χριστιανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου κ. Γ. Λαμπάκης ἀπεκάλυψεν ὅλους τοὺς θησαυροὺς του, ἐξαπολύσας κατὰ τῶν συνέδρων χεῖμαρρον ὁλόκληρον λόγων, ἐργασιῶν, δημοσιεύσεων, διαγραμμάτων, ἀνακαλύψεων. Ὅλα τὰ δελτία τῆς διαρρυθμίσεως ἐνὸς Χριστιανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, πέντε χιλιάδας ἐπιγραφὰς, 15 βιβλία του και 150 ἢ 300, δὲν ἐνθυμούμαι καλὰ διατριβὰς του, τὰς ὁποίας ἐπρόσφερον εἰς τὸ συνέδριον, ὡς ἀγρῆγέ, εἶπε, τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας εἰς τὸ ἑθνικὸν Πανεπιστήμιον τῆς Ἑλλάδος εὐχρηστὸ τέλος εἰς αὐτὸν και παρεκάλεσε και τὸ συνέδριον νὰ εὐχηθῇ, ὡς ἔχῃ ζῶν πρὸς ὠφέλειαν τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Διὰ νὰ μὴ ἀπομείνῃ δὲ κἀνείς ἀγευστος τοῦ πλουσίου τούτου συμποσίου διένειμε και γαλλικὴν μετάφρασιν τῶν ἀνακοινώσεων και ἀνακαλύψεων του, ἐν ᾧ θὰ ἦτο συμπεριεληφένον ἐὰν τοῦλάχιστον ἐπεριοριζέτο εἰς τὰ ἑλληνικά του και τὸν ἐννοοῦσαν τοιουτοτρόπως ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτεροι.

Ἐπειτα μᾶς ἀπέδειξεν ὁ κ. Λαμπάκης, ὅτι ἐμελέτησεν ἰδιαίτερος τὰ ερεῖπια τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Φιλίππων τῆς Μακεδονίας τὰ ερεῖπια τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου παρὰ τὸν Ἀρειον Πάγον, τὰ ερεῖπια τῶν Κεγχρεῶν, ὅπου εὗρε μίαν δωδεκάδα κατακομβῶν και ἄλλα εὐρήματα, ἐν φυλακτήριον τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ ἐκ τῆς νήσου Ἀμοργοῦ μετὰ στίχους 99 (ὅλων δὲ αὐτῶν ἐπαρουσίασε σχέδια και διαγράμματα παντὸς εἶδους), και τὸν κώδικα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸν σωζόμενον ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Σχολῇ τῆς Σμύρνης, σπουδαιότατον διὰ τὰς πολυαριθμίας μικρογραφίας του. Ἐνθυσιάσθη δὲ τόσον πολὺ ὁ κ. Λαμπάκης, ὥστε, ὡς και ὁ κ. Στρυγόφσκης περὶ τῆς Ὀκταεῦχου, ἔξέφρασε και αὐτὸς τὴν εὐχὴν νὰ δημοσιευθῇ τὸ πολυτίμον τοῦτο χειρόγραφον.

Ὁ κ. Στρυγόφσκης ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι δημοσιευμένον, ὁμοίως δὲ δημοσιευμένα εἶναι και μελετημένα και τὰ ερεῖπια τῶν Φιλίππων και οἱ στίχοι τοῦ φυλακτηρίου τῆς Ἀμοργοῦ ἐπαινεῖ τὸν κ. Λαμπάκην διὰ τὴν δραστηριότητά του, εὐχεται ὁμῶς περισσότερον ἐπιστημονικὸν πνεῦμα και προσοχὴν εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Χριστιανικῆς Ἑταιρίας. Ὁμοίως δὲ και ὁ κ. Ζησίου εὐρίσκει ἀσυστάτα ὅσα εἶπεν ὁ κ. Λαμπάκης περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Ὁ κ. Μαρούγκης εὐχεται νὰ εὐρυνθῇ τὸ χριστιανικὸν μουσεῖον και νὰ προστατενθῶσιν ἐν Ἑλλάδι αἱ μελέται περὶ τῆς ἀρχαιολογίας τοῦ χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ κ. Μιλλέ ὑπενημιχρεῖ τὸ σεβαστὸν ὄνομα τοῦ κ. Γ. Τυτάλδου Κοζάκη, ὅστις τόσας ἐπρόσφερεν ὑπηρεσίας εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν.

Ὁ κ. Παῦλος Καρολίδης ἐπραγματεύθη περὶ τῶν ναῶν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης και τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης τὸ βυζαντινὸν ἐνέχει σημάδιαν ὑψίστην ὡς σημεῖον ἐνώσεως τοῦ ἀρχαίου και νεωτέρου κόσμου· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, ἐκπροσωπῶν τὸ ἑλληνορωμαϊκὸν στοιχεῖον, εἶναι ἡ ἀφετηρία τῆς μεταστάσεως ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ εἰς τὸν νεώτερον ἑλληνικὸν κόσμον. Τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ

Σοφίας οὐδεὶς ἱστοριογράφος λέγει ὅτι ἔκτισεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἡ δὲ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου ἐκαλεῖτο κατ' ἀρχὰς Ἀνθοῦσα ἢτοι Flora, τοῦθ' ὅπερ οἱ μεταγενέστεροι ἐξήγησαν ὡς σημαίνον τὴν τύχην τῆς πόλεως. Εἰς ἐκ τῶν πρώτων ναῶν τῶν κτισθέντων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦτο ἡ Ἁγία Δύναμις· ἐπροσωποποιήθη δ' αὕτη κατόπιν και ἐγένετο ὁσιομάρτυς Ἁγία Δύναμις, ὅπως και ἡ Σοφία τοῦ Χριστοῦ ἐγένετο Ἁγία Σοφία, θεωρηθεῖσα ὡς ἡ ὁσιομάρτυς τῆς 17ης Σεπτεμβρίου. Ἡ δὲ Εἰρήνη, ἡ Pax ἡ ῥωμαϊκὴ, εἶναι ἀρχαιοτάτη, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ησίοδου και καταστάσα ἰδιαίτερα τῶν αὐτοκρατόρων ῥωμαίων θεότης· ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἐπροσωποποιοῦσε και τὴν Εἰρήνην ταύτην τῆς Ἐκκλησίας θεωρήσας αὐτὴν ὡς τὴν παλαιάν ὁσιομάρτυρα Εἰρήνην, τὴν θυγατέρα τοῦ Λικινίου, τὴν ἀλλήλασαν τὸ 315 μ. Χ. Ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ἐκτίσθη μικρὸς ναὸς τὸ κατ' ἀρχὰς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ δ' ἐπωνυμία Σοφία εἶναι ἀρχὴς ἑβραϊκῆς και χριστιανικῆς ὅπως και ἡ Δύναμις, διότι κυρίως εἶναι γνώρισμα τῆς θρησκείας, οἱ δ' Ἕλληνες τὴν σοφίαν ἐκάλουν φιλοσοφίαν, ἥτις εἶναι ἡ ἐπιστήμη. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ δὲ τῶν εἰδησεων συνάγεται, ὅτι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, ἦτο ναὸς τῶν εἰδωλῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ διεφυλάσσοντο 427 ἀγάλματα τῶν ἀρχαίων θεῶν και τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων. Ἡ δὲ Ἁγία Σοφία ἦτο καθαρῶς χριστιανικός ναὸς τῆς θριαμβευούσης καθε ἡμέραν νέας θρησκείας τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ δὲ κ. Κωνσταντῖνος Ζησίου ἐξέθηκε τὰς μελέτας του «περὶ ζωγραφῶν ἑλλήνων κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας». Ἡ ὑψηλὴ γραμματεία τοῦ βυζαντινοῦ δὲν ἐτελεύτησεν εἰς τὸν Πλήθωνα, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ και εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους διὰ τοῦ Μουσείου. Πολλοὶ δὲ τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκοναι και κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἀξιόλογα ἔργα βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ. Ἡ γλυπτικὴ ἀσχολεῖται μόνον περὶ τὰ μέλη τοῦ ναοῦ. Θαναστή δ' εἶναι ἡ τορευτικὴ τῶν μετᾶλλων· ἰσάξια δὲ και τὰ ξύλινα δορυφάκτα και τὰ προσκνητήρια τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐξοχος εἶναι ὡς λεπτοτεχνία ὁ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ξύλινος σταυρὸς. Αἱ δὲ ἀγιογραφίαι παρουσιάζουσι σκληρὰ τὰ μέλη, τὰς ὄψεις ἀνχημρὰς, και προβατόδεις ἡ στάσις ὅπως ἐν εὐγενῆς και φαίνεται ὅτι τὸ διάγραμμα ἐλάμβανον οἱ ζωγράφοι τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας ἐπὶ χάριτος διαφανοῦς ἐξ ἀρχαιότερων προτύπων. Ἐν τινι μονῇ τῆς Κεφαλληνίας βλέπομεν περὶ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου 24 οἴκους, εἰκονίδια καλῆς τέχνης. Εὐρίσκοναι ἐπὶ Τουρκοκρατίας 121 χροματοτροῖβας και τεχνάτια. Ἀκόμη δὲ και ἱστορικὰς εἰκόνας ἔχομεν, ὡς ἐν τῇ μονῇ Λουκοῦς τοῦ (Ἀστρους τῆς Τσακωνίας) τὴν ὕψωσιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ, τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων.

Παρουσιάζει δὲ κατόπιν ὁ κ. Ζησίου δύο ἐπιγραφικὰ χαράγματα ἐκ Στεφανίου τῆς Κορινθίας, τὰ ὁποία κἀννον λόγον περὶ γεγονότων ἱστορικῶν ἢ χρονολογί· μάλιστα, τὴν ὁποίαν δίδει τὸ ἕτερον τῶν χαράγματων τούτων εἶναι ἀκριβής. Τὰ τοιαῦτα graffiti λεγόμενα, τὰ ὁποία θὰ ἡδυνάμεθα ν' ἀποκαλέσωμεν χαράγματα, εἶναι σπουδαιότατα και πρέπει νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὸ Σύνταγμα τῶν χριστιανικῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν. Διότι πολλάκις ἀντικαταστάσαντες τὴν σημερινὴν ἐφημεριδογραφίαν (ἐξήντισε, συνέβη μέγας σεισμός, ἐκλείψει ἡλίου, ἐπιδήμια και τὸ ληξιαρχικὸν γραμματεῖον τῆς πόλεως

Ὁ κ. Λαμπάκης, ἐπιχειρεῖ νέαν ἔφοδον και διατίθεται, διὰ δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν βυζαντινὴ ἀρχαιολογία ἀλλὰ χριστιανικὴ ἀρχαιολογία, διότι ἄλλως ἀφίνομεν 10 αἰῶνας ἀνεξετάστους, ἐπειδὴ ἡ βυζαντινὴ τέχνη περιλαμβάνει τὸ χρονολογικὸν διάστημα μετὰ τῆς 1' και 15' ἐκ Ἀντι δὲ βυζαντινὴ τέχνη θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ἐλέγαμεν Χριστιανικὴ ἑλληνικὴ τέχνη

ἡ ἑλληνικὴ. Καὶ ὁ κ. Μαρούγκης εὐρίσκει, ὅτι ἡ ὀνομασία τοῦ τμήματος τοῦ Συνεδρίου: *Βυζαντινὴ ἀρχαιολογία* δὲν εἶναι ἀκριβής· ἐν συνεδίῳ γενικῇ τῆς ἀρχαιολογίας εἶναι ἀδικον ν' ἀποκλείονται αἱ χριστιανικαὶ πρωτογενεῖς ἀρχαιοτήτες, ὅπως αἱ ῥωμαϊκαί. Ὁ κ. Στρυγόφσκης παρατηρεῖ, ὅτι τὸ συνέδριον περιλαμβάνει τόσα τμήματα, κλασικῆς, προϊστορικῆς, ἀνατολικῆς ἀρχαιολογίας, ὥστε δὲν ἀποκλείονται αἱ χριστιανικαὶ ἀρχαιοτήτες τῶν πρώτων αἰώνων. Ἐπικολοῦθησε συζήτησις, ἀναφερόμενη δὲ μόνον ὅτι ὁ κ. Καρολίδης ἔψεξε, και δικαίως, τὴν γνώμην τοῦ κ. Λαμπάκη, ὅτι δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν *ἑλληνικὴ τέχνη*· τὸ ἐπίθετον *ἑλλαδικὸς* δὲν ἔχει καμμίαν θέσιν· διότι τὸνομα τοῦτο ἦτο ἀπλῶς τοπικὸν· ἐσημαίνει τὸν κάτοικον τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ὁ δὲ κ. Οὐσπένσκις δὲν νομίζει ὁρῶν ν' ἀποκλεισθῇ ὁ ὅρος *βυζαντινὴ τέχνη*, ἡ ὁποία περιλαμβάνει και τὴν τέχνην τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ και τὴν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Αὗται εἰσὶν αἱ σπουδαῖαι ἀληθῶς ἐργασίαι τοῦ βυζαντινοῦ τμήματος τοῦ Συνεδρίου· τὸ ὅποιον ἐπέστηρεν αὐτὰς διὰ τῆς ἀποφάσεως και διοργανώσεως ἐπιτροπῶν, αἱ ὁποῖαι νὰ ἐπιμεληθῶσι τὰ ἑξῆς τρία μεγάλα ἔργα: *Σύνταγμα χριστιανικῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν*, *Σύλλογὸν μνημείων βυζαντινῆς τέχνης* και *Σύλλογὸν εἰκονογραφίας τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων*.

A. A.

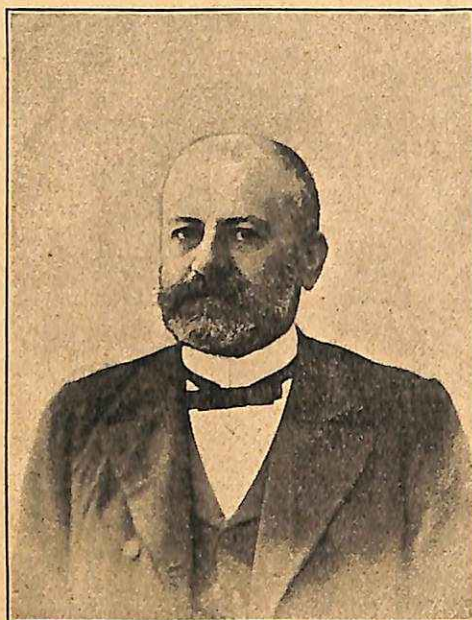
ΒΑΡΕΙΑΝ ἀπώλειαν, ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῶν λέξεων ἐννοία, ὑπέστη ἡ παρ' ἡμῖν μεσαιωνοφιλικὴ και γεωγραφικὴ ἐπιστήμη διὰ τοῦ θανάτου τοῦ γενναίου και ὁρμητοῦ αὐτῆς σκαπανέως, τοῦ Ἀντωνίου Μηλιαράκη.

Ἀγνωστος βεβαίως εἰς τοὺς πολλοὺς διετέλεσεν ὁ τόσον προῶρος κατελθὼν εἰς τὸν τάφον διατρεπῆς ἐπιστήμων, διότι εἶχεν αὐστηρῶς κρηπίδα τοῦ βίου τὸ *λάθε βίωσας*, φίλος ὢν τῆς σπουδῆς και τοῦ γομφίου ὅσον σπανιότατα δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ, ἐργαζόμενος ἀδιαλείπτως χάριν αὐτῆς, και μόνον αὐτῆς, τῆς ἐργασίας, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀπολύτως ἐπιδείξεως, ἐν χώρᾳ και αἰῶνι, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπικρατεῖ ὁ ἀλόγος πάταγος και ἡ ὑπερβάλλουσα ματαιοφροσύνη. Τὰ μνημόρῳ τοῦ παρελθόντος γράμματα και αἱ ἐξίτηλοι μορφαὶ χρόνων παρωχημένων ὑπῆρξαν τὸ χάρισμα ὅλης τῆς ζωῆς του· ἡ ἐξ ἐρετίων και θρασυμάτων, ἡ ἐκ κωδίκων τιλοφροῶτων και χειρογράφων εὐρωτιῶτων διαφώτισις και ἀναδημιουργία τμημάτων τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τοῦ ἔθνους, ὑπῆρξε δι' αὐτὸν στάδιον διηνεκοῦς ἀγώνος· ἡ δὲ γεωγραφικὴ ἐξέτασις τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος ἐλευθέρας και δούλης, ἦτο ὁ μόνος σκοπὸς τῶν κοπιαστικῶν και μακροχρόνιων ἐκδρομῶν του και τῆς ἀδιακόπου περὶ τῶν τόπων ἐρεῦνης του. Δι' ὅλα ταῦτα ὁ θάνατος ὁ ἀφασφάσας τὴν δὴν τοῦ παρελθόντος μνημὸς τὸν Ἀντωνίου Μηλιαράκη ἐπῆνεγκε μέγα και ὄντως δυσαναπλήρωτον κενὸν εἰς τὴν ἄλλως τε τόσον ἀραιὰν παρ' ἡμῖν φάλαγγα τῶν μετ' ἐπιστήμης ἀσχολουμένων περὶ τὰς μεσαιωνικὰς και γεωγραφικὰς μελέτας, ἐστέρησε δὲ τὴν Ἑλλάδα, μίας ἐπιστημονικῆς κορυφῆς, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα, τὸ ἀγνωστον εἰς τοὺς πολλοὺς παρ' ἡμῖν, εἶχεν ὑπερβῇ πρὸ πολλοῦ τὰ στενά τῆς πατρίδος ἡμῶν ὅσα και εἶχε καταστῇ ἀληθῶς διεθνές.

Ἀδύνατον εἶναι νὰ διαγράψωμεν και ἀναλύσωμεν ἐνταῦθα καταλλήλως τὸ ἔργον τοῦ χαλεπότερου και βιβλιολάου σοφοῦ. Θὰ ἐχρημάτο πρὸς τοῦτο πολυσέλιδος μονογραφία, διότι ὁ βιβλιοφιλὸς ἐπὶ στήμων εἰργάζετο ἀπὸ τριῶν και πλέον δεκάδων ἐτών,

¹ Ἐν τ. Α'. σελ. 328 ξέξ.

Ἀντώνιος Μηλιαράκης

ειργάζετο παραγωγικώτατα ὅσον καὶ εὐδοκίμως, ὥστε καὶ ἡ ἅπλῃ μόνον ἀναγραφή τῶν διαφόρων συγγρα-
φῶν καὶ φροντισμάτων αὐτοῦ δύναται νὰ καταλάβῃ
ὀλόκληρα τυπογραφικὰ φύλλα.—Τὸ πρῶτον ἔργον διὰ
τοῦ ὁποίου κυρίως ἐνεφανίσθη, τῷ 1873, εἰς τὸν
ἐπιστημονικὸν κόσμον ὑπῆρξεν ἔκτενές σημεῖωμα, δι'
ὃν πειστικώτατα ἀπεδεικνύετο ἀβάσιμος ἡ γνώμη τοῦ
Χόπφ καὶ τοῦ Χάιμερ, ἡ καὶ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Πα-
παρηγοπούλου παραδεδομένη, περὶ τῆς ἐκ Σλαύων
καταγωγῆς τοῦ ἥρωος τῆς Κρόγιας, τοῦ Σκεντέρμπεη.
Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἐπικολούθησαν τῷ 1874 τὰ *Κυκλα-
δικὰ*, ἡ γεωγραφία τῶν Δωδεκανήσων καὶ ἡ ἱστορία αὐ-
τῶν μέχρι τῆς Φραγκοκρατίας, σύγγραμμα μεγάλης ἐπι-
βολῆς, τὸ ὁποῖον καὶ τώρα, μετὰ πάροdon τριακονταε-
τείας καὶ πλέον, δὲν θεωρεῖται οὐδόλως ἀπηρκασιμένον.
Καὶ νὰ μὲν δὲν ἐξεδόθη ὁ Β' αὐτῶν τόμος, ὁ μέλλον νὰ
περιλάβῃ τὴν ἱστορίαν τῶν Κυκλάδων ἀπὸ τῆς κατα-
λήψεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Μάρκου Σα-
νούτου μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, διότι τὸ ἔργον ὅληται
μακρὰς ὁρῶντας ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις καὶ τοῖς ἀρ-
χείοις τῆς Ἑσπερίας ἰδίως Εὐρώπης καὶ κοινῇ συν-
εργασίαν πολλῶν ἱστοριοδιφῶν, ἀλλ' ὡς συνέχισαν
τῶν *Κυκλαδικῶν* του ἐξέδωκεν ὁ Μηλιαράκης τὰ (ὡς ἀνό-
μασεν αὐτά): *Ὑπομνήματα περιγραφικὰ τῶν Κυκλάδων
νήσων*, περιλαμβάνοντα τὰ πορίσματα τῆς πολυτίμου
ἐργασίας του περὶ τῆς *Ἀνδρου καὶ Κέου* (1886), τῆς
Ἀμοργοῦ (1884) καὶ τῆς *Κιμῶλον* (1902). Ἐν τῷ με-
ταξὺ ἀπησπορήθη μετὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ νέαν γεωγρα-
φίαν τοῦ νομοῦ *Αργολίδος καὶ Κορινθίας* (1888) καὶ
τῶν νήσων τῶν ἀποτελοῦντων τὸν νομὸν *Κεφαλληνίας*
(1890), ἔργα τὰ ὁποῖα ἀννυσθύναι ὡς τιμητικαὶ ἀλη-
θῶς στήλαι προκαλοῦσαι τὸν αἰδίων ἔπαινον τοῦ σο-
φοῦ καὶ καὶ ἑρευνητοῦ τοῦ μέλλοντος. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα
τινὰ ἐκ τῶν γεωγραφικῶν αὐτοῦ μελετημάτων πρέπει
νὰ σημειωθῶσιν ἰδιαίτερος ἐνταῦθα: Τὸ περὶ τῆς θέ-
σεως τοῦ *Ἰονίου Πελάγους ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ νέᾳ Γεωγρα-
φίᾳ* (1888), ἐν ᾧ πραγματεύεται τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ
ζήτημα μεταχειρίζομενος μετ' ἀσυνήθους δεξιότητος
τὰς ἀρχαίας πηγὰς. Ὁ δὲ ὁδὸς τῶν ἀπλῶν τοπογραφικῶν
περιγραφῶν, εὐχρηστον καὶ μεθοδικὸν βοήθημα διὰ
τοὺς μὴ εἰδικούς γεωγράφους ἐπανειλημμένως ἐκδο-

θέν. Τὰ Ὀδοιπορικὰ *Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ Θεσσα-
λίας* κατὰ τὸν Ε. Isambert μὴ ἔχοντα μὲν πολλὴν ση-
μασίαν σήμερον, τῶν ὁποίων ὅμως προτάσσει σοφὰ
προλεγόμενα περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναπτύξεως
τῶν γεωγραφικῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ τοῦ τρό-
που καθ' ὃν δύναται νὰ προαχθῶσιν αὐτὰ παρ' ἡμῶν.
Ἡ Νεολληνικὴ Γεωγραφικὴ φιλολογία, ὁ κατάλογος δη-
λονότι τῶν ὑφ' Ἑλλήνων γεωγραφηθέντων ἀπὸ τοῦ
1800 μέχρι τοῦ 1889, βιβλιογραφικὴ ἐργασία χρησι-
μιωτάτη (1889) καὶ τέλος ἡ *Μεσοασιά*, ἔρευνα περὶ τοῦ
ὀνόματος, συμβολὴ λίαν σπουδαία εἰς τὴν ἐξέτασιν
τῶν μεσοχρονίων καὶ νεοελληνικῶν τοπωνυμίων.

Ἰδιάζουσιν ὅμως θέσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κατέλα-
βεν ὁ Ἀντώνιος Μηλιαράκης διὰ τῆς συγγραφῆς
τῆς *Ἱστορίας τοῦ Βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Δε-
σποτάτου τῆς Ἠπείρου* (1898). Εἰς τὸ πολύτιμον αὐ-
τὸ ἔργον, τὸν καρπὸν ἐνδελεχοῦς ἐρεῦνης καὶ μελέ-
της πολυετοῦς, ἐξιστόρησεν ὁ πολὺκλαυστος συγγρα-
φεὺς, μετὰ διανυγείας ὕψους καὶ ἀκριβολογίας λέ-
ξεων τοὺς πόθους, τὰ μεγάλα ὄνειρα καὶ ὄλους τοὺς
ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτο-
νομίας τῆς δουλωθείσης πατρίδος μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν
Λατίνων ἄλωσιν τῆς Βασιλευσούσης (1204-1261). Καὶ τὸ
ἔργον αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον εἰδικὸν μνημεῖον διὰ τὴν
ἑλληνικὴν ἱστορίαν τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ ΙΓ' αἰῶ-
νος· εἶναι συγχρόνως πρότυπον θαυμαστῆς ἐπιστημο-
νικῆς εὐσυνειδήσιας, διότι ὁ καλὸς ἱστοριοδίφης ἠν-
τήλησεν ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν πηγῶν, ἄλλως τε μὴ προ-
ϋπάρχοντος εἰδικοῦ τινος ἔργου περὶ τοῦ αὐτοῦ θέ-
ματος. Καὶ νὰ μὲν εἶχε νὰ προσκρούσῃ κατὰ τὴν ἐρ-
γασίαν αὐτὴν ἀνὰ πᾶν σχεδὸν βῆμα εἰς ποικίλας δι-
σκολίας, ὑπερέβαλεν ὅμως διὰ τῆς ἐπιστημονικότητός
του, τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἐπιμονῆς του πάσας ταύτας,
καὶ ἐφώτισε σκότη, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο αἰώνια.

Πλὴν αὐτῶν εἰς τὸν Ἀντώνιον Μηλιαράκην ὡσαύ-
τως ὀφείλομεν τὴν ἐκδοσιν τῆς Ἀνδριακοῦ κειμένου
τῆς μεσαιωνικῆς μας ἐποποιίας τῆς ὁποίας ἥρωες εἴ-
ναι ὁ *Διγενὴς Ἀκρίτας*, ὁ Ἡρακλῆς τῶν μέσων αἰώ-
νων. Εἰς αὐτὸν πάλιν τὴν καλὴν μονογραφίαν περὶ
τῆς *Οὐκογενείας Μαριωνᾶ* (1902) καὶ τόσας ἄλλας δι-
σκολίας καὶ σημειώματα διεσκορημένα εἰς διάφορα
περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, εἰς τὴν *Ἑσπρίαν* καὶ τὸν *Πα-
ρασόν*, τὴν *Ἀρμονίαν* καὶ τὴν *Διεθνή ἐφημερίδα τῆς Νο-
μοκρατικῆς Ἀρχαιολογίας*, τὸ *Ἄστυ* καὶ τὴν *Ἑθνικὴν Ἀ-
γορὴν*, εἰς τὴν *Ἐπετηρίδα τοῦ Παρνασοῦ* κ.λ. ἰδίως δὲ
εἰς τὸ *Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας*,
ἧς ὑπῆρξεν ἰδρυτὴς καὶ ἐπὶ εἰκοσαεταίαν ἡδὴ ὁ γε-
νικὸς γραμματεὺς, συντελέσας, ὁμολογουμένως, τὰ μέ-
γιστα πρὸς καταρτισμὸν τοῦ Μουσείου καὶ πλουτι-
σμὸν καὶ ταξινόμησιν τοῦ Ἀρχείου αὐτῆς.

Δυστυχῶς ὁ θάνατος κατέλαβε τὸν ἀκαταπόνητον
ἐρευνητὴν ἐργαζόμενον περὶ σπουδαιότατον σχετι-
κῶς μετὰ *Φαλλικά* ἔργον, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ
ἡμεῖς οἱ ἀναμένοντες τῆς σοφίας του τοὺς καρπούς,
προώριστο κατὰ κακὴν τύχην νὰ μὴ ἴδωμεν τελείως
ἐπεξεργασμένον.

Ἡ κριτικὴ τοῦ μέλλοντος, ἡ ὁποία ψυχρῶς θὰ δι-
κασθῇ τὸ παρελθόν, μὴ ἐπιτρεαζομένη οὐδόλως ἐκ τῶν
παθῶν, τῶν προλήψεων καὶ τῆς ἐπιτηδειότητος, θὰ
δώσῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς Ἐπι-
στήμης τὸν κατάλληλον χαρακτηρισμὸν καὶ τὴν ἐμπέ-
πουσαν θέσιν εἰς τὸν ἥρεμον καὶ μετρίοφροντα σοφόν,
εἰς τὸν Ἀντώνιον Μηλιαράκην.

Αἱ ὀλίγαι καὶ γενικώταται γραμμαῖ, τὰς ὁποίας ἀφι-
ερῶμεν ἐνταῦθα διὰ τὸ μέγα αὐτοῦ ἔργον, τὸ αὐτὸ
χρημα ἐθνικόν, ὡς θεωρηθῶν ὡς ἀπλοῦν δαφνοβόλημα
τοῦ νοητοῦ μνημείου, ὅπερ διὰ τῆς γραφίδος του μέγα
μεγαλωστὶ ἠγειρεν ὑπεράνω τοῦ νεοσκαρφοῦς τάφου του.
Ἄς θεωρηθῶν ἀπόστις φόρον εὐγνωμοσύνης πρὸς
τὸν πολυτίμητον διδάσκαλον ἐκ μέρους ἀγαπῶντος καὶ

ἀφωσιωμένου μαθητοῦ, ὅστις εἴτερ τις καὶ ἄλλος ἴσως
συναισθάνεται τὴν πικρὰν ἀπόλειαν.— Ἄς θεωρηθῶν
τῶν «Παναθηναίων» καὶ ἐμοῦ ὁ ὕστατος χαιρετισμὸς
πρὸς τὸν γενναῖον συναθλητὴν καὶ ἀλησμόνητον φίλον.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΑΠΟ μίαν σειρὰν «Μικρῶν Μύθων» τοῦ πολλανοῦ
συγγραφῆως Λεβάνσκη μεταφράζομεν δύο, γραμ-
μένας μετὰ πολλὴν πρωτοτυπίαν. Ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ
Λισώπου τὰ ζῶα ἔμαθαν, φαίνεται, πολλὰ πράγματα.
Οἱ παλαιοὶ μῦθοι τοὺς ἔγιναν μαθήματα καὶ τώρα
παρουσιάζονται τὰ διάφορα ζῶα μετὰ πνεῦμα σύγχρονον.

Ὁ Κόρακας καὶ ἡ Ἀλεπού

Ὁ Κόρακας καθότανε ἀπάνω σ' ἓνα δένδρον κρα-
τῶντας στὸ στόμα ἓνα κομμάτι τυρί. Τὸν εἶδε ἡ Ἀλε-
πού καὶ τοῦ εἶπε: «Ἄκουσα νὰ λένε πῶς σὲν οἰκογέ-
νιά σας ἔχετε ἓναν περίφημο τραγουδιστὴ καὶ πῶς
ὅλοι σας τραγουδοῦτε ὥραϊα. Τραγουδῆσέ μου κάτι, σὲ
παρακαλῶ». Ὁ Κόρακας ἔφαγε πρῶτα τὸ τυρί του
καὶ ἔπειτα ἀποκρίθη: «Ἄν ἔχῃς κανένα μικρότερον
ἀδελφό, ἔλατε αὐτὸ μαζί ἐδῶ γιὰ νὰ μάθετε ἀπὸ
ἐμένα πῶς εἰσθε καὶ οἱ δύο κοντοὶ. Δὲν ἤξερετε λοι-
πὸν πῶς εἶμαι ὁ Κόρακας ποὺ τοῦπαίξαμ μιά φορὰ
αὐτὸ τὸ παιγνίδι μετὰ τὸ νὰ ἐπαινέσουν τοὺς προγόνους
τον; Ἐγὼ διαβάσει δά, καὶ ἀπὸ τὸ διάβασμα ἡ κατὶ
μαθαίνεις ἢ δὲν μαθαίνεις τίποτε. Βλέπω πῶς ἡ ἀφεν-
τιά σου ἔχεις ἀκόμα τὴν παλαιὰ ἀφέλεια, μολονότι
εἶσαι ἀλεπού. Ἐχε γειά!»

Τὸ Λεοντάρι καὶ τὸ Κουνούπι

Τὸ Κουνούπι δὲν ὑπόφερε νὰ βλέπῃ τὸ Λεον-
τάρι πὺρ μεγάλο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸ κάλεσε μιά
μέρα νὰ μονομαχήσουν. Τὸ Λεοντάρι ξαφνίσθηκε
δέχθηκε ὅμως ἀπὸ περιέργεια νὰ μονομαχήσῃ. Τὸ
Κουνούπι ἄρχισε πρῶτον νὰ πίνῃ τὸ αἷμα τοῦ Λεοντα-
ριου. Τὸ Λεοντάρι ἄφησε τὸ συκαμένο ζῶο γιὰ νὰ
φουσκώσῃ μετὰ τὸ αἷμα του καὶ εἶσι φουσκωμένο νὰ
πέσῃ χάμω. Τότε τὸ Λεοντάρι ἔβαλε τὸ πόδι του
ἀπάνω στὸ Κουνούπι καὶ τῶσκάσε.

ΘΕΑΤΡΟΝ

ΤΟ νέον δράμα τοῦ γάλλου δραματικοῦ Λαβεδάν
ἢ *Μονομαχία*, τὸ ὁποῖον ἐδόθη τελευταίως εἰς τὴν
Γαλλικὴν—Κομωδίαν, θεωρεῖται ἐν ἀπὸ τὰ καλλι-
τερα ἔργα του.

Ἰδοὺ ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος.
Ἡ δούκισσα τοῦ Σάιλ, ἡ ὁποία, μόλις γεννήθη,
ἔμεινε ὀρφανή, δὲν ἐγνώρισε τὴν χαρὰν ὡς παιδί. Ὑ-
πανδρεύθη νέᾳ μετὰ τὴν ἐλπίδα νὰ εὖρῃ τὴν εὐτυχίαν.
Ὁ δούξ, ἀνθρώπος παραλημένος, τὴν ἔκαμε ἀζόμην
δυστυχιστέραν. Ἐκδοτός εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τὸ πα-
τόν, ἐστάλη ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ του εἰς μίαν
κλινικὴν πρὸς νοσηλείαν. Ἐκεῖ ἡ δούκισσα, ἡ ὁποία
ἐπῆγαινε συχνὰ χάριν τοῦ συζύγου της, ἔβλεπε ὀλίγας
στιγμὰς τὸν ἱατρὸν Μορέ ἀπὸ τὰς βραχείας αὐτὰς
συναντήσεις ἐγεννήθη ἀμοιβαία ἀγάπη. Εἰς τὴν ἀγά-
πην αὐτὴν παρεμβάλλεται ἔξαφνα ἀκουσίως ὁ ἀδελφὸς
τοῦ ἱατροῦ, ὁ πάτερ Δανιὴλ, ἱερεὺς τῆς Δουκίσσης.
Ὁ Δανιὴλ καὶ ὁ Μορέ παιδιόθεν εὐρίσκοντο εἰς διχο-
νοίαν. Τὴν ἡμέραν ὅπου ἡ δούκισσα ἡτοιμάζετο νὰ

ὑπάγῃ εἰς τοῦ ἱατροῦ (ἦτον ἡ πρώτη ἐρωτικὴ συνέν-
τευξις) ὁ πάτερ-Δανιὴλ τὴν ἐμήνυσε διὰ μίαν ἀγαθο-
εργὸν πράξιν. Ὁ ἱατρὸς ἀνῆλθους τὴν ἠκολούθησε.
Καὶ ὅταν ἐμβῆκε εἰς τὸ κελλὶ τοῦ πάτερ-Δανιὴλ, εἰ-
σῆλθε κατόπιν καὶ αὐτός. Ὁ πάτερ Δανιὴλ, εἰς τὸν
ὁποῖον ἀγνωστός ἡ δούκισσα, εἶχεν ἐξομολογηθῇ τὸν
ἐρωτὰ της, εἶχε προσπαθήσει νὰ τὴν σώσῃ καὶ τὴν
ἔσωσε τώρα ἀκουσίως. Οἱ δύο ἀδελφοὶ ἀντιμέτωπο-
ἀνταλλάσσουσιν λόγια ὁρμητικὰ καὶ ταπεινά. Ὁ Μορέ
κατηγορεῖ τὸν ἀδελφόν του ἱερέα ὡς ἀγαπῶντα τὴν
δούκισσαν καὶ ὁ ἱερεὺς τὸν διώχνει μετὰ ὀργήν. Ἡ
λύσις ἐπέρχεται ταχεῖα. Ὁ δούξ πεθαίνει ἡ δούκισσα
μένει ἐλευθέρη νὰ νυμφευθῇ τὸν ἀγαπημένον της, καὶ
οἱ δύο ἀδελφοὶ συμφιλιώνονται.

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΑΠΟΤΕΛΕΙ γεγονός πολλῆς σημασίας ἡ ἐκδοσις
τοῦ τελευταίου τόμου τῆς Βιβλιοθήκης Μαρασλή.
Εἶναι συλλογὴ 260 δημοτικῶν ἑλληνικῶν ἀσμάτων, τὰ
ὁποῖα συνελέχθησαν καὶ παρεσημάνθησαν ὑπὸ τοῦ κ.
Γεωργίου Δ. Παχτίκου, γνωστοῦ εἰς τοὺς ἀναγνώστας
τῶν «Παναθηναίων». Ἐν ἀπὸ τὰ ἀσματα αὐτὰ ἐδη-
μοσιεύσαμεν πέρυσιν μετὰ τῆς μουσικῆς κατ' εὐγενῇ
παραχώρησιν τοῦ κ. Παχτίκου. Κατὰ τοῦτο θεωροῦ-
μεν ὡς σημαντικὴν τὴν ἐργασίαν τοῦ συλλογέως, ὅτι
προσφέρει εἰς τοὺς ἑλλήνας μουσουργοὺς ἀγνόν τὸ ὕλι-
κόν, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου θὰ ἀναβλύσῃ ἡ ἐθνικὴ μουσικὴ καὶ
ἀκόμη, διότι ἡ μέθοδος τὴν ὁποίαν ἠκολούθησε, χωρὶς
συμπληρώσεις εἰς τὰ τυχόν παρουσιαζόμενα κενά, εἶναι
ἡ μὴ πρὸς ἀπόδοσιν πιστὴν τοῦ πλουσίου καὶ ἀνε-
κτιμήτου αὐτοῦ ὕλικου. Ὁ φωνογράφος ἦτο ἀδύνατον
νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελή-
σεως τοῦ κ. Παχτίκου. Ἀρκοῦμεθα εἰς τὴν μέθοδον
αὐτὴν καὶ ἀναγράφομεν τὴν ἐργασίαν του μετὰ πολλὴν
ἐκτίμησιν, μετὰ ἀληθινὸν ἐνθουσιασμόν.

Ὁ κ. Παχτικός μᾶς διηγῆθη προσωπικῶς χίλια χα-
ριτωμένα ἐπεισόδια τῆς μακρᾶς αὐτῆς ἐργασίας, με-
ρικὰ συγκινητικώτατα. Ποὺν' ἀκούσουν ἡ γρηῃς φωνο-
γράφον! μᾶς ἔλεγε. Νομίζουσιν πῶς κανένας ἐξαποδὸς
εἶναι κλεισμένος μέσα στὴ μηχανὴν καὶ ὅπως παίρνει
τὸ τραγούδι, θὰ τῆς πάρῃ κ' ἐκείνης τῇ φωνῇ. Εἰς τὴν
Νίκαιαν, ἀπὸ ἐτελείωσε ἓνας γέρος ἓνα τραγούδι
παθητικόν, μιά Τούρκισσα ἡ ὁποία ἦτον στὴν συντρο-
φίαν, λέγει ἔξαφνα: «Θυμοῦμαι ποῦ αὐτὸ τὸ τραγο-
ῦδος ὁ παπτοὺς μου». Ποῖος ξεύρει ποῖον δράμα
ἐκρύπτετο κάτω ἀπὸ τὴν ἀφελὴ ὁμολογίαν τῆς ὀθω-
μανίδος, εἰς τὰς φλέβας τῆς ὁποίας θὰ ἔρρεε βέβαια
ἑλληνικὸν αἷμα.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς ξενιστομένης τῶν Ἀθη-
νῶν Βασιλίσσης, Ἀλεξάνδρας ὑπὸ τῆς Ρουμανίδος
ποιητοῦ Δος Βακαρέσκο, ἀναδημοσιεύομεν μερικὰ ἀ-
ποσπάσματα:

«Ἡ ποιητρίσσα τοῦ Βορρά διηγείτο μετὰ τόνον
φωνῆς, ὁ ὁποῖος δίδοι ὡς οὐρανία μουσικὴ τὰς λε-
πτοτέρας χορδὰς τῆς καρδίας, περὶ τῶν θαυμασίων
τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος Δανίας περὶ τῶν πρώτων ἐν-
τυπώσεων τῆς ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας ἀνέλευσιν εἰς τὴν
ἑλθόντες Σόλβα τὸν ἀρμονικώτατον οἰκογενειακὸν βίον
της, τὴν ἀγαπὴν ποὺ τρέφει πρὸς τὸν ποιητὴν συζυ-
γόν της καὶ τὰς θυγατέρας της, καὶ πῶς τὰς συνήθη-
χνικαί.

«Ἡ καλωσύνη εἰς τὴν γυναῖκα—ἔλεγεν ἡ ποιη-
τρίσσα—εἶνε ἡ πρώτη ἀρετὴ, ἡ ὁποία ἐπισκιάζει
καὶ ὑπερτερεῖ ὅλας τὰς ἄλλας ἰδιότητας. Ὅταν μίαν
γυναῖκα εἶνε καλὴ, ἡμπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ καὶ χωρὶς νὰ
εἶνε ὥραια καὶ πνευματώδης.

Τὸ φλέγον ἐν Γαλλία ζήτημα τοῦ χωρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Κράτους, ἐπανεφερε εἰς ἐν ἄρθρον τοῦ Φιγαρό τὸν περίφημον στίχον τοῦ Βολταίρου:

Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer.

Εἰς τὴν Τόρδαν τῆς Τρανσυλβανίας ἀνεκαλύφθη τυχαίως ρωμαϊκὸς τάφος, εἶδος μανσωλείου περιέχον σχήματος. Ἡ ἐνεπίγραφος πλάξ μένει ἀνέπαφος, ἀλλ' ἡ ἐντὸς τοῦ τάφου ὕδρια κατεστράφη μὲ ἓνα κτύπημα τοῦ ἐργάτου.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΣΥΜΦΩΝΙΑΙΣ ὑπὸ Στυλιανοῦ Γ. Σπεράντσα, ποιήματα. — Ἀθῆναι 1905 σχ. 16ον σελ. 76 δρ. 1.50.

Ἡ ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ὑπὸ Σπυρίδωνος Παγανέλη. — Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον Μιχαήλ Ι. Σαλιβέρου σχ. 16ον σελ. 40, λεπτά 50.

Ἡ ΙΤΑΛΙΑ ὑπὸ Χ. Ἀννίνου — Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. — Ἀθῆναι 1905 σχ. 16ον σελ. 87 δρ. 0.40.

ΤΑ ΘΗΡΙΑ κατὰ τὸ γαλλικὸν ὑπὸ τῆς Κας Α. Ο. — Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. — Ἀθῆναι 1905, σχ. 16ον σελ. 93 δρ. 0.40.

260 ΔΗΜΩΔΗ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ συλλεγέμενα καὶ παρασημανθέντα ὑπὸ Γεωργίου Δ. Παχτίου. — Βιβλιοθήκη Μαρσολῆ — Τόμος Α' σχ. 16ον σελ. 410 δρ. 8.

JEAN. LORRAIN par Ernest Gaubert, Paris 1905 Edit E. Sansot et Co fr. 1.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΙΑΝ Μιχαήλ Δ. Βολονάκη ἐν τῷ σχολικῷ ἔτει 1903-4. Λευκωσία 1905.

ΤΑ ΕΞ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ὑπὸ Βαλερίου Στάη. Ἀθῆναι 1905. Τυπογραφεῖον Π. Δ. Σακελλαρίου.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ 1905 τῶν Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τυπογραφεῖον ἀδελφῶν Γεωργίου. Γαλατᾶ, σχ. 16ον σελ. 521, φρ. 7.

Ἀγγέλλονται:

NEL. SOGNO Note di un viaggio in Grecia di Alessandro Lalia Paternostro.

Διόρθωσις.

Εἰς τὸ τεῦχος τῆς 15 Ἀπριλίου σελ. 11 ἀντὶ Χάνς Κ. Ἀνδερσεν ἐγράφη Χάν Κ. Ἀνδερσεν.

Ο Χ. Γ. ΠΑΧΤΙΚΟΣ ΕΝ ΒΙΘΥΝΙΑ ΣΥΛΛΕΓΟΝ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ

